

2012
9.

BELÜGYI SZEMLE

A BELÜGYMINISZTERIUM SZAKMAI, TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA

BOKODI MÁRTA – SZAKÁCS ÉDUA – SZAKÁCS GÁBOR: A rendészeti vezetőképzés hatásai és beválása

KRISKÓ EDINA: Rendészet 2.0 a kommunikációs szakember szemével

MÉSZÁROS ÁDÁM – SZABÓ IMRE: A szellemi tulajdont sértő bűncselekmény nyomozásának néhány tapasztalata és üldözésének lehetőségei

PATAKY CSABA: Az őrangyal szerepe

PARÁDI JÓZSEF: Reflexió

TÁTRAI MIKLÓS: Huszonhat interjú

60.
évfolyam

TARTALOM 2012/9.

BOKODI MÁRTA – SZAKÁCS ÉDUA – SZAKÁCS GÁBOR

A rendészeti vezetőképzés hatásai és beválása (5–27)

KRISKÓ EDINA Rendészet 2.0 a kommunikációs szakember szemével
(28–41)

MÉSZÁROS ÁDÁM – SZABÓ IMRE

A szellemi tulajdont sértő bűncselekmények
nyomozásának néhány tapasztalata
és az üldözés lehetőségei (42–65)

PATAKY CSABA Az őrangyal szerepe (66–81)

PARÁDI JÓZSEF Reflexió (82–88)

TÁTRAI MIKLÓS Huszonhat interjú (89–106)

MUHORAY ÁRPÁD A 2001-es beregi árvíz tizedik évfordulóján túl
(107–123)

■ **HÍRES BŰNÜGYEK,**

TANULSÁGOS NYOMOZÁSOK

PAP ANDRÁS LÁSZLÓ A Monica Lewinsky-ügy (124–133)

■ **KÖNYVISMERTETÉS**

PÁRKÁNYI ESZTER John J. Rodger: Criminalising Social Policy:
Anti-social and Welfare in De-civilised Society
(134–143)

■ **EURÓPAI UNIÓ**

A hónap eseményei
az EU belügyi együttműködése terén (144–148)

**A BELÜGYI TUDOMÁNYOS TANÁCS ÉS
A BELÜGYI SZEMLE
PÁLYÁZATI FELHÍVÁSA** (149)

SZERZŐK 2012/9.

BOKODI MÁRTA igazgatóhelyettes,
BM Oktatási, Képzési és Tudományszervezési
Főigazgatóság Rendészeti Vezetőképzési Igazgatóság

KRISKÓ EDINA egyetemi adjunktus,
Nemzeti Közszolgálati Egyetem Közigazgatás-
tudományi Kar Kommunikációs Tanszék

DR. MÉSZÁROS ÁDÁM tudományos munkatárs,
Országos Kriminológiai Intézet

DR. MUHORAY ÁRPÁD ny. polgári védelmi vezérőrnagy,
címzetes egyetemi docens,
Nemzeti Közszolgálati Egyetem Katasztrófavédelmi
Intézet Katasztrófavédelmi Művelési Tanszék

DR. PAP ANDRÁS LÁSZLÓ osztályvezető, tudományos főmunkatárs,
MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont
Jogtudományi Intézete

DR. PARÁDI JÓZSEF nyugalmazott főiskolai tanár, elnök,
Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti
Tudományos Társaság

DR. PATAKY CSABA ügyvéd, közlekedési szakjogász, Törökszentmiklós

DR. PÁRKÁNYI ESZTER PhD-hallgató, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar
Kriminológiai Tanszék

DR. SZABÓ IMRE ügyészségi megbízott, VI–VII. Kerületi Ügyészség

SZAKÁCS ÉDUA tréner, BM Oktatási, Képzési és Tudományszervezési
Főigazgatóság Rendészeti Vezetőképzési Igazgatóság

DR. SZAKÁCS GÁBOR C.SC. főiskolai tanár, igazgató,
BM Oktatási, Képzési és Tudományszervezési
Főigazgatóság Rendészeti Vezetőképzési Igazgatóság

DR. TÁTRAI MIKLÓS nyugállományú rendőr dandártábornok

Bokodi, Márta – Szakács, Édua – Szakács, Gábor

The outcomes and efficiency of law enforcement leadership trainings

[5–27]

Based on thousands of interviews, the authors assess the impact and efficiency of the 10 years old law enforcement leadership and master leadership trainings conducted by the Ministry of Interior, Law Enforcement Leadership Training and Research Institute.

Kriskó, Edina

Policing 2.0 from the viewpoint of the communication expert [28–41]

The author overviews the main features policing based on second generation web applications, which involves the application of blogs, wikis, file sharing devices and social networking sites.

Mészáros, Ádám – Szabó, Imre

Notes on the investigation of crimes against intellectual property

[42–65]

Aiming to provide recommendations for the legislator, and to demonstrate changing social attitudes, the author provide an overview of an empirical research on investigating crimes against intellectual property.

Pataky, Csaba

The role of the guardian angel [66–81]

Focusing, inter alia, on traffic management, the author provides an assessment on measures that may reduce the number of the road traffic accidents.

Parádi, József

Reflection [82–88]

Focusing on internal affairs, the author elaborates on the administrative composition of the Austro-Hungarian Monarchy.

Tátrai, Miklós

Twenty-six interviews [89–106]

The author provides an overview and an analytical assessment of the three-volume book he recently published, and which contains lengthy interviews with twenty-six generals on their career, as well as reflections and memories on politics and the law enforcement profession.

Muhoray, Árpád

**Beyond the 10 year anniversary of the a 2001-es flood in Bereg
[107–123]**

The bursting of the Tarpa dam in the Tisza basin, was one of the largest natural disasters of the last century in Hungary. Highlighting the most important modifications of the new Disaster Management Law that came into force on the 1st January 2012, and reflecting on the 10th anniversary of the flood, the author recalls the chronicle of the events, the organization of defence activities, and experiences on rebuilding and resettling.

Pap, András László

The Monica Lewinsky-scandal [124–133]

The author provides an overview of the legal and political aspects of the Monica Lewinsky affair and the impeachment case.

Párkányi, Eszter

BOOK REVIEW

John J. Rodger: Criminalising Social Policy: Anti-social and Welfare in De-civilised Society. Willan Publishing, 2008 [134–143]

The author provides an overview of this volume comparing the Scottish and English welfare state in regards of child protection and family policies.

BOKODI MÁRTA – SZAKÁCS ÉDUA – SZAKÁCS GÁBOR

A rendészeti vezetőképzés hatásai és bevéálása

A Belügyminisztérium háttérintézményeként működő BM Oktatási, Képzési és Tudományszervezési Főigazgatóság jogelődje, a Rendészeti Vezetőképző és Kutatóintézet (a továbbiakban: RVKI) 2000. február 1-jén, azaz több mint tíz éve kezdte meg a működését. Az elmúlt időszakban sokat változott az intézet egészének szervezeti felépítése, valamint cél- és feladatrendszere, de a moduláris alapú, kompetenciafejlesztésre fókuszáló vezetőképzés mindvégig a központi tevékenység közé tartozott. Így az eltelt tíz év alatt csaknem ezerháromszáz rendészeti közép- és felső vezető vett részt az intézet által szervezett vezetővé képző, valamint mesterveetővé képző tanfolyamokon.

A kétszintű, egymást kiegészítő programok mind tematikájukban, mind módszereikben eltérnek a hagyományos, akadémiai jellegű fejlesztésektől, hiszen az explicit információátadás, ismeretközvetítés helyett *a saját élményű tapasztalatszerzésre és az ebből való tanulásra épülnek*. Ennek megfelelően a kurzusok elsődleges *célja egyfajta személyiségfejlesztés*, mely a hatékony vezetéshez nélkülözhetetlen *személyes és szociális kompetenciák formálására irányul*. A kompetenciafejlesztés folyamatában a résztvevők nemcsak megismerik a korszerű menedzsmenttechnikákat, hanem valós vezetői helyzetek szimulációiban ki is próbálják őket. Így egyrészt tapasztalatot szereznek a különféle vezetői módszerek és eljárások gyakorlati alkalmazásában, másrészt számos önismereti visszajelzést kapnak saját készségeikről, képességeikről. Mindez segíti őket abban, hogy felismerjék erősségeiket, gyengeségeiket, határaikat és lehetőségeiket, ami hosszú távon tudatosabb vezetői attitűd, valamint magatartás kialakulásához vezethet.

Tudjuk, hogy egy szervezet normáit, működését, kultúráját nagyban meghatározza a vezetők viselkedése, szemlélete*. Ezért ezzel az európai viszonylatban is egyedülálló kezdeményezéssel a döntéshozók, valamint az RVKI munkatársai azt akarták elérni, hogy a magyar rendészet elinduljon egy professzionálisabb, hatékonyabban működő, jogszerűbben tevékenykedő és ügyfélorientáltabb munkavégzést garantáló szervezeti kultúra kialakításának irányába. Ily módon *a kurzusok életre hívásának hosszú távú célja a rend-*

* Klein Balázs – Klein Sándor: A szervezet lelke. Edge Kiadó, Budapest, 2006

zeti szervek proaktív szemléletének, nyitottságának, rugalmasságának, külső és belső kommunikációjának, valamint az egyes szervezeti egységek közötti együttműködés hatékonyságának növelése volt. További szándékként jelent meg a vezetők és munkatársaik közötti viszony javítása, a belső bizalmi légkör erősítése és a gyakorlati vezető munka sikerességét pozitívan befolyásoló módszerek közvetítése (például motiválás, visszajelzés, delegálás, tervezés, szervezés, problémamegoldás és döntéshozatal, csapatépítés, konfliktuskezelés, stratégiaalkotás, projekttervezés stb.).

Össességében tehát elmondhatjuk, hogy a rendészeti vezetővé és mestervezetővé képző tanfolyamok céljai igen széleskörűek, sokrétűek és messzire mutatók, mindazonáltal az alapítás óta eltelt években az RVKI dolgozóinak kevés lehetőségük nyílt a képzések valódi hatásának ellenőrzésére. A fejlesztés hatékonyságáról többnyire az egyes modulokat záró, valamint a kurzusok végén kitöltött résztvevői elégedettségi kérdőívekből, a csoporttagok szóbeli visszajelzéseiből és a szórványosan megtartott utánkövető programok tapasztalataiból szerezhetek információkat. Az így kapott adatok azonban nem adtak rendszerezett képet arról, hogy a résztvevők a munkahelyükre visszatérve hogyan tudták hasznosítani a tanfolyamokon szerzett élményeiket, milyen tényezőket tudtak valóban beépíteni mindennapi vezetői tevékenységükbe, és ezek mennyire szolgálták szemléletváltásukat, valamint a vezetői kompetenciák stabil, hosszú távon is megtartott fejlődését, holott ezeknek a kérdéseknek a megválaszolása elengedhetetlenül fontos a képzések tudatos, a megrendelői igényeknek és elvárásoknak megfelelő fejlesztéséhez. Jelen kutatás ezt a hiányt kívánja pótolni, vagyis vizsgálatunk során az említett programok hosszabb távú *hatásait* rendszerezett formában térképezzük fel, és ezek alapján vonunk le következtetéseket a *képzések általános beválásáról*.

A kutatás célja, kutatási kérdések

Az ismertetett előzmények függvényében a jelen kutatás célja többszörös. Az *elsődleges cél* a rendészeti vezetővé képző és mestervezetővé képző programok beválásának vizsgálata, vagyis annak felmérése, hogy a programok során fejlesztett kompetenciák mennyire felelnek meg a szervezeti elvárásoknak, és ennek megfelelően az egykori résztvevők mennyire tekinthetők a *szervezet szempontjából* hatékony vezetőknek.

A *másodlagos cél* a rendészeti vezetővé képző és mestervezetővé képző programok hosszú távú hatásainak felmérése, vagyis annak kiderítése, hogy

a programok egykori résztvevői mennyire hatékonyan alkalmazzák a tanfolyamok során fejleszteni kívánt személyes és szociális kompetenciákat.

A *harmadlagos cél*, hogy a feltárt összefüggések alapján javaslatokat tegyünk a rendészeti vezetővé képző és mestervezetővé képző programok továbbfejlesztésének lehetséges irányaira.

E célok eléréséhez egy két fordulóból álló keresztmetszeti vizsgálatot állítottunk össze, amelynek *első fázisában* tisztázni akartuk a rendészeti vezetővel, valamint a rendészeti vezetővé képző tanfolyamokkal szemben támasztott szervezeti elvárásokat, igényeket.

A kérdésekre adott válaszok elsősorban a tanfolyamok bevlására vonatkozó információkat hordoznak, hiszen egyrészt azt mutatják meg, hogy a szervezet különböző szintjein dolgozók (lásd: felső vezetők és beosztottak) *mit gondolnak a hatékony vezetésről, másrészt rávilágítanak arra, hogy a vezetővé képző tanfolyamok fejlesztési céljai mennyire hozhatók ezzel összhangba*. Mindebből értelemszerűen következik, hogy ha túl nagy eltérést találunk a hatékony vezetésre vonatkozó elvárások és a kurzusok fejlesztési törekvései között, akkor utóbbiak bevlása megkérdőjelezhető.

A vizsgálat *második fázisában* a tanfolyamok hatásának mérésére koncentráltunk, ezért a következő kutatási kérdéseket tettük fel:

1. A vezetői hatékonyság első fordulóban kikristályosodott faktorainak szempontjából milyen különbség van a rendészeti vezetővé képző és/vagy mestervezetővé képző tanfolyamot végzettek, valamint az ilyen kurzusokon még nem járt vezetők között?
2. A vezetővé képző és/vagy mestervezetővé képző tanfolyamokat végzettek szerint a kurzusok mennyire járultak hozzá a fejleszteni kívánt személyes és szociális kompetenciáik pozitív irányú változásához?
3. A vezetővé képző és/vagy mestervezetővé képző tanfolyamot végzettek szerint a kurzusok tematikájában mennyire kaptak megfelelő hangsúlyt az egyes kompetenciák?
4. A vezetővé képző és/vagy mestervezetővé képző tanfolyamot végzettek milyen tényezőket tartanak a kurzusok erősségeinek, és a hatékonyság növelése érdekében min változtatnának?
5. A vezetővé képző és/vagy mestervezetővé képző tanfolyamot végzettek mit hiányoltak a kurzusok tematikájából?

A kérdésekből látszik, hogy a második fordulóban kapott adatok alapján definiálhatjuk azokat a változásokat, amelyeket a résztvevők a saját személyi-

ségükkel kapcsolatban megfigyelték, és támogatást kaphatunk a képzések lehetséges továbbfejlesztéséhez.

Résztvevők

A kutatás speciális céljainak megfelelően úgy kellett kiválasztani a résztvevőket, hogy az eredmények tükrözzék a rendészet sajátos kultúráját, valamint azokat az igényeket, elvárásokat, amelyeket a rendészetben dolgozók a vezetőik tekintetében támasztanak. Ezért munkánk során az *elméleti mintavétel* módszerét használtuk, vagyis a független változók szerint (beosztás, szakterület, nem, életkor, iskolai végzettség, vezetővé képző és/vagy mesterveetővé képző elvégzése) pontosan definiáltuk a megszólítottak körét, és a humánigazgatási szakszolgálat munkatársainak segítségével célirányosan hozzájuk juttattuk el a mérőeszközként szolgáló kérdőíveket. A kérdőíveket a BM-szerverről működő, zárt célú rendészeti hálóra csatlakoztatott számítógépről elérhető ILIAS elnevezésű online felületen tettük közzé. Erre az oldalra csak azokkal a kódokkal lehetett belépni, amelyeket a humánigazgatási szakszolgálat munkatársai osztottak ki az általunk megadott szempontok szerint. Ez a megoldás egyrészt garantálta a résztvevők anonimitását, másrészt azt, hogy valóban csak az arra illetékesek férjenek hozzá a kérdőívhez, harmadrészt kényelmessé és egyszerűvé tette a kitöltést. Utóbbi szempont minden bizonnyal hozzájárult ahhoz, hogy mindkét fordulóban igen sokan vállalták a kutatásban való önkéntes részvételt.

A *vizsgálat első fordulójában* hiteles képet akartunk kapni arról, hogy a rendészet különböző szintjein dolgozók mit várnak a vezetőktől és a vezetőképzéstől, ezért ebben a szakaszban az ORFK-hoz tartozó területi, helyi és központi szervezetek hierarchiájának szélső pontjain elhelyezkedő személyeket kérdeztük meg. Így összességében *183 rendészeti felső vezetőt és 2040 beosztottat* vontunk be a vizsgálatba. A kutatás résztvevőinek az érvényességét fokozza az a tény, hogy ez az elemszám a vizsgált csoportok valódi méretéhez (központi, területi és helyi szervek felső vezetői állomány = 442; központi, területi és helyi szervek beosztotti állomány = 34 324) viszonyítva kifejezetten nagynek tekinthető. Az érvényesség további növelése érdekében arra is törekedtünk, hogy a nem, az életkor, az iskolai végzettség, a betöltött beosztás és a szakterület szempontjából nagyjából a valós arányokat tükröző kutatási csoportokat állítsunk össze. A felső vezetői csoport összeállításánál fontos szempont volt az is, hogy a résztvevők között megfelelő arányban sze-

repeljenek olyanok, akik már elvégezték a rendészeti vezetővé és/vagy mestervezetővé képző tanfolyamokat.

A felmérés második részében már kifejezetten a vizsgált tanfolyamok lehetséges hatásait, valamint az ezekkel való elégedettséget mértük fel. Ahhoz, hogy a képzések hatásait kimutathassuk, meg kellett nézniünk, hogy a vezetői hatékonyság első fordulóban kialakuló faktorainak szempontjából van-e különbség a tanfolyamot végzettek és nem végzettek között, és ha igen, akkor ez mennyiben tulajdonítható a rendészeti vezetőképzésnek. Ennek megfelelően ebben a kutatási fázisban *szükségünk volt egy vizsgálati és egy kontrollcsoport összeállítására*. Előbbibe azokat a vezetőket soroltunk, akik már elvégezték a rendészeti vezetővé képző és/vagy mestervezetővé képző tanfolyamot, míg utóbbiba azok a vezetők kerültek, akik még nem jártak ilyen kurzuson. A két csoporthoz a kérdőíveket ezúttal is a humánigazgatási szakszolgálat munkatársainak segítségével juttattuk el, és a kitöltés ez alkalommal is az ILIAS online rendszerében történt.

Ebben a fordulóban a korábbinál jóval célirányosabb és a szervezeten belül kevesebb személyt érintő kérdéseket vizsgáltunk, ezért a megkérdezett résztvevők köre is szűkebb volt. *A vizsgálati csoportba 66, a kontrollcsoportba pedig 62 rendészeti vezetőt* osztottunk be. A csoportok elemszámának hasonlósága garantálhatja a kapott eredmények megfeleltethetőségét. Mindazonáltal az eredmények érvényességének növelése érdekében tekintettel kellett lennünk arra is, hogy a független változók (beosztás, szakterület, nem, életkor, iskolai végzettség, vezetővé képző és/vagy mestervezetővé képző elvégzése) szempontjából kiegyenlített csoportokat hozzunk létre. Úgy véljük, hogy ez a törekvésünk teljesült, hiszen a csoportok összetétele nagyjából hasonló volt.

Mindamellet azonban tudjuk, hogy bármennyire kiegyenlített is a két csoport, az egyes személyek között óriási különbségek lehetnek. Ennek megfelelően a kutatásunk egyik legerősebb kockázati tényezője éppen az, hogy a kontrollcsoportba soroltak eleve erősebbek a vizsgált faktorokban, így az összehasonlítás során a képzések hatása nem lesz kimutatható a kutatási csoportban. Sajnos ezt a rizikót csak akkor tudtuk volna kiiktatni, ha alkalmunk lett volna longitudinális kutatást végezni, vagyis fel tudtuk volna mérni a vizsgálati csoportot a képzések előtt és után is. Ebben az esetben nem lett volna szükség kontrollcsoportra, hiszen elég lett volna a különböző időpontokban születő eredményeket összehasonlítani. Ehhez azonban egy több évig tartó vizsgálat sorozatra lett volna szükség, amelyre jelen körülmények között nem volt lehetőségünk, így vállalnunk kellett a keresztmetszeti stratégiával járó kockázatokat.

Mérési eljárások

A vizsgálat mindkét fordulójában saját fejlesztésű kérdőívekkel dolgoztunk. A saját mérőeszközök használatát a vizsgált jelenség speciális rendészeti vonatkozásai tették szükségessé.

Az első vizsgálati fordulóban alkalmazott mérő eljárások

Az első fordulóban két kérdőívet használtunk. Az egyiket a felső vezetői csoporttal, míg a másikat a megkérdezett beosztotti állománnyal töltettük ki. Ez a két kérdőív a vizsgálati faktorok tekintetében teljes mértékben megegyezik, eltérés csupán egy demográfiai adat (beosztás) tartalmában és öt kérdés megfogalmazásában van.

Az első fordulóban használt kérdőív *24 tételből állt.* Ezek közül hat vonatkozott a demográfiai változókra, kilenc kérdésnél adtunk meg előre válaszlehetőségeket, amelyeket minden esetben hatfokozatú Likert-skálán kellett pontozni, nyolc item igényelt önálló válaszadást, egy esetben pedig szigorú választással kellett dönteni az egyes faktorok között. A kérdőív kérdései tematikusan csoportosítva a következő faktorok megismerésére irányultak:

Első kérdéscsoport (1–6. kérdés) – független változóként kezelt demográfiai adatok.

Második kérdéscsoport (7–12. kérdés) – a rendészeti vezetők magasabb pozícióba jutását segítő tényezők.

Harmadik kérdéscsoport (13–14. kérdés) – a rendészeti vezetők sikerességének megítélésére szolgáló tényezők.

Negyedik kérdéscsoport (15–22. kérdés) – a rendészeti vezetők hatékonyságát befolyásoló személyes tulajdonságok, személyes és szociális kompetenciák.

Ötödik kérdéscsoport (23–24. kérdés) – a rendészeti vezetővé képzőt és mesterveetővé képzőt végzetekre vonatkozó követelmények.

A második vizsgálati fordulóban alkalmazott mérő eljárások

A vizsgálat második szakaszában is kérdőíves eljárással dolgoztunk. Ekkor azonban már egy olyan skálát használtunk, amely a korábbi mérés során végzett faktoranalízis tanulságaira épült (lásd az *Eredmények* című részt).

Az első kérdőív feldolgozásakor kapott faktorokat operacionalizáltuk, vagyis E/1 személyi állításokkal írtuk körül őket. Minden egyes faktort négy pozitív és egy negatív tartalmú mondatral fejeztünk ki, így jött létre az az összesen hetvenöt állítás, amely a második fordulóban használt kérdőív alapját adta. A válaszádkor minden állítást egy hatfokozatú Likert-skálán kellett értékelniük a résztvevőknek a szerint, hogy mennyire tartják önmagukra nézve relevánsnak az adott mondatot. Tudnunk kell, hogy az ilyen típusú önjellemzés *mindig magában rejtí az veszélyt, hogy a kitöltők nem realisan értékelik magukat, mivel meg akarnak felelni egyfajta én-ideálnak. Ennek a torzító hatásnak a csökkentése érdekében iktattuk be a negatív állításokat,* amelyek megzavarják a kérdőív mechanikus kitöltését. Ezek azonban minden valószínűség szerint nem tudják a kérdőív megbízhatóságát teljes mértékben garantálni, ezért az eredmények értelmezések a kapott adatokat óvatos körültekintéssel kell kezelniük.

A hetvenöt állításon túl, a második fordulóban használt kérdőív tartalmazta ugyanazokat a demográfiai adatokat (nem, életkor, iskolai végzettség, beosztás, szakterület, vezetőképesség elvégzése), amelyek az első forduló mérőeszközeiben is szerepeltek. A demográfiai adatokon és az önjellemző skálán túl a rendészeti vezetővé és/vagy mestervezetővé képző tanfolyamot végzeteknek további hat kérdést is feltettünk, amelyek már *célzottan a tanfolyamok hatásaira vonatkoztak.* Hatfokozatú Likert-skálán értékelniük kellett a képzések minőségi mutatóit (például tematika, módszertan, használhatóság) és a saját kompetenciafejlődésüket, majd meg kellett határozniuk, hogy a kompetenciák képzésbeli hangsúlyával mennyire voltak elégedettek, végül önálló szöveges válaszban felsorolhatták a képzésekkel kapcsolatos pozitív és negatív tapasztalataikat. Úgy gondoljuk, hogy ezek a célzott kérdések jól kiegészítették az egész vizsgálat sorozatot, és nagyban hozzájárultak a korábban kapott eredmények értelmezéséhez is.

Eredmények

Az első vizsgálati forduló eredményei

Az első fordulóban alkalmazott mérőeljárás viszonylag sok kérdésből állt, ráadásul *összességében majdnem 2300 ember töltötte ki,* így ebben a vizsgálati szakaszban rengeteg információ gyűlt össze. Ezek lényegre törő, mégis minden fontos kérdésre kiterjedő bemutatása érdekében a következő struktúrát fogjuk követni:

- elsőként a 2–5. kérdéscsoport kiinduló (tehát a kérdőívben eleve megadott) faktoraira vonatkozó eredményeket tekintjük át. Megnézzük az egyes tényezőkre kapott átlagokat, szórásokat és a független változók (lásd: demográfiai adatok) szerint összehasonításokat teszünk. (Az első kérdéscsoportot azért nem érintjük, mert ehhez csak a demográfiai adatok tartoznak, amelyekkel a *Részvevők* című részben már foglalkoztunk.);
- másodsorra ismertetjük a faktoranalízis folyamatát, és bemutatjuk, hogy milyen másodlagos faktorokat kaptunk.

A kérdőív kiinduló faktorainak elemzése

Második kérdéscsoport – a rendszeti vezetők magasabb pozícióba jutását segítő tényezők

A megkérdezettek összességében úgy vélik, hogy a *szakmai felkészültség* (átlag: 4,83; SD: 1,03) és *gyakorlat* (átlag: 4,91; SD: 1,04) segíthet egy vezetőt leginkább abban, hogy a szervezeti hierarchiában előbbre lépjen. Mindazonáltal e két faktort rögtön a *személyes* (átlag: 4,73; SD: 1,03) és *szociális kompetenciák* (átlag: 4,72; SD: 1,03) követik. A válaszadók szerint tehát ezeknek is kiemelten nagy szerepük van a vezetők előmenetelében. Az eredményekből kitűnik az is, hogy a kitöltők véleménye alapján a rendszeti vezetővé képző (átlag: 3,74; SD: 1,35) és mestervezetővé képző (átlag: 3,68; SD: 1,34) *tanfolyamok elvégzése kevésbé járul hozzá ahhoz, hogy egy vezető magasabb beosztásba kerüljön, habár ezek a kurzusok éppen a fontosnak tartott kompetenciák fejlesztésére irányulnak.*

Lényeges továbbá, hogy azok, akik már részt vettek valamelyik rendszeti vezetővé képző tanfolyamon, a vezetők magasabb pozícióba jutásával kapcsolatban *szignifikánsan fontosabbnak tartották mind a vezetővé képző* ($p = 0,00$), *mind a mestervezetővé képző tanfolyamok* ($p = 0,00$) *elvégzését, mint azok, akik még nem jártak ilyen kurzuson.* A tanfolyamot végzetek a *személyes kompetenciák* szerepét ($p = 0,05$) is szignifikánsan magasabbra értékelték, ami szintén a programok hatása lehet. Ki kell hangsúlyoznunk azt is, hogy ha a csoportot más független változók (például nem, iskolai végzettség, beosztás, szakterület) szerint osztottuk fel, akkor nem volt szignifikáns eltérés a válaszok értékelésében.

A kérdőívben előre megadott válaszok mellett a kitöltőknek lehetőségük volt arra is, hogy önállóan határozzanak meg olyan tényezőket, amelyek sze-

rintük segítik a rendészeti vezetők előrejutását. Az egyéni válaszok többségének tartalma megegyezett a már meglévő faktorokkal, csupán fogalmazásbeli eltérések voltak. Új tényezőként egyedül a véletlen, a szerencse jelent meg (például „jókor, jó helyen kell lenni”). De ez is nagyon szórványosan fordul elő (14-szer), így a kutatás későbbi szakaszaiban nem foglalkoztunk vele.

Harmadik kérdéscsoport – a rendészeti vezetők sikerességét mutató tényezők

A vezetői előmenetelt potenciálisan segítő tényezők értékelése után azt néztük meg, hogy a válaszadók szerint *mely faktorok mennyire alkalmasak a vezetői munka sikerének megítélésére*. A megadott sikertényezők közül a *vezetett egység összetartozását* (átlag: 5,08; SD: 1,01) és *hatékony érdekképviselést* (átlag: 5,09; SD: 1,01) tartják a válaszadók a *legfontosabbnak*. Mindamellettt úgy vélik, hogy egy vezető sikerességét legkevésbé a személyesen kapott kitüntetések és előléptetések jelzik (átlag: 3,06; SD: 1,28).

Vizsgálatunk szempontjából fontos, hogy a vezetővé képzőt végzetek és nem végzetek összehasonlításakor az előbbieket *öt olyan faktort is szignifikánsan jelentősebbnek tartottak, amelyekre hathattak a tanfolyamok*. Ezek a következők voltak: *projektekben való részvétel és/vagy ezek kezdeményezése* ($p = 0,05$), *a vezetett egység erős összetartása* ($p = 0,01$), *a vezetett egység érdekeinek hatékony képviselése* ($p = 0,013$), *elvégzett iskolák, tanfolyamok száma* ($p = 0,00$), *a munkaerő megtartása* ($p = 0,05$). A szignifikáns eltérések jelentőségét fokozza az a tény, hogy más független változónak (lásd: demográfiai adatok) ezúttal sem volt kimutatható hatása.

Negyedik kérdéscsoport – a rendészeti vezetők hatékonyságát befolyásoló személyes tulajdonságok, személyes és szociális kompetenciák megítélése

Vizsgálatunk szempontjából ennek a kérdéscsoportnak az értékelése talán a legérdekesebb, hiszen itt kerültek terítékre azok a tényezők, amelyek fejlesztésére a rendészeti vezetővé képző és mesterveetővé képző tanfolyamok elsődlegesen irányulnak. A könnyebb kitöltés kedvéért külön kérdeztünk rá a személyiségbeli tulajdonságok, a személyes kompetenciák és a szociális kompetenciák vezetői hatékonyságot meghatározó szerepére.

A személyiségbeli tulajdonságok közül összességében a felelősségvállalást (átlag: 5,3; SD: 0,87) és a *megbízhatóságot* (átlag: 5,38; SD: 0,85) emelték ki a kitöltők, vagyis szerintük ennek a két vonásnak a jelenléte járul hozzá leginkább ahhoz, hogy valaki hatékony vezetővé váljon. Ugyanebből a

szempontból a legkevésbé fontos tulajdonságnak a barátságosságot (átlag: 4,23; SD: 1,2) tartották.

Az összesített értékelés ismeretében érdekes, hogy ennél a kérdésnél éppen a *barátságosság* ($p = 0,003$) volt az egyetlen olyan faktor, amelyet a beosztotti állomány tagjai szignifikánsan többre értékelték, mint a felső vezetéshez tartozó válaszadók. Ráadásul, ha a rendészeti vezetőképzőt végzett és nem végzett résztvevők válaszait vetjük össze, akkor azt látjuk, hogy szignifikáns különbség van a barátságosság ($p = 0,00$) és a tolerancia ($p = 0,03$) faktorainak pontozásában, hiszen ezeket a tényezőket magasabban értékelték azok, akik már jártak tanfolyamon. Mindebből úgy tűnik, mintha a vezetővé képzőt elvégzett személyek véleménye közelebb állna a beosztottak álláspontjához. Lényeges továbbá, hogy más csoportképző független változó (lásd: demográfiai adatok) szerint nem állapíthatók meg szignifikáns eltérések.

A személyes kompetenciák megítélésekor a válaszadók a két „hard” tényezőt, vagyis a *döntéshozatali képességet* (átlag: 5,46; SD: 0,81) és a *problémamegoldást* (átlag: 5,48; SD: 0,82) emelték ki. E szerint úgy gondolják, hogy a hatékony vezetői munkához ezekre van a legnagyobb szükség, következősképpen a *vezetőképzés középpontjába is ezeket érdemes állítani*. A legalacsonyabb átlagpontszámot az *érzelmi tudatosságnak* (átlag: 4,38; SD: 1,02) adták, tehát összességében ennek a faktornak a szerepét értékelik a vezetői hatékonyság szempontjából a legkevesebbre.

Külön ki kell emelnünk, hogy a *vezetővé képzőt végzettek* szignifikánsan fontosabbnak ítélték az érzelmi tudatosságot ($p = 0,05$), az önbizalmat ($p = 0,006$) és az alkalmazkodóképességet ($p = 0,03$), mint azok, akik még nem jártak tanfolyamon. Ez az eltérés azért érdekes, mert a vezetővé képzők tematikájában éppen ezek a „soft” kompetenciák jelennek meg a legnagyobb hangsúllyal.

A *szociális kompetenciák értékelésekor* ismét azt tapasztaltuk, hogy a válaszadók a vezetői hatékonyság szempontjából a „hard” tényezőket fontosabbnak tartják, mint a „soft” faktorokat. Ennek megfelelően összességében az *irányító képesség* (átlag: 5,35; SD: 0,82) és a *tervezőképesség* (átlag: 5,37; SD: 0,87) szerepét emelték ki. A legalacsonyabban értékelt faktor ezúttal a *kliensközpontság* volt (átlag: 4,22; SD: 1,03).

Lényeges kitérnünk arra, hogy a szociális kompetenciák értékelésénél is jelentős különbségek voltak a rendészeti vezetővé képzőt végzettek és nem végzettek között. Előbbiek *mások fejlesztésének képességét* ($p = 0,02$) és a *szervezeti tudatosságot* ($p = 0,025$) is szignifikánsan fontosabbnak tartották.

Ezek a kompetenciák szintén olyan „soft” elemek, amelyek fejlesztése koncentráltan jelenik meg a tanfolyamokon.

Ötödik kérdéscsoport – a rendészeti vezetővé képzéssel és mestervezetővé képzéssel kapcsolatos igények

A rendészeti vezetővé, illetve mestervezetővé képzéssel kapcsolatos elvárások nagyon hasonlóak voltak a teljes csoportban, vagyis sem a korábbi részvétel (lásd: volt már vezetővé képzőn vagy nem), sem a beosztás (lásd: felső vezető vagy beosztott), sem más független változó alapján nem találtunk a válaszokban szignifikáns különbséget. A válaszadók mind a vezetővé képző, mind a mestervezetővé képző elvégzésétől *a konkrét problémahelyzetek hatékonyabb kezelését* (átlag: 4,17 és 4,22), valamint *a stratégiai gondolkodás fejlődését* (átlag: 4,13 és 4,27) várják leginkább. Vizsgálatunk célja szempontjából kiemelkedően fontos, hogy *személyes és szociális kompetenciák fejlesztését átlagosan várják a kitöltők*. Itt meg kell jegyeznünk, hogy a problémás helyzetek hatékonyabb kezeléséhez és a stratégiai gondolkodás fejlődéséhez is szükséges a kompetenciafejlesztés, *de ez utalhat arra is, hogy a jelenleg középpontba állított kompetenciák köre nem teljesen fedi le a valós igényeket* (részletesebben lásd a *Megvitatás* című részt).

A faktoranalízis eredménye

A kérdőívvel kapott adatok elsődleges elemzése megmutatta, hogy a vezetői hatékonyság szempontjából mely kiinduló faktorokat tartják a résztvevők kiemelkedően fontosnak. Ezek az információk felhasználhatók a rendészeti vezetővé képzők bevalásának megállapítására, hiszen választ adhatnak arra a kérdésre, hogy a valós igényeknek megfelelő ismereteket közvetítenek-e ezek a tanfolyamok (részletesebben a *Megvitatás* című részben).

Jelen vizsgálatunk azonban a kurzusok *hatásainak* mérésére is kiterjedt, hiszen azt is meg akartuk tudni, hogy a tanfolyamot már végzett és a még nem végzett vezetők között van-e különbség a vezetői hatékonyság szempontjából. Ennek a kérdésnek a vizsgálatához szükségünk volt egy második kérdőív összeállítására (lásd a *Mérőeljárások* című részt), ebben a válaszadók már a saját vezetői tevékenységük hatékonyságát ítélték meg. Annak érdekében, hogy ez az új kérdőív „felhasználóbarát” legyen, vagyis ne álljon túl sok pontozandó tételből, csökkentenünk kellett a vezetői hatékonyság poten-

ciális faktorainak számát. Ezért az első mérés eredményeivel faktoranalízist végeztünk, ennek nyomán a következő faktorok születtek:

Első faktorcsoport – a rendészeti vezetők előrehajlásával kapcsolatos faktorok:

- elméleti és gyakorlati felkészültség,
- külső személyek elismerő véleménye,
- vezetői tréningek és tanfolyamok elvégzése;

Második faktorcsoport – a rendészeti vezetők sikerességének megítélésével kapcsolatos faktorok:

- a vezetett egység ereje,
- a vezető innovatív ötletei, kezdeményezései,
- számszerű adatok;

Harmadik faktorcsoport – a rendészeti vezetők hatékonyságát mutató személyiségbeli vonások:

- kiemelkedő munkateljesítmény,
- emberi kapcsolatok ápolása,
- keretek és szabályok betartása;

Negyedik faktorcsoport – a rendészeti vezetők hatékonyságát mutató személyes kompetenciák:

- feladatorientáltság,
- a kiemelkedő teljesítmény elérésének képessége,
- érzelmi szabályozást biztosító kompetenciák;

Ötödik faktorcsoport – a rendészeti vezetők hatékonyságát mutató szociális kompetenciák:

- a konkrét feladat-végrehajtás koordinálásának képessége,
- a kiemelkedő csoportlétkör kialakításának képessége,
- az ösztönző, motiváló csoportlétkör kialakításának képessége.

A második vizsgálati forduló eredményei

A másodlagos faktorok kialakulásával sikerült azonosítanunk azokat a tényezőket, amelyeket a megkérdezettek a rendészeti vezetés legfontosabb hatékonysági tényezőinek ítélnék. A második vizsgálati szakaszban már a rendészeti vezetővé képzés konkrét hatásait igyekeztünk mérni. Ennek megfelelően

egyrészt azt akartuk kideríteni, hogy az azonosított faktorok szempontjából van-e különbség a vezetővé képző tanfolyamokat már végzett kutatási csoport és a tanfolyamon még nem járt kontrolcsoport tagjai között, másrészt tudni akartuk, hogy a kurzusok egykori résztvevői hogyan ítélik meg a saját kompetenciafejlődésüket, illetve a képzésekről milyen pozitív és milyen negatív észrevételeik vannak. Ahhoz, hogy mindezt megtehesük, elsőként faktoranalízissel ellenőriztünk kellett az alkalmazott kérdőív érvényességét, majd a vizsgált faktorok alapján össze kellett hasonlítanunk a két csoport eredményeit, végül külön értékelnünk kellett a vezetővé képzőt végzetekre vonatkozó kérdésekre adott válaszokat.

Faktoranalízis a mérőeljárás ellenőrzéséhez

A faktoranalízis segítségével ezúttal azt vizsgáltuk, hogy azok az állítások, amelyekkel a másodlagos faktorokat a kérdőívben körülírtuk és amelyeket a kitöltők pontoztak, valóban „összetartozónak” bizonyulnak-e. A faktoranalízis alapján úgy tűnik, hogy tizenöt faktorból a következő tizenegyet jól definiáltuk:

- vezetői tréningek és tanfolyamok (megmagyarázott variancia: 23,1 százalék);
- elméleti és gyakorlati felkészültség (megmagyarázott variancia: 20,7 százalék);
- külső személyek elismerő véleménye (megmagyarázott variancia: 17 százalék);
- a vezető innovatív ötletei, kezdeményezései (megmagyarázott variancia: 23,1 százalék);
- a vezetett egység ereje (megmagyarázott variancia: 18,2 százalék);
- számszerű adatok (megmagyarázott variancia: 12,7 százalék);
- kiemelkedő munkateljesítmény (megmagyarázott variancia: 17,1 százalék);
- emberi kapcsolatok ápolása (megmagyarázott variancia: 13,8 százalék);
- a kiemelkedő teljesítmény elérésének képessége (megmagyarázott variancia: 13,9 százalék);
- a konkrét feladat-végrehajtás koordinálásának képessége (megmagyarázott variancia: 27,4 százalék);
- a kiemelkedő csoportlégtkör kialakításának képessége (megmagyarázott variancia: 13,9 százalék).

Ezeket túl a „feladatorientációt” és az „érzelmi szabályozást” leíró állítások egy faktorba kerültek, így kaptunk egy tizenkettedik faktort is (megmagyarázott variancia: 20,7 százalék), amely két másiknak az összevonásából keletkezett. Végül arról is be kell számolnunk, hogy a maradék két faktor (kerek és szabályok betartása, ösztönző, motiváló csoportlétkör kialakításának képessége) érvényességét nem tudtuk igazolni. Ezt azt jelenti, hogy ezeket a faktorokat nem a megfelelő állításokkal írtuk le, így a kérdőív nem is mérte őket hatékonyan. Mindebből következik, hogy a kapott értékeket az elemzés-kor nem lehet figyelembe venni.

Összességében tehát tizenkét faktort találtunk relevánsnak, és a kutatási, valamint a kontrollcsoport eredményeit ezek alapján hasonlítottuk össze.

A kutatási és kontrollcsoport eredményei

A faktoranalízis alapján érvényesnek tekinthető tizenkét faktor közül hatban a rendészeti vezetővé és/vagy mestervezetővé képzőt végzetek értékelték magukat magasabban. Négy tényező megítélése csaknem szinte azonos volt a két csoportban, míg két faktorban a tanfolyamokon nem járt vezetők bizonyultak jobbnak. Ez elvben azt jelenti, hogy a vezetővé képző kurzusok egykori résztvevői a kontrollcsoport tagjaihoz képest

- nagyobb fontosságot tulajdonítanak a vezetéssel foglalkozó tréningeknek, és szívesebben végeznek el ilyeneket;
- jobb az elméleti és a gyakorlati felkészültségük;
- összetartóbb, erősebb szervezeti egységet vezetnek, és jobban képviselik a beosztottaik érdekeit;
- hatékonyabban kezelik érzelmeiket és jobban tudják saját feladat-végrehajtásokat megszervezni;
- motiváltabbak és inkább jellemzik őket a kiemelkedő teljesítmény eléréséhez szükséges kompetenciák;
- hatékonyabban tudják megszervezni az általuk vezetett szervezeti egység feladatainak elvégzését;
- mindamelllett kevesebb elismerő visszajelzést kapnak, és rosszabb szám-szerű teljesítményekkel „büszkélkedhetnek”.

Fontos azonban kiemelnünk, hogy a csoportok közötti különbség csak a „vezetői tréningek és tanfolyamok”, valamint a „kiemelkedő teljesítmény elérésének képessége” elnevezésű faktorokban volt szignifikáns, tehát érdemben

értékelhető eltérés csupán e tényezőkben van. A többi különbséget statisztikai szempontból nem tekinthetjük mérvadónak.

Figyelembe kell vennünk azt is, hogy a kapott adatok önfelmérés alapján születtek, ráadásul csak korrelációkat fejeznek ki, vagyis nem mondhatjuk ki teljes bizonyossággal, hogy az érintett két szignifikáns eltérés (illetve a többi különbség) a tanfolyamok hatását tükrözi (részletesebb kifejtés a *Megvitalás* című részben).

A rendészeti vezetővé és mestervezetővé képző tanfolyamok hatásainak értékelése

A második vizsgálati fordulóban használt kérdőív utolsó kérdéseit már csak a tanfolyamok egykori résztvevőinek tettük fel. Ezek a kérdések a következő tényezők megítélésére szolgáltak:

- a képzésekkel való általános elégedettség értékelése;
- a képzések hatása a személyes és szociális kompetenciák fejlődésére (önértékelés alapján);
- az egyes személyes és szociális kompetenciák hangsúlyával való elégedettség megítélése;
- szöveges észrevételek a képzések előnyeiről és hátrányairól.

Az általános elégedettségi faktorok közül a kitöltők a tanfolyamok élményszerűségét értékelték a legmagasabbra (átlag: 5,3; SD: 0,76), míg a kapott ismeretek gyakorlati alkalmazhatóságát becsülték a legalacsonyabbra (átlag: 4,78; SD: 0,79). Ez azt is jelenti, hogy összességében minden faktoralal „inkább elégedettek voltak, mint nem”.

A személyes és szociális kompetenciák fejlesztésének megítélése is stabil elégedettséget mutatott, hiszen két kivétellel mind a harminc megadott kompetenciában 4,0-nél jobb eredményt kaptunk, ez annyit tesz, hogy a válaszadók szerint a kurzus „inkább hatott, mint nem” ezeknek a kompetenciáknak a fejlődésére. A személyes kompetenciák közül az önbizalmat (átlag: 4,57; SD: 1,33), valamint a problémamegoldó képességet (átlag: 4,54; SD: 1,07), a szociális kompetenciák közül pedig a kommunikációs készséget (átlag: 4,89; SD: 1,08) és az együttműködő csoportlétkör kialakításának képességét (átlag: 4,83; SD: 0,95) emelték ki a megkérdezettek, vagyis szerintük e készségekben, képességekben történt a legerősebb pozitív változás. Mindazonáltal úgy gondolták, hogy a szabálytudat és szabálykövetés (átlag: 3,72; SD: 1,33),

illetve a kliensközpontúság (átlag: 3,85; SD: 1,19) kompetenciáira hatott legkevésbé a vezetővé és/vagy mestervezetővé képző tanfolyam elvégzése.

A tanfolyamokon történt kompetenciafejlesztés értékelését kiegészítik azok a vélemények, amelyeket a kitöltők az egyes kompetenciák képzésen belüli hangsúlyáról fogalmaztak meg. Összességében azt mondhatjuk, hogy válaszadók több mint ötven százaléka szerint *minden kompetenciafejlesztés pont az igényeknek megfelelő jelentőségű volt*. A résztvevők úgy látták, hogy az alkalmazkodóképesség, a reális önértékelés, az empátia, a kliensközpontúság, az együttműködés és a szervezőképesség aránya a leginkább eltalált. Jóllehet a válaszadók jelentős része úgy gondolja, hogy *többet kellene foglalkozni* a problémamegoldó képességgel, az innovációs készséggel, a döntéshozatali képességgel, a konfliktus- és stresszkezelő képességgel, a vezetett egység érdekeiért való fellépés képességével, valamint a mások fejlesztésének képességével.

Végül ki kell térnünk a kérdőív végén megfogalmazott szöveges válaszok bemutatására is. Rendkívül pozitívnak tartjuk, hogy *szinte minden kitöltő adott önálló, verbális visszajelzést is*. Ez azt mutatja, hogy a kitöltők elkötelezettek voltak a téma iránt. A tanfolyamok „előnyeinek” összegzésénél a legtöbben *a kapcsolatépítés lehetőségét említették*, vagyis azt, hogy a tanfolyamok alatt megismertek más kollégákat, akikkel azóta is személyes baráti és szakmai viszonyt ápolnak. Emellett sokan kiemelték *az önismeret mélyülésének és a kommunikációs képesség fejlődésének* fontosságát.

A „hiányok” megfogalmazása nehezebb feladatnak bizonyult. A válaszadók nagy része úgy érezte, hogy nem maradt benne semmilyen elégedetlenség, miközben *többen említették az ismétlő, ráerősítő tréningek* szükségességét és a gyakorlatok rendszertivé formálásának igényét. Néhány kitöltő leírta, hogy az utánkövetések nélkül nagyon nehéz hosszú távon fenntartani és megvalósítani a képzésen tanultakat.

Összességében úgy tűnik, hogy ez okozza az egykori résztvevők számára a legnagyobb gondot.

Megvitatás

Az előző részben bemutatott eredmények sokrétűsége lehetővé teszi, hogy *komplex következtetéseket fogalmazzunk meg* a rendszeti vezetővé képzés múltjával és lehetséges jövőjével kapcsolatban. Az értelmezés áttekinthetősé-

gének érdekében a kutatás idején kapott információk megvitatását a következő lépésekben végezzük el:

- elsőként a rendészeti vezetővé és mestervezetővé képző tanfolyamok bevé-
lásával kapcsolatos eredményekre reflektálunk;
- majd értelmezzük a kurzusok hatásaira vonatkozó adatokat;
- végül kitérünk arra, hogy a most szerzett ismeretek fényében milyen irány-
ba lenne érdemes fejleszteni a tanfolyamok tematikáját.

A rendészeti vezetővé képző és mestervezetővé képző tanfolyamok bevé- lása

A rendészeti vezetővé és mestervezetővé képző tanfolyamok bevéltőségét a képzési kínálat, valamint a hatékony rendészeti vezetőről alkotott szervezeti elképzelések összhangja mutatja meg. Ezért a kutatásunk első fordulójában a hatékony rendészeti vezető „ismérveit” igyekeztünk azonosítani.

A kapott eredmények alapján *összességében a vizsgált tanfolyamokat be-
véltésként definiálhatjuk*, hiszen általános fejlesztési céljaik szinkronba hozha-
tók azokkal az elvárásokkal, amelyeket a rendészetben dolgozók saját veze-
tőikkel szemben támasztanak. Ezt a megállapítást a következő eredmények
támasztják alá:

- a) A megkérdezett rendészeti felső vezetők és beosztottak úgy látták, hogy a ve-
zetők *magasabb pozícióba jutását a szakmai felkészültség és gyakorlat után
leginkább a vezető személyes és szociális kompetenciái befolyásolják*. Ezt azt
jelenti, hogy a válasszadók véleménye szerint egy személy akkor válhat sike-
res vezetővé, akkor léphet előre a pályáján, ha jelentős elméleti tudás, szak-
mai tapasztalat jellemzi, és mindezek mellett jól használja a vezetésben fon-
tos készségeit, képességeit. A rendészeti vezetővé és mestervezetővé képző
tanfolyamok pedig éppen ezeknek a kompetenciáknak a fejlesztését célozzák,
tehát közvetve hozzájárulnak ahhoz, hogy a résztvevők sikerebb vezetővé
váljanak.
- b) A kutatás résztvevői szerint *egy vezető hatékony működését leginkább az
mutatja, hogy mennyire képes fellépni az általa vezetett egység érdekeiért,
mennyire tud összetartó, erős közösséget kialakítani, és mennyire viselkedik
rugalmasan a váratlan helyzetekben*. E tényezők mindegyikére pozitívan
hathat a vizsgált tanfolyamok elvégzése, hiszen a vezetővé képzés során
külön modul foglalkozik a csapatépítéssel és kiemelt hangsúlyt kap az asser-
tivitás (vagyis a hatékony önérvényesítés) fejlesztése, míg a mestervezető-
vé képzőn a változásmenedzsmenté a kiemelt szerep.

c) A vezetői hatékonyság másodlagos faktoraik közül *a feladat-végrehajtás koordinálását segítő személyes és szociális kompetenciák fontosságát értékeltek a legmagasabbra* a vizsgálat résztvevői, ez szintén azt igazolja, hogy a kompetenciafejlesztés mint képzési cél összhangban áll a szervezeti kívánalmakkal.

Mindebből egyértelműen következik, hogy *a vizsgált tanfolyamok alapkonceptiója és elsődleges pedagógiai célja* – vagyis a vezetői kompetenciák fejlesztése – *megfelel a rendészeti felső vezetők és a beosztottak igényeinek*.

Más kérdés, hogy miként valósul meg a kurzusokon ez a kompetenciafejlesztés, mennyire fókuszálnak a tanfolyamok a valóban elvárt kompetenciákra, és mennyire közismert a rendészetben belül, hogy ezek a képzések milyen lehetséges hatást válthatnak ki a résztvevőkből. A kutatási eredményekben *van egy látszólagos ellentmondás*, amely e kérdések megválaszolásával oldható fel. Ez az ellentmondás az, hogy bár a vezetői előmenetel és hatékonyság szempontjából *számos olyan tényezőt tartanak fontosnak* a válaszadók, amelyek fejlesztésére *a vizsgált kurzusok irányulnak*, magukat a vezetővé és mestervezetővé *képző tanfolyamokat mégis kevésre értékelik*. Elvben logikus lenne, hogy ha úgy gondoljuk, hogy bizonyos faktorok (személyes és szociális kompetenciák, a vezetett szervezeti egység érdekképviselője, összetartása) nagyban hozzájárulnak egy vezető sikereihez, akkor azoknak a képzéseknek az elvégzése, amelyek éppen a kérdéses tényezőkkel foglalkoznak, szintén kiemelt jelentőségű.

Annak, hogy ez még sincs így, *három oka lehet*. Az egyik, *hogy a képzések nem tudnak megfelelő hatást kiváltani*, vagyis hiába irányulnak az egyébként fontos kompetenciák fejlesztésére, eredményeik nem eléggé kézzelfoghatók ahhoz, hogy kimondhassuk: a tanfolyamok elvégzése nagyban segíti a vezetők előmenetelét. A másik ok, *hogy a képzések céljait, programját, eredményeit nem közvetítik, nem „reklámozzák” megfelelően*, ezért a rendészetben dolgozó munkatársak zöme nem kapcsolja össze a vezetői hatékonyság faktorait a vezetővé képzőkön való részvétellel. *Végül elképzelhető, hogy a tanfolyamok nem pontosan azoknak a kompetenciáknak a fejlesztésére törek-szenek, amelyekre a rendészeti vezetésben szükség lenne*.

Az első lehetséges ok megvitatására a hatásvizsgálatra vonatkozó adatok értelmezésénél visszatérünk.

A második lehetőséget alátámasztja az a tény, hogy a tanfolyamokat már elvégzett vezetők szignifikánsan magasabbra értékelték a kurzusok fontosságát, mint azok, akik még nem jártak ilyen képzéseken. Ebből az adatból úgy

tűnik, hogy a vezetői siker és hatékonyság, valamint a tanfolyamok közötti kapcsolatot azoknak egyszerűbb megtalálniuk, akik már voltak vezetőképzésen, míg a többieknek valószínűsíthetően nincsenek pontos információik arról, hogy milyen hatásai lehetnek ezeknek a programoknak.

Az utolsó eshetőség tárgyalásához több tényezőt is figyelembe kell vennünk. Elsőként meg kell néznünk, hogy az egyes személyes és szociális kompetenciák jelentőségére adott pontszámok mennyire állnak összhangban azokkal a kompetenciákkal, amelyek fejlesztésére a képzések irányulnak. Az eredmények azt mutatják, hogy a szervezetben dolgozók szerint a hatékony vezetésben az olyan „hard” kompetenciáknak van nagy szerepük, mint a döntéshozatali képesség, a problémamegoldó készség, az irányító képesség és a tervezőkészség. Tény, hogy a vizsgált kurzusok során e készségek és képességek a „soft” kompetenciáknál kisebb hangsúlyt kapnak, tehát a programok e tekintetben nem teljesen felelnek meg az általános kívánalmaknak. Ezt támasztja alá a tanfolyamot végzettek második vizsgálati fordulójában kifejtett véleménye is, amely szerint a jelenleginél nagyobb teret kellene adni a döntéshozatali képesség és a problémamegoldó képesség fejlesztésének. A „hard” tényezők erőteljesebb fejlesztésének igénye nyilvánul meg abban is, hogy az első fordulójában megkérdezettek leginkább a gyakorlati problémahelyzetek kezelésében, valamint a stratégiai gondolkodás fejlődésében várnának változásokat azoktól, akik részt vesznek a tanfolyamokon.

Összességében tehát bizonyos, hogy a konkrét kompetenciák szempontjából a képzések beválása nem teljesen valósul meg, vagyis a kompetenciafejlesztéssel kapcsolatos igények és a programok kínálata nem fedi egészen egymást. Fontos azonban megjegyeznünk azt is, hogy a gyakorlatban a „hard” kompetenciák csak akkor működhetnek eredményesen, ha a vezető jártas a „soft” kompetenciákban is. Hiába képes ugyanis valaki jól átlátni egy problémát, hiába tud megfelelő döntéseket hozni, hiába szervezi meg hatékonyan a feladatok elosztását, ha képtelen mozgósítani másokat a végrehajtásra, márpedig ehhez éppen a „soft” kompetenciákra van szükség. Úgy tűnik, hogy ennek az összefüggésnek a lényegét a vezetőképzőt végzettek inkább belátták, hiszen ők több „soft” kompetenciát is szignifikánsan magasabbra értékelték, mint azok a válaszadók, akik egyik kurzuson sem voltak. Ezért lehet az, hogy a második fordulójában leginkább a reális önértékelés, az empátia, a szociális nyitottság, az alkalmazkodóképesség és a kliensközpontúság képzésen belüli szerepével voltak elégedettek, ami azt is mutatja, hogy nem a „soft” kompetenciákból akarnak kevesebbet kapni, hanem a „hard” készségekből, képességekből többet. Különösen igaz lehet ez a mestervezetővé kép-

ző esetén, hiszen már az első forduló eredményeiből kiderült, hogy ettől a tanfolyamtól alapvetően a „hard” kompetenciák fejlődését várják, míg a vezetőképzőnél vegyesen igénylik a „soft” és a „hard” készségek, képességek pozitív irányú változását.

Mindent összevetve tehát azt mondhatjuk, hogy a tanfolyamok általános képzési céljai megfelelnek a szervezetben belüli igényeknek, tehát a képzések beválnak tekinthetők. A tanfolyamok azonban nem teljesen azoknak a kompetenciáknak a fejlesztésére fókuszálnak, amelyeket a szervezetben dolgozók várnának. Ezért *a beválás még jobb lenne*, ha a kurzusok tematikájában hangsúlyosabban jelennének meg a „hard” kompetenciák (például döntéshozatali képesség, problémamegoldó készség, irányítóképesség, tervezőképesség) fejlesztése. Ez a változás hozzájárulhatna ahhoz is, hogy a végzett vezetők hatékonyabban tudják megoldani a konkrét problémahelyzeteket és fejlődjön a stratégiai gondolkodásuk.

A rendészeti vezetővé képző és mestervezetővé képző tanfolyamok hatásai

A kutatáskor kapott eredményekből arra következtethetünk, hogy a rendészeti vezetővé képző és mestervezetővé képző tanfolyamok *hatása elsősorban a személelmód változásában és kevésbé a vezetői hatékonyság faktorainak konkrét fejlődésében érhető tetten.* Ezt támasztják alá a következő adatok:

1. Az első fordulóban a rendészeti vezetővé és/vagy mestervezetővé képzőt végzettek a tanfolyamokon még nem jártaknál szignifikánsan fontosabbnak ítélték mind általában véve a személyes és szociális kompetenciák jelentőségét, mind azoknak a konkrét kompetenciáknak a szerepét, amelyek fejlesztésére a képzések elsősorban irányulnak. Mindez kifejezi azt, hogy *a tanfolyam egykori résztvevői a többiekől eltérően gondolkodnak a vezetői hatékonyságról.* Fontos továbbá, hogy ez az „eltérő szemlélet” nagy valószínűséggel a képzési programok hatásának tulajdonítható, hiszen *ha más független változók* (lásd: egyéb demográfiai adatok) szerint bontottuk csoportokra a vizsgálati személyeket, *akkor nem tapasztaltunk szignifikáns véleménykülönbségeket.*
2. A vezetői siker mérőfaktorainak megítélésakor *a rendészeti vezetővé és/vagy mestervezetővé képzőt végzettek szignifikánsan nagyobb jelentőséget tulajdonítottak a projektekben való részvételnek, a vezetett szervezeti egység erős összetartásának, a vezetett szervezeti egység érdekei hatékony képví-*

seletének, mint azok, akik még nem vettek részt a kurzusokon. E tényezők értékelése egyértelműen összefüggésbe hozható a tanfolyamokkal, hiszen a mestervezetővé képző során a projektmenedzsmenttel, míg a vezetővé képzőn a csapatépítéssel és az asszertivitással foglalkoznak önálló modulként. Ráadásul más független változónak ezúttal sem volt hatása, tehát nagy valószínűséggel a megkérdezettek többsége hasonlóan gondolkodik ezekről a faktorokról.

3. Az első fordulóban kapott másodlagos faktorok közül a személyiségbeli tényezőket és kompetenciákat tartották a legfontosabbnak azok a válaszadók, akik már jártak vezetővé képző tanfolyamokon. Ez az adat is azt mutatja, hogy számukra *a vezetői hatékonyság leglényegesebb faktorává azok a tényezők léptek elő, amelyek fejlesztésére a kurzusok irányulnak*. Ugyanez nem mondható el a tanfolyamot még nem végzettekről.
4. A második vizsgálati szakasz eredményei szerint a vezetőképzőn már részt vett kutatási csoport tagjai szignifikánsan szívesebben fogadják a vezetői tréningeket, és a vezetői hatékonyság szempontjából nagyobb szerepet tulajdonítanak ezek elvégzésének, mint a kontrollcsoporthoz tartozó vezetők. Ez arra utal, hogy *tudatosan foglalkoznak a vezetői feladatok ellátását segítő tényezők fejlesztésével*.

Ezek az adatok összességében egyértelműen azt mutatják, hogy *„valami” megváltozott a résztvevőkben a vezetőképző hatására*. Másként ítélik meg a vezetői sikert, tudatosabban foglalkoznak a vezetői szereppel és az ehhez szükséges kompetenciák fejlesztésével. A vezetői hatékonyság konkrét faktorainak értékelésében azonban alig volt szignifikáns eltérés a kutatási és kontrollcsoport között, ami *arra utalhat, hogy a tanfolyamot végzettek sem váltak feltétlenül „jobb” vezetőkké*. Fontos azonban kihangsúlyoznunk, hogy a viszonylag kismértékű eltérés más okokra is visszavezethető. Elképzelhető például, hogy *nem volt kellően pontos a mérés*, hiszen az önértékelésen alapuló kérdőíveknél mindig számolnunk kell azzal, hogy a kitöltők túlértékelik a saját képességeiket. Megeshet továbbá az is, hogy a képzés a kimutatottnál erősebben hatott a résztvevőkre, ám ők ezt a hatást *a szervezeti kultúra eltérő normarendszere miatt később nem tudták érvényesíteni*, így az eredmények végső soron alig különböztek a kontrollcsoportétól. Utóbbi lehetőséget támasztja alá az a tény, hogy a kutatási csoport tagjai úgy ítélték meg, hogy a tanfolyamok minden *személyes és szociális kompetenciában inkább hatottak a fejlődésükre, mint nem*. Vagyis a képzés egykori résztvevői kifejezetten úgy érzik, hogy *pozitívan befolyásolta őket a tréning*, bár a szöveges válaszokban

megfogalmazták azt is, hogy *ez a hatás igen könnyen elmúlik, ha nem kap megfelelő megerősítést.*

Összességében tehát elképzelhető, hogy a tanfolyamok nemcsak a szemléletmód változására, hanem a vezetői hatékonyságra, növekedésére is befolyással vannak, de jelen kutatásunkban ezt nem tudtuk egyértelműen igazolni.

Javaslatok a rendészeti vezetővé képző és mestervezetővé képző tanfolyamok fejlesztésére

Az első és a második vizsgálati forduló egyértelműen kimutatta, *hogy a rendészeti vezetővé képző és mestervezetővé képző tanfolyam pedagógiai céljai és programja alapvetően képes a rendészeti szervek által elvárt hatást kifejteni.* Jelen kutatásunk igazolta, hogy a személyes és szociális kompetenciák fejlesztésének középpontba állítása megfelel a rendészeti vezetőkre vonatkozó elvárásoknak, tehát nincs szükség radikálisan más jellegű vezetőképzés kezdeményezésére. A vizsgálatból kiderült az is, *hogy a már végzett vezetők a tanfolyamok hatására érezhető, pozitív változásokat tapasztaltak saját felkészültségükben, és általában elégedettek voltak a kurzusokkal.* Megtudtuk továbbá, hogy nemcsak a tematika, hanem a képzéseken *alkalmazott módszerek* (lásd: saját élményű tréning) *is megfelelnek* a résztvevők igényeinek, hiszen a válaszadók a tanfolyamok legfőbb pozitívumaként az „élményszerűséget” és a „tananyag feldolgozásának módját” jelölték meg.

A kapott adatok azonban azt mutatják, hogy az általános beválás jobb lehetne, *ha sikerülne a képzéseket még gyakorlatiasabbá, még inkább a rendészeti szervezeti kultúrájához közelállóvá tenni.* Fontos lenne, hogy a rendészeti vezetővé és mestervezetővé képző tanfolyamról kikerülő résztvevők hatékonyabban oldjanak meg konkrét vezetői problémákat, és képesekké váljanak a rendszerben való gondolkodásra, a rugalmas nézőpontváltásra. Ennek eléréséhez több valós vezetői helyzettel kellene találkozniuk a képzés során, és a „soft” kompetenciák szerepének fenntartása mellett *nagyobb súlyt kellene fektetni az olyan „hard” kompetenciák fejlesztésére, mint amilyen a döntéshozatali képesség, a problémamegoldó készség vagy a tervezőképesség.* Kérdés persze, *hogy a rendelkezésre álló képzési idő mennyire teszi lehetővé a kompetenciafejlesztés ilyen irányú mélyítését,* hiszen a szóveges válaszokból az is kiderült, hogy a hathetes vezetőképzőt meglehetősen hosszúnak ítélik az egykori résztvevők. Elképzelhető, hogy a „hard” kompetenciák további fejlesztése célirányos, kiegészítő képzések formájában valósulhat meg.

A fejlesztés másik lényeges iránya *a rendszeres utánpótlások bevezetése lenne*. Felmérésünk igazolta, hogy a rendészet szervezeti kultúrájában nem könnyű érvényesíteni a vezetővé és mestervezetővé képzőn szerzett tapasztalatokat, ráadásul a kompetenciafejlesztés hatása nagyon gyorsan múlik, így kiemelten fontos lenne a megfelelő időben kapott megerősítés. Ez az igény egyértelműen megjelent a már végzett vezetők részéről is.

Összességében: jelen vizsgálat igazolta, hogy a rendészeti vezetővé és mestervezetővé képzésben dolgozók az elmúlt tíz évben a rendészet igényeinek, elvárásainak megfelelő, európai viszonylatban is egyedülállóan színvonalas pedagógiai programot hoztak létre, amely képes a vezetői szemléletmód és ezzel összefüggésben a szervezeti kultúra apró lépésekben történő átalakítására.

IRODALOM

Bakacsi Gyula: Szervezeti magatartás és vezetés. KJK-Kerszöv, Budapest, 2001

Goleman, Daniel: Természetes vezetés. Vince Kiadó, Budapest, 2003

Halász Gábor: A pedagógiai rendszerek általános hatás- és beválás vizsgálati rendszere. Kézirat, 2010 www.halaszg.ofi.hu

Klein Balázs – Klein Sándor: A szervezet lelke. Edge Kiadó, Budapest, 2006

Klein Sándor: Vezetés- és szervezetpszichológia. SHL Kiadó, Budapest, 2001

KRISKÓ EDINA

Rendészet 2.0

a kommunikációs szakember szemével

Szabó Máté ombudsman szerint a magyar rendőrség és rendőri állomány nincs felkészülve a huszonegyedik század információtechnológiai kihívásaira.¹ Az alapvető jogok biztosa úgy látja, a rendőrség nem képes a közösségi oldalakon párbeszédet kialakítani az állampolgárokkal, pedig erre különösen nagy szükség lenne, már csak az internetes közösségi oldalakon szerveződő mozgalmak, demonstrációk miatt is. Felhívta a figyelmet egyfajta *közrendvédelmi partnerség* kiépítésének szükségességére. A partnerség új, minden eddiginél szélesebb, gyorsabb és közvetlenebb elérést nyújtó színtere (lehet/lehetne) az új média rendőreink által még meghódításra váró területe. A következőkben az új média (*new media, social media*) generálta szervezeti kommunikációs próbatételekről és az új színtér legfőbb sajátosságairól szeretnék szólni, röviden reflektálva néhány, főként az Egyesült Államokban és Nyugat-Európában működő gyakorlatra.

A GODIAC-projekt, avagy az ombudsman nem légből kapta

A GODIAC- (*Good practice for dialogue and communication as strategic principles for policing political manifestations in Europe*) projekt 2010 augusztusában indult, és 2013 júliusáig a közrendvédelmi partnerség és az új infokommunikációs technológiák közrendvédelemben való konstruktív felhasználását kutatja. Központi kérdése, hogyan valósíthatók meg a rendőrség közbiztonsági törekvései az állampolgári jogok szabad gyakorlásának egyidejű érvényesülése mellett.

A GODIAC-projekt célja egy egységes európai megközelítés kidolgozása a (nemzeti) rendőrségek számára a – mind inkább közösségi oldalakon szerveződő – tömegdemonstrációkkal kapcsolatos intézkedések meghozatala,

¹ Internetes továbbképzést javasolt a rendőröknek az ombudsman. Népszabadság, 2012. február 2.
http://nol.hu/belfold/internetes_tovabbkepzeset_javasol_a_rendoroknek_az_ombudsman

párbeszéd lefolytatása és az átlátható működés megvalósítása érdekében. A projektet a svéd gyakorlat (rendőrségi taktikák) inspirálta, vezetését a svéd hatóságok vállalták magukra. Tizenkét ország² hűsz szervezete – köztük a magyar alapjogok biztosa és az ORFK – vesz részt a programban, amelynek célja, hogy a különböző kulturális körülmények között működő nemzeti rendőrségek számára egyaránt alkalmazható megoldás szülessen.

A résztvevők tíz különböző területen vizsgálják a tüntetéseket, férfiak, nők, rendőrök és kutatók közreműködésével. Fontos része a projektnek a tüntetések megfigyelése és interjúk készítése, amely során azonban csak korral és nemmel jelölve említik a vizsgálati alanyokat és megkérdezetteket, semmilyen személyes adatot nem regisztrálnak. Tulajdonképpen szándékok, célok és igények felmérése zajlik egy hatékonyabb párbeszéd kiépítése érdekében.

A projekt végeredméke (várhatóan) egy kutatási jelentés lesz, amely összeítja az egyes országok gyakorlatait, hogy aztán bemutathassa őket és tanulságaikat az Európai Unió különböző fórumain, ezzel segítve a döntéshozók munkáját.³

A GODIAC-projekt eddigi tapasztalatai azt mutatják, mint azt az ombudsman is jelezte, hogy a magyar rendőri működésben még nem tudatosultak a közösségi oldalak használatának lehetőségei, szükségességük, épp ezért ki-elégítő közösségimédia-jelenlétről sem beszélhetünk.

„A londoni rendőrség, a Metropolitan Police például a közösségi oldalakon aktívan kommunikál a rendezvények ideje alatt is, és csaknem 1600 bejegyzése van a Twitteren. Ezzel szemben a Magyar Rendőrség nevű felhasználó mindössze 14 bejegyzést⁴ tett közzé, a legutóbbit 2010 februárjában.”⁵

Az olvasott webtől az együttműködő webig

Az elmúlt öt évben megduplázódott az internetfelhasználók száma nemzetközi szinten. A 2009-ről 2010-re újonnan a webre lépő mintegy 0,2 milliárd új online felhasználó zöme (226-ból 192 millió) a fejlődő országok lakosa.⁶

² A részt vevő országok Svédország, Dánia, az Egyesült Királyság, Németország, Spanyolország, Portugália, Ciprus, Ausztria, Szlovákia, Magyarország, Románia és Hollandia.

³ <http://www.polisen.se/en/Languages/The-Swedish-Police/International-cooperation/Cooperation-in-Europe/The-Godiac-Project/>

⁴ 2012. február 6-án is érvényes állapot (<http://twitter.com/magyarrendorseg>)

⁵ Internetes továbbképzést... i. m.

⁶ Herendy Csilla: Önkormányzatok online. A felhasználóbarát weboldalaktól a webkettes jelenlétig. E-Government Alapítvány a Közigazgatás Modernizációjáért, Budapest, 2010, 11. o. [E-Government Tanulmányok, XXXV.]

A Nemzeti Hírközlési Hatóság (NHH) jelentése szerint pedig a magyar háztartások mintegy felében (46 százalék) van magáncélú internetkapcsolat.⁷ Színre lépett az első olyan generáció, amelyben mindenki internethasználó. A kommunikáció minden szintjén, az interperszonalistól a tömegkommunikációig, a valós idejűség és széles körű részvétel (hozzáférés, megosztás), a többirányúság irányába való elmozdulás tanúi vagyunk.

Olyan fogalmakkal kellett (és kell) barátkoznunk, mint a kommentelés, lájkolás, taggelés vagy a tweet. *Andreas M. Kaplan és Michael Haenlein* úgy definiálja a *közösségi médiát*, mint az internetalkalmazások egy csoportját, amelyek a webkettő technológiára és annak elvi alapjaira épülnek, és a felhasználók egymás közötti tartalommegosztását célozzák⁸. Közösen előállított, folyamatosan reflektált és a kommentek tükrében (közös igény szerint) változó tartalmak birodalmába érkeztünk ezzel, ahol a közlemények elveszítik végtermék jellegüket. Az üzenet címzettek során halad keresztül, és e folyamatban szándékoltan módosul. Manapság a legnépszerűbb (webkettesnek is mondott) technológiák a *fórumok*⁹, *blogok*¹⁰, *közösségi hálózatok*¹¹, *wikik*¹² és *podcastok*¹³.

Más szerzők az új média fogalmát használják inkább, de lényegében ők is az új színtér azon lehetőségét ragadják meg definícióikban, hogy a felhasználók a tartalmakhoz on demand hozzáférhetnek: bárhol, bármikor, bármilyen digitális eszközön keresztül a részvétel élményét kapják. A hangsúly tehát az interaktivitáson van. Az azonnali felhasználói visszajelzések lehetősége pedig szélesre tárta a kaput a médiatartalmak körüli felhasználói közösségek formálódása, a vélemények közvetlen cseréje előtt. (Az új média fogalmába nem tartoznak bele a televízió-műsorok, játékfilmek, magazinok, könyvek, kivéve, ha tartalmaznak a digitális interaktivitást nyújtó technológiákat.)¹⁴

7 INTERNET 2009: Internet-használat a lakossági felhasználók körében.
http://nmhh.hu/tart/index/575/Piacutatasok_tanulmanyok?p=2

8 Andreas M. Kaplan – Michael Haenlein: Users of the world, unite! The challenges and opportunities of Social Media. *Business Horizons*, vol. 53, no. 1., pp. 59–68.

9 Webes alkalmazás nem valós idejű társalgáshoz, aszinkron beszélgetésekhez.

10 Webnapló.

11 Ismeretsegek, közös tulajdonságok és/vagy közös érdeklődési kör alapján szerveződő társas weboldalak, mint a Facebook, iWiW, MyVIP stb.

12 Olyan (döntően szöveges) online enciklopédia-projektek, amelyek célja közös tartalom előállítása. Szabadon nyithatók új oldalak, amelyek a szövegben való haladás linearitását megtörik. Főként a kollaboráció, csoportmunka eszközeiként jelennek meg, illetve tudástárakként.

13 RSS-hez hasonló szolgáltatás, amely lehetővé teszi hanganyagok letöltését és internetkapcsolat nélküli meghallgatását hordozható digitális eszközön (okostelefon, mp3-lejátszó).

14 http://en.wikipedia.org/wiki/New_media

Webkettő a rendészetben – nemzetközi esettanulmányok

A hazai rendészeti szakírók munkáiban még nem láttam sűrűn visszaköszönni a rendészet 2.0 fogalmat, de a nemzetközi szaksajtóban már 2009-ben találkozunk a *policing2.0* terminussal. Az *e-Learning2.0* és *e-Government2.0* mintájára élünk a gyanúval, hogy ez a második generációs internetes alkalmazások rendészeti működésben való használatát, a kapcsolódó gyakorlatokat és azok elvi alapjait jelenti. A fogalom és tevékenység életre hívója pedig minden bizonnyal az az igény, hogy a rendőrségek (rendészeti szervek) kiterjesszék a bűnözés elleni harcot, a bűnmegelőzést és felderítést a világhálóra is.

New York

A bűnüldöző szervek első lépése a *MySpace* és a *Mugshotbook* (rendőrségi célú arcképfotókönyv) elindítása volt a *social network* birodalmának meghódításához. A joghatóságok és bűnüldöző szervek, valamint egyéb ügynökségek közötti bürokratikus határok leküzdését remélik az új médiaszíntereken való megjelenéstől, amely óhatatlanul együtt jár új kommunikációs utak építésével, új kommunikációs stílus [háttérben új kommunikációs (rész)stratégia] elsajátításával.

A rendőri ügynökségek (bűnüldöző hatóságok) által használt legnépszerűbb/leggyakoribb webkettések természetesen Amerikában is azok, amelyeket más felhasználói körök is előnyben részesítenek: a Twitter, a MySpace, illetve a YouTube és a Facebook. Az amerikai példa (három tizenéves vandál kézre kerítésében egy Facebookra feltöltött video segített felkutatni az elkövetőket a közösség tagjai által a hatóságoknak adott hatékony tippeken keresztül) rámutatott azonban arra is, hogy a személyiségi jogok védelme sok esetben aggályossá teszi a civil megosztó oldalak alkalmazását a bünyügyi hatóságok számára. Ezért most olyan alkalmazások kifejlesztése folyik, amelyek a hatóságok (és akár magánnyomozó irodák) egymás közti információmegosztását segítik elő és bontják le az adminisztratív akadályokat, ezzel meggyorsítva a felderítést. Persze, ahogyan az új technológiáktól (ha lehet, azonnali) nagy előrelépéseket (a bűnüldöző munka hatékonyabbá válását) remélünk, úgy válik egyre kritikusabbá az információk megosztásának megannyi jogi aspektusa, ha egy feltételezett elkövetőről van szó (és netán a gyanú később nem is igazolódik be).¹⁵

¹⁵ Brad Stone: *Police Take the Fight Onto the Web*. New York Times, March 7, 2009
<http://www.nytimes.com/2009/03/08/technology/08stream.html>

2002 óta működik a *CrimeDex* nevű alkalmazás, amelynek életre hívója, Jim Hudson egykori rendőrtiszt, aki egy sajátos rendészeti Facebookot akart útjára bocsátani. A cél annak átláthatóvá tétele volt, hogy egy adott körözött személyt mely más ügynökségek üldöznék még. Az alkalmazás ma már egy San Franciscó-i cég tulajdonában van, amely képfelismerő, térfigyelő (és biztonsági) kamerákat üzemeltet. A cég ügyfelei között ott találjuk a bűnügyi hatóságokat, magánvállalkozásokat, bankokat és kiskereskedelmi egységeket, számuk meghaladja az ezret. A tagok havi előfizetési díj ellenében küldhetnek be (oszthatnak meg) bűnelkövetéssel kapcsolatos információkat (képeket, videókat) és kérhetnek le adatokat. Az esetek ilyen típusú összevetésétől azt remélik, segít felfedni bizonyos elkövetői mintázatokat, rámutathat bizonyos egyezőségekre, tendenciákra stb. Maga az alapító a korábbi köztéri plakátkihelyezések webes megfelelőinek tartja az alkalmazást.¹⁶

A *CrimeDex* segített már a különböző államokban ugyanazon elkövető által végrehajtott bűncselekmények összekapcsolásában, de a jogvédők számos aggálllyal hozakodtak elő, köztük a rendszer felügyeletének, az adatokkal történő lehetséges visszaélések kérdésével. A rendőrség bár kérheti a rendszer felhasználótól egyes esetekben a bizonyítékok átadását, de eljárási joga nincsen, a processzus egyáltalán nem hivatalos.

A magánélet sérthetatlensége miatt szintén szót emeltek már a jogvédők, s az alaptalan vádak és az emiatti esetleges meghurcoltatás veszélyét ugyancsak a rendszer lehetséges nem kívánt következményei között tartják számon. Adatvédelmi szempontból azonban a többi rendészet 2.0 alkalmazás is vitára ad okot. Nem kivétel a Salt Lake City-i *CrimeReports.com* sem, amely az átláthatóság javítása és a nyilvánossággal folytatott jobb párbeszéd jegyében kezdte meg működését. A cél a bűnözésről országos képet adni térkép formájában (Google alapokon) és az oldal látogatói számára megmutatni, milyen bűnözési aktivitást mutat a közvetlen környezetük (esetleg más területekkel készített összevetésben). A rendszer útján a regisztrált felhasználók számára bűnügyi riasztások is kiadhatók. A rendszer használati díja 2009-ben 199 dollár volt a tagok számára, amelyek között mintegy 450 rendőri szerv található San Franciscótól Clevelanden át Marylandig. Már ekkor tervbe vették, hogy a tagok számára különböző csoportok létrehozását is lehetővé teszi (tulajdonképpen célcsoport-szegmentálás), hogy egymás között célzott

¹⁶ Uo.

riasztásokat adhassanak ki, s tippek adásával segíthessék a helyi ügynökségeket/hatóságokat.

A rendszer üzemeltetői és használói a kritikusok vádjai ellenében hangsúlyozzák, hogy nem a vigilantizmusnak kívánnak teret nyitni ily módon, csak szeretnék hasznosítani mindazt az információt (információ tömeget), amelynek a helyi lakosság a birtokában van. Senkit nem buzdítanak önbíráskodásra, ellenkezőleg, kérik, hogy mindenki tartsa nyitva a szemét, és aki releváns információval bír, forduljon a hatóságokhoz.¹⁷

Egyesült Királyság

A *MyPolice* egy olyan semleges platformként hirdeti magát, ahol a felhasználó közvetlenül küldhet visszajelzést a hatóságoknak, nyílt közvetlen beszélgetésbe bocsátkozhat a közrenddel kapcsolatos kérdésekben. Az oldalon keresztül megismerheti a helyi rendőrséget, kik ők, mit csinálnak, és történeteket oszthat meg, hogy azokat olyanok olvassák, akik számítanak. A *MyPolice* egy 2009-ben alapított, glasgow-i korlátolt felelősségű társaság, amely Európa minden tájáról várja a mentorok, szakértők, fejlesztők hozzájárulását tevékenységéhez. A projekt vezetője *Lauren Currie*, akinek vezetésével a csapat mint független és pártatlan szervezet azon dolgozik, hogy a világ jobb hely legyen, és az Egyesült Királyságban megjelenő valamennyi véleményt tükrözze az oldal.¹⁸ A csoport nem szerkeszti a közzétett kérdéseket, véleményeket és az azokra adott válaszokat, nem emeli ki a bejegyzéseket, észrevételeket az eredeti kontextusból, azokat a maguk teljességében közli és teszi szabadon hozzáférhetővé. Így szeretné összehozni a lakosságot és a rendőrséget, segíteni a konstruktív együttműködést.¹⁹

Az oldal hitvallása, hogy az állampolgár, mint a rendőrség munkájáért fizető (adózó), a legfőbb érték, ő az ügyfél, az egyetlen, aki számít. Épp ezért buzdítanak az üzemeltetők mások meghallgatására, kérdéseik megválaszolására, a közzétett történetek további megosztására, a rendőrség munkájának értékelésére. Az üzemeltetők szeretnék ily módon az elbeszélte történetek és a felvetett kérdések által megismerni a felhasználói (állampolgári) igényeket, hogy azokra a legközvetlenebb módon reagálhassanak a hatóságok. A kísérleti kezdeményezés South Perthshire (Tayside) területét fogja át.²⁰

17 Uo.

18 <http://www.mypolice.org/theteam>

19 <http://www.mypolice.org/whatwedo>

20 <http://www.mypolice.org/>

Vannak azonban más jellegű kezdeményezések is, nem csak weboldalak. Múlt év novemberében számolt be róla a *The Guardian*²¹, hogy a sussexi rendőrség a közösségi média eszközeit felhasználva kíván betekintést nyújtani a működésébe. Webchat, blog és megosztó alkalmazás (Twitter) használatával nyit új frontot közönségkapcsolatainak menedzselésében. Ami miatt fontos megemlíteni az e cikkben megjelent nézőpontot, az a hiba lehetőségének vállalása. A rendőrség felismerte ugyanis, hogy nem tévedhetetlen, óhatatlanul követ el hibákat, de az a szervezeti (minden szervezeti) működés része, tehát ezt is vállalnia kell. A program célja demonstrálni, hogy a szervezet kész mindent megmutatni. Tizenkét fővel indult a „sussexi rendőrség emberei” kezdeményezés, amelynek legfőbb célja, hogy ismerős arcokat nyújtson a sussexieknek: tizenkét karakter, amely interakcióba bocsátkozik a közönséggel, blogot vezet egy éven keresztül.

A kezdeményezés sikerét mutatja, hogy több mint hatvankétezer ember tekintette meg a feltöltött videókat, több mint ötezer chatbeszélgetés zajlott, és mintegy kétezer-ötszáz komment és kérdés érkezett a felhasználóktól. A projekt összköltsége pedig nem érte el a hatezer angol fontot.²²

Ausztria és Németország

Az *osztrák* rendőrség szintén úgy látja²³, kemény próbatétel előtt áll a rendészeti szakma, amennyiben lépést akar tartani a technológiai változásokkal, és elkötelezi magát a mellett, hogy az új média eszközeit beépíti munkájába. Az eddigi kutatási projektek, mint a *Composite (Comparative Police Studies in the EU)*, amely tíz európai ország részvételével zajlott, arra keresték a választ, hogy az új eszközök rendőri munkába integrálása által miként növelhető a társadalmi tudatosság és tehető transzparenssé a szervezeti működés. (Belgiumban, Németországban, Franciaországban, Nagy-Britanniában, Olaszországban, Macedóniában, Hollandiában, Romániában, Spanyolországban és a Cseh Köztársaságban készültek a kérdést feltáró interjúk a hatóságok és az őket kiszolgáló IKT-cégek bevonásával.)²⁴

A projekt 2010 augusztusában indult és 2014 júliusában fut ki. A legfőbb célja kideríteni, milyen kulturális és szervezeti célok állnak a változási folya-

21 Sade Laja: Sussex police leap into social media. *The Guardian*, 10 November 2011.

<http://www.guardian.co.uk/government-computing-network/2011/nov/10/sussex-police-social-media>
22 Uo.

23 Hellin Sapinski: Polizei und Neue Medien. *Öffentliche Sicherheit*, 11–12/2011., S. 19–20.
http://www.bmi.gv.at/cms/BMI_OeffentlicheSicherheit/2011/11_12/files/Internet.pdf

24 http://cordis.europa.eu/search/index.cfm?fuseaction=proj.document&PJ_RCN=11421106

mat útjában. Két részre tagolódik a kutatás, az első lépésben a szervezetek környezeti feladatait tekintik át, a második szakaszban pedig a szervezeti belső kapacitások, készségek és képességek (vagy épp defícitek) feltárása zajlik. Emellett a projekt keretében újjára indul az európai rendőrségi monitor, amely arra hivatott, hogy a változási folyamatokat szisztematikusan gyűjtse és elemezze, és az eredmények felhasználóbarát megosztását segítse a résztvevők között.²⁵

Németország webkettes rendőri gyakorlata kapcsán az interneten baráncsolva nem egy kutatási projekt, hanem egy blogbejegyzés „köszön rá” az érdeklődőkre: *Twitter vs. Police*.²⁶ A blogbejegyzés szerzője egy 2010. május 1-jei náci felvonulás tanulságai közt veti fel, hogy a web2.0 címkézés és lájkolás funkcióin túl kell tekinteniük a rendőrségeknek is, és újra kell gondolniuk, hogy mi módon használják munkájukban az új média tulajdonságait és az új eszközöket (Twitter, Facebook, YouTube, Flickr stb.). Míg a tömeg oldalán – egy demonstráción – a közvetlen, gyors információcsere tanúi vagyunk (amely a spontán azonnali reagálás záloga), a hatósági kommunikációs láncok lineáris csatornákat használva felesleges kommunikációs hurkot alkotnak. A rendőrség óhatatlanul is lépéshátrányban van, amíg nem veszi birtokba az új média eszközeit, színtereit. Szükség van tehát a szemléletváltásra, menedzsmentváltozásokra és digitáliskompetencia-fejlesztésre, hogy a web2.0 immár a rendészet 2.0 sikerét is elhozza.

Néhány érdekes alkalmazás

A *Police Pulse* egy szakmai alapon szerveződő nyitott közösség minden rendőrtiszt, önkéntes és támogató számára a világon.²⁷ Arubától Írorszáig terjed a felhasználói kör. A felhasználók szervezeti információkat, rendőrszakmai aktualitásokat vagy épp szakmatörténeti érdekességeket oszthatnak meg egymással. A közösségi oldalak minden klasszikus modulját megtaláljuk: fénykép, zene és videomesztó, fórum, csoportok, események, közösségi könyvjelző, blog és webshop.

Ugyancsak a webkettesek széles körben használt reprezentánsai a különféle térképalkalmazások. Csakhogy míg a turizmusfejlesztésben, településmarke-

²⁵ <http://www.fit.fraunhofer.de/en/fb/ucc/projects/composite.html>

²⁶ Shaked Spier: *Twitter vs. Police*. drawer20.wordpress.com, 10 May 2010.

<http://drawer20.wordpress.com/2010/05/10/twitter-vs-police/>

²⁷ <http://www.policepulse.com/>

tingben arra használjuk őket, hogy személyes élménybeszámolókat fűzzünk adott földrajzi egységhez, a rendőri munkában a helyi bűnözési adatokat, kriminológiai sajátosságokat (is) feltűntető térképekként jelennek meg. A londoni városi rendőrség kriminalitási térképén²⁸ valamely kerületre kattintva azonnal megkapjuk az adott időszaki kriminalitási rátát és az összes elkövetett bűncselekmény számát. Az alkalmazásnak térkép és szöveg nézete is van, ezeken az egyes adatok más területek adataival összehasonlítva jelennek meg. Az oldal jelmondata igen egyértelmű: „Dolgozzunk együtt egy biztonságosabb Londonért!”

További jó gyakorlatként hozhatjuk az amerikai kerékpárosok által üzemeltetett www.nyc.mybikelane.com weboldalt is, amelyen bepanaszolhatók a kerékpárosokat akadályozó autók és tehergépkocsik, valamint a nem megfelelő állapotú utak, közlekedési csomópontok. Az üzemeltetők célja rámutatni azokra a problémás helyekre, amelyeken beavatkozásra lenne szükség a biztonságos közlekedés érdekében. Törekvéseik egy közös tudásbázis kiépítését és a kerékpáros-közlekedés kérdésének napirenden tartását célozzák, a megoldáskeresésben a helyi önkormányzatok tevőleges részvételére is számítanak. Az oldalra felkerülő képeket földrajzi és rendszámadatokkal látják el, amikor a regisztrált felhasználók képeket osztanak meg egymással. (Sokak fejében nyilván újból megfordul az adatok közzétételével kapcsolatos megannyi aggály.)

Hogyan kezdjük?

Addig is, amíg az előzőekben említett projektek dokumentációi és a konkrét nemzeti eredmények elérhetők lesznek, érdemes áttekinteni, mi az, amit a közösségi médiáról és a szervezetek életébe történő integrálásáról tudunk. Ehhez egyrészt marketingszakértőknek a blogjaikban közzétett ajánlásait használhatjuk fel (lám, ők is webketteseket használnak e célra is!), másrészt néhány a rendőri szakajtóban megjelent cikket. Mint látni fogjuk, a versenyszféra és a rendszert eddigi tapasztalatai is világos, egymást kiegészítő elveket fektetnek le.

Lauri Stevens cikkében kilenc lépésben fogalmazza meg a rendőrségek számára²⁹, mi kell ahhoz, hogy sikeresek legyenek a social media eszközeinek alkalmazásában.

²⁸ <http://maps.met.police.uk/>

²⁹ Lauri Stevens: Social Media in Policing: Nine Steps for Success. The Police Chief, February 2010. http://www.policchiefmagazine.org/magazine/index.cfm?fuseaction=display_arch&article_id=2018&issue_id=22010

Elsőként kell egy intézményi stratégia mint az eszközök használatát egy-ségbe foglaló terv. Ennek kialakításakor mérlegelni kell az egyes eszközök karakterét, előnyeiket, hátrányaikat, és dönteni kell a használatuk módjáról is (például mennyiben felel meg jobban a céljainknak egy történetmesélő alkalmazás, mint egy időszalag). A választás meg fogja határozni, hogy mennyi időt kell a közösségi média eszközeinek alkalmazására fordítani. A stratégia nyilván nem működhet ütemezés nélkül. Ha megvannak az eszközök, s azok egymással való kapcsolata egyértelmű, meg kell tanítani az alkalmazottakat az új eszközök használatára, hogy az a napi munkafolyamatban készségszintű legyen. Ki kell dolgozni azután az értékelés módszereit.

A *következő lépés* a szervezeti politika, vagy akár szervezeti egységekre lebontott politikák megfogalmazása. Ezzel készül fel a szervezet arra, hogy az új média szemlélete – a kölcsönösség, együttműködés, megosztás elvének érvényesítésével – új típusú munkát igényel. Minden aktivitás interakciókban formálódik, a párbeszéd visszahat a célokra, eszközökre, módszerekre és a teljes szervezeti aktivitásra, annak minden aspektusára. Lesz számos előre nem látott szituáció, számos kedvezőtlen komment, ezek kezelésére irányelveket kell kidolgozni (mivel nem lehet minden lehetséges esetet nevesíteni, nem nyújthatók kész forogatókönyvek). Irányelveket és szabályokat kell kidolgozni arra vonatkozóan, hogy a szervezet, így az alkalmazottak számára melyek az elfogadott platformok, ott a szervezet és/vagy az egyén milyen módon jelenhet meg, melyek az elfogadott és nem elfogadott viselkedési formák (mely platformok mellőzése ajánlott vagy melyek használata von szankciókat maga után).

Harmadszor: az eszközökhöz és feladatokhoz személyeket, felelősöket kell rendelni, hogy garantált legyen a megfelelő folyamatos(!) (online) jelenlét. A vezetőnek ezt is irányítania kell, mint minden más munkát (az ő új médiában való jártassága és rendszerszemlélete tehát még fontosabb), döntenie kell, hogy mely (szervezeti) egység, mérettől és személyzettől, profiltól függően, mennyi időt fordítson az egyes tevékenységekre, mi tartozzon az illetékességébe. (Akár arra is kitérve, milyen elvek vonatkoznak a szolgálati időn túli közösségimédia-jelenlétre.)

Negyedszer: szem előtt kell tartani, hogy az új technológia nem a válasz, csak az eszköz a szervezeti/szakmai problémák megoldásához. Az eszköznek a tartalomról kell szólnia, ahhoz kell igazodnia.

Talán a legnehezebb az *ötödik* lépés: félretenni azokat a félelmeket, amelyek szerint a rendőrség túl sokat mutat meg magából. (A nebraskai Bellevue mind a 93 rendőre tud például tweetelni, mert tudják, hogy olyan gyorsan kell

kommunikálniuk, amennyire csak lehet, és ennek leghatékonyabb eszköze a közösségi/megosztó oldalak alkalmazása.) A szakemberek javaslata, hogy próbáljuk pozitívan szemlélni a kérdést, tekintsünk úgy a közösségimédia-jelenlétre, mint lehetőségre, amely által képesek vagyunk megmutatni egy szervezet emberi arcát. Ha tehát a rendőrség szimpátiát, bizalmat, együttműködést akar, próbálja felismertetni a közönségével: a rendőr nagyon is emberi. A tapasztalatok szerencsére azt mutatják, a közösség részéről érkező visszajelzések sokkal nagyobb számban fogalmaznak meg pozitívumokat, mint negatívumokat. Ha mégis valamilyen hibára derülne fény, elmarasztaló jellegű komment érkezne, a rendőrségnek megvan a lehetősége, hogy cáfolja.

A *hatodik* feltétel a folyamatos, kitartó munka. Mert aki az első – esetleg kevésbé sikeres – próbálkozás után feladja, vagy csak alibizik, vagyis csupán kipipálandó feladatként tekint a webes megjelenésre, hiteltelenné válik. Nincs hiteltelenebb, mint egy létrehozott oldal, vagy profil, amely halott, amely nem frissül rendszeres időközönként.

A *hetedik* jó tanács, hogy a szervezet kerülje az anonimitást. Könnyen visszaüthet, és a tartalom nem éri el a célját. Arctalanul nem lehet hidakat építeni. A tartalmak mögött mindig valós személynek kell állnia. Ajánlott ezért konkrét közösségimédia-feladatokhoz konkrét személyeket rendelni, a profilokban valós arcokat szerepeltetni – és nem egy céges logót vagy rendőri címet, jelvényt stb.

A *nyolcadik* tanács szerint a Twitter (de más webkettes alkalmazás is) kétirányú – nem elég posztolni, a követőknek rendre információval szolgálni, beszédbe kell elegyedniük az emberekkel, és a rendőrségnek magának is követnie kell mások tweetjeit.

A *kilencedik* pont arra buzdít, kérjünk segítséget, ha nem boldogulunk, és nyújtunk segítséget azoknak, akiknek szükségük van rá. Ha kell, vonjunk be szakértőket, kérjünk tanácsot, hogyan lehetnénk még hatékonyabbak és folyamatosan képezzük saját magunkat is. A közeg olyan gyorsan változik, hogy nem fejezhetjük be a tanulást, nem mondhatjuk, hogy kész.

A közösségimédia-stratégia

Előbbiek fényében tehát elsődleges a stratégiai gondolkodás és hogy a szervezet összhangot teremtsen az egyes stratégiai dokumentumai között. Készüljön tehát kommunikációs stratégia (bár szögezzük le: a social media alkalmazása nem csupán kommunikációs kérdés, de jelentős részben az!),

annak részeként médiastratégia, azon belül közösségimédia-stratégia és azt operatív szintre lebontó közösségimédia-terv. Szükséges ez annál is inkább, mert a hazai rendvédelmi szervek számára a webkettő új szintér. Első feladatunk meggyőződni arról, hogy a szervezet vezetése hisz a közösségi médiában, abban nem marketingtrükköt lát vagy keres, hanem hosszú távú elköteleződést vállal. Ezen a ponton menten apróbb-nagyobb akadályba is ütközünk, hiszen ez feltételezi, hogy a szervezet vállalkozó kedvű, vállalja a kísérletezést, új eszközök, módszerek, eljárások kipróbálását, és a siker érdekében kockáztatni meri valamennyire a tekintélyét. Előfeltételként fogalmazódnak meg a szervezeti kultúra olyan jegyei, mint proaktivitás és nyitottság(!).

Nick Shin marketingstratégia szerint a sikeres közösségimédia-stratégia záloga a következő hét lépés: 1. specifikus, mérhető, elérhető, reális, releváns és időszerű célok meghatározása; 2. a tevékenységet megelőző kutatás annak kiderítésére, hol érdemes a szervezetnek megjelennie, hol vannak az emberei (közönsége), mert a lista biztosan bővebb, mint a Facebook, Twitter és LinkedIn; 3. digitális adatbázis készítése a kapcsolatokról és tartalmakról (ez a kapcsolatok fejlesztésének és tartalommal való megtöltésének szakaszában bír kiemelt jelentőséggel); 4. csatlakozás beszélgetésekhez a kapcsolatok kialakítása érdekében – kommentelés, blogolás, kérdések megválaszolása fórumokon; 5. kapcsolatok megerősítése közös események által (például Twestival – Twitter festival); 6. az eredmények mérése (rajongók, követők és kommentek száma, a pozitív és negatív minősítések aránya, a kapcsolati-szakmai adatbázisban szereplők száma és a weboldalak látogatottsága, illetve továbbra is őrzi fontos pozícióit a webanalízis és click-stream-analízis); 7. elemzés, alkalmazás, javítás a zárólépés. Azaz a közösségi média kampányait figyelemmel kell kísérni, elemezni, hogy az új eszközökhöz és módszerekhez alkalmazkodni tudjunk, és erőfeszítéseinket felülvizsgálva mind jobb és jobb eredményeket érhesünk el.³⁰

A közösségimédia-terv

E cím alatt tekintsük röviden át, milyen konkrét lépések megtétele szükséges, mielőtt belépünk a Facebookra, rávetnénk magunkat a megosztó alkalmazá-

³⁰ Nick Shin: 7 Steps For a Successful Social Media Strategy. Social Media Examiner, 18 July, 2010. <http://www.socialmediaexaminer.com/7-steps-for-a-successful-social-media-strategy/>

sokra, és örült tempóban (hiszen óriási lemaradást kell behozni) blogolni kezdenénk. Az online szervezeti birodalom felépítésének mérföldköveit *Emily Soares Proctor*³¹ nyomán közöljük.

Az első lépésben meg kell neveznünk a célközönségünket, tudnunk kell, kik ők, és a szolgáltatásunk mely aspektusa vonzhatja őket. Amikor társalgásba bocsátkozunk velük, nem abból kell kiindulnunk ezúttal, hogy mit akarunk elmondani, hanem hogy ők vajon mit akarnak megtudni rólunk. Meg kell találnunk a gyülekezőhelyeiket a virtuális térben, és ott beszélgetésbe kell bonyolódunk velük. Ez sem egyszerű, mert a közös hang megtalálásakor fel kell adnunk korábbi hivatali hangvételünket (legalábbis annak egy részét), és társalogni kell, nem nyilatkozni, közleményeket kiadni, hanem csevegni. Tehát ismernünk kell a zsargont. Ezekhez jó kiindulási alap, ha általános profilleírást készítünk a megszólítani vágyott célcsoportról. (A mennyire iskolázottak, mi a hobbijuk kérdések mellett óhatatlanul szemponttá válik, milyen a technikai háttere a tevékenységüknek, mennyi időt töltenek a hálón vagy adott közösségben, mi az együttlétük alapja stb.).

A következő lépés azt vetíti előre, hogy a ma/jövő rendőrének mindinkább újságíróvá, hivatalos kommunikátorrá is kell válnia. (De talán ma mindannyiunk vonatkozásában felvetődik ez az igény, bármilyen szervezetnél dolgozunk is.) Meg kell tudnunk oldani az olvasók, ügyfelek, partnerek, állampolgárok legfontosabb problémáit, riporternek, szerkesztőnek kell lennünk. Ha valami fontos történik, elvárják, hogy beszámoljunk róla. Az instrukció egyszerű: ossz meg alapvető információkat azokkal, akik a te üzletágadban működnek, vagy az a szenvedélyük! Nyújts segítséget azoknak, akiknek konkrét kérdésük van olyan témában, amelyben te járatos vagy! Persze saját szakmai igényességünk is felértékelődik, hiszen számítani fog, hogy a tőlünk kapott információ mennyire naprakész, releváns, szakmailag helytálló, ügyelünk kell tehát a forrásaink hitelességére. A szerkesztői véna pedig azért válik szükségessé, hogy a közléseink a leghatékonyabban nyújtsák a tőlünk várt információkat. Nem pazarolhatjuk az olvasóközönségünk idejét.

Nem mellékesek azután a személyzeti kérdések sem. Hogyan menedzseljük a tartalmat? Ki végzi a feltöltést, milyen gyakorisággal? Ki az ő munkájának az előkészítője? Ki gyűjti és rendszerezi az anyagokat? Ki dolgozza fel a közzététel előtt? E ponton azt is fel kell mérni, milyen típusú információ milyen gyakorisággal áll rendelkezésre, mi történjen váratlan eseményekkor. Kezdetben pluszidőt igényel a folyamatok testre szabása, rutinná válása. A

³¹ Emily Soares Proctor: *5 Easy Steps to a Winning Social Media Plan*. Social Media Examiner, 9 July, 2010. <http://www.socialmediaexaminer.com/author/emily-soares-proctor/>

későbbiekben az időigény csökken, de valahol heti hat óra körül állandósul a közösségimédia-jelenlét fenntartásának idősüksége.

Legegyszerűbb ütemezést, forgatókönyvet készíteni, ehhez segítséget nyújthatnak olyan módszerek, mint az elmetérkép/gondolattérkép, akár a szerkesztőségi naptár (Google Docs-alapú szociálismédia-naptár). További segítséget nyújthat a naptár kulcsszavazása vagy tartalomciklusok kialakítása (napi, heti, havi vagy kéthavi témák, tematikus blokkok).

Az ütemezés és eszközmix kérdésében néhány buktatóra ügyelnünk kell. Ezek közül a legfontosabb az automatizálás. Körültekintően kell bánni az automatizálással, mert az RSS szolgáltatások és rendszerértesítők miatt könnyen alakulhatnak ki kínos ismétlési hurkok, ha a frissítéseket más alkalmazások is gyűjtik. Az egész tevékenység sarokköve, hogy mennyiben vagyunk képesek új információkat befogadni és értékes tartalmakat előállítani.³²

Zárógondolatok

A lecke fel van adva. A rendőrség kapcsán oly sok vitára okot adó kérdés most egy helyen merül fel: tekintély és bizalom, elzárkózás és állampolgári részvétel, egyirányú vs. kétirányú kommunikáció, szolgáltatás vagy partnerség dilemmái most új kontextusban, új szintéren jelentkeznek. Kérdés, meg tud-e, meg akar-e felelni az új idők kívánalmainak – miként a külföldi rendőrségek igyekeznek – a magyar rendőrség. De éppígy új kontextusban vetődik fel a centralizáció és decentralizáció kérdése is. A szociális média a helyi közösségekről, helyi igényekről és aktivitásokról szól, széles körű részvételtől, az alulról szerveződő kezdeményezésekről. Az ilyen közösségekben nem lehet központilag irányítottan megjelenni, itt a helyi kapcsolatokra, személyességre tevődik a hangsúly. A rendészet2.0 közösségi rendőrséget jelent akkor is, ha az adott ország közbiztonsági törekvései más típusú, centralizált, bürokratikus rendőrséget működtetnek is.

Merre tovább, magyar rendőrség?

³² Uo.

MÉSZÁROS ÁDÁM – SZABÓ IMRE

A szellemi tulajdont sértő
bűncselekmények nyomozásának néhány tapasztalata
és az üldözés lehetőségei¹

A következő tanulmányban a szellemi tulajdon-jogokat sértő bűncselekmények empirikus kutatásának tapasztalatai közül osztunk meg néhányat az olvasóval. Különösen két nagyobb rész felé fordítjuk a figyelmünket: előbb az e deliktumok nyomozása során felvetődő nehézségekre térünk ki, majd egyekszünk egyfajta alternatívát vázolni a szerzői jogot sértő bűncselekmények büntetőjogi üldözésére, olyat, amely kielégíti mind a megváltozott társadalmi elvárásokat, mind a szerzői jogi jogosultak igényét. Kutatási tapasztalatainkat egyaránt célozzuk a nyomozó hatóságok és a büntetőügyben eljáró más igazságszolgáltatási hatóságoknak, és egyben – lehetőségeinkhez mérten – segítséget is kívánunk nyújtani nekik a munkájuk folyamán. Mindamellet szeretnénk felhívni a jogalkotó figyelmét is a (büntető)jogi szabályozás differenciáltabb lehetőségére.

**A szellemi tulajdont sértő bűncselekmények nyomozásának
néhány tapasztalata**

Az empirikus kutatás egyik tapasztalata az volt, hogy a szellemi tulajdont sértő bűncselekmények nyomozása és bizonyítása során számos kérdés és probléma vetődik fel. Ezek közül három területet emelünk ki. Az első kettő között (azaz a szakértők és a vagyoni hátrány összegének megállapítása) szoros kapcsolat áll fenn, és ezek azok a területek, amelyeken véleményünk szerint égető szükség lenne mind a jogbiztonságnak megfelelő, mind az egységes jogalkalmazás megteremtésére. A harmadik kérdéskörre a joggal való élés lehetősége és egyfajta gyakorlati probléma hívta fel a figyelmet.

¹ A kézirat lezárva: 2012. február 6.

Elsőként a bizonyítás eszközei közül a szakértőre és a szakvéleményre térünk ki, mivel tapasztalataink szerint a vizsgált bűncselekmények esetén viszonylag gyakori ennek a bizonyítási eszköznek az igénybevétele. A szakértő igénybevitelével és magának a szakvéleménynek a tartalmával kapcsolatban azonban több probléma is felvetődik.

A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (Be.) szerint szakértőt akkor kell alkalmazni, ha a bizonyítandó tény megállapításához vagy megítéléséhez különleges szakértelem szükséges [Be. 99. § (1) bek.]. Ebből a szabályból több dolog vezethető le. Az egyik, hogy ha olyan kérdés merül fel, amelynek eldöntéséhez különleges szakértelem szükséges, a szakértő alkalmazása nem mellőzhető. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a különleges szakértelmet igénylő tény bizonyításának kizárólagos eszköze a szakvélemény lenne: igénybe vehető más bizonyítási eszköz is. A másik fontos kérdés a szakértő és a büntetőügyben eljáró hatóság kompetenciájának megoszlása. A szakértő csak és kizárólag a működési körébe tartozó kérdéssről nyilváníthat szakvéleményt. Azaz a szakértő kompetenciája csak a szakértelmén alapuló ténykérdésekre vonatkozhat: ezek megismerésére, értékelésére, illetve ezekből további következtetések levonására. A szakértő kompetenciája itt tehát véget ér. A jogi szakértelmet igénylő kérdések, azaz a jogkérdések megítélése minden esetben a büntetőügyben eljáró hatóság kompetenciájába tartozik, ezek nem utalhatók a szakértői kompetencia körébe.² Másként fogalmazva, a különleges szakértelem ott kezdődik, ahol a jogi szakértelem kompetenciája véget ér.³ Szintén a kompetenciamegoszlás szabályából következően, még abban az esetben is kötelező a szakértő igénybevétele, ha a hatóság valamely tagja egyébként birtokában van az adott szakkérdés eldöntéséhez szükséges különleges szakismeretnek. Az ezzel kapcsolatos tevékenysége ugyanis egyrészt meghaladná a jogi kompetencia kereteit, másrészt a hatóság tagjának a bizonyítandó tényre vonatkozó szubjektív ismerete nem minősül bizonyítéknak, esetlegesen fennálló szakértelme nem pótolhatja a szakértő véleményét.⁴

A szabad bizonyítás elvéből az következik, hogy a szakértő véleményének a büntetőügyben nincs kitüntetett szerepe, nincs nagyobb bizonyító ereje, mint bármely más bizonyítási eszköznek. A hatóságok ugyanis nincsenek kötve a szakértői véleményben foglaltakhoz, a szakvélemény elfogadása

² Cséka Ervin (szerk.): A büntetőeljárás jogi alapvonalai I. Bába Kiadó, Szeged, 2004, 251. o.

³ Tóth Mihály (szerk.): Büntető eljárásjog. HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2006, 142. o.

⁴ Cséka Ervin (szerk.): i. m. 252. o.

vagy elvetése a hatóság mérlegelési tevékenységébe tartozik, a szakvéleményt a hatóság a már említetteknek megfelelően önmagában és más bizonyítékokkal összevetve is köteles értékelni. A szakvélemény tehát ugyanúgy kritika tárgyául szolgálhat, mint bármely más bizonyítási eszköz, ezzel szemben is lefolytatható ellenbizonyítás.⁵

Mindezeket azért nagyon fontos kiemelni, mert a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala (korábban: Magyar Szabadalmi Hivatal) mellett működő Szerzői Jogi Szakértői Testület (SzJSzT) szakvéleményei sokszor szolgálnak hivatalozási alapul a szerzői jogot sértő bűncselekmények miatti eljárásokban. E testület a szakvéleményeiben – mint ahogy azt a testület hivatalos honlapja is megemlíti⁶ – szakkérdéseken túl jogkérdésekre is kiterjeszkedik. Ezen kívül sajnálatos az a gyakorlat, hogy a büntetőügyben alkalmazott szakvélemények rendszeresen foglalnak állást jogkérdésekben is.⁷ Ezek figyelembevétele büntetőügyben teljesen ellentétes a Be. szabályaival. A szakértő csak ténykérdésben (szakkérdésben) nyilatkozhat, a szakvélemény is csak erre terjedhet ki. A jogkérdések eldöntése kizárólag az eljáró hatóság kompetenciájába tartozik. A jogkérdést is tartalmazó szakvélemény sorsával kapcsolatban azt az álláspontot tekintjük irányadónak, hogy mivel az nem felel meg a Be. által támasztott alapvető követelménynek, az eljárásban szakvéleményként nem vehető figyelembe, és mivel a büntetőjogi felelősség alapvető kérdésében foglal állást, elfogultság miatt a ténymegállapításokra szorító okirati bizonyítékként sem értékelhető.⁸ Jogkérdésben a szakértő nem nyilatkozhat, és a büntetőügyben eljáró hatóság sem kérhet fel más hatóságot, hogy a jogkérdés eldöntésében neki segítséget nyújtson.

A vagyoni hátrány megítélésének kérdései

A vizsgált bűncselekmények nyomozásának elhúzódását – kivéve ez alól a bonyolultabb megítélésű ügyeket – az okozza, hogy a nyomozó hatóság minden esetben szakértőt rendel ki az általa szakkérdésként kezelt vagyoni hátrány összegének a megállapítására. Ez kivétel nélkül minden ügyben büntügyi költséget keletkeztet, egyúttal pedig a nyomozás határidejét is elnyújtja. Nem véletlenül alakult ki az a gyakorlat, hogy a szakértői vélemények bevárása

⁵ Tóth Mihály (szerk.): i. m. 254. o.

⁶ <http://www.mszh.hu/testuletek/szjszt>

⁷ Szathmáry Zoltán: A szerzői vagy a szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése nyomozásának jogalkalmazási anomáliái. Magyar Jog, 2010/3., 154. o.

⁸ Uo.

miatti nyomozási határidők meghosszabbításakor alapvetően három hónapos hosszabbításból indulnak ki. A nyomozó hatóság azt reméli a szakértő kirendelésétől, hogy azzal pontosan meghatározható a cselekménnyel okozott vagyoni hátrány, és a szakértői vélemény beérkezése után soha nem kérdőjelezi meg az abban foglaltakat. Ez a szemlélet azonban alapvetően téves. A vagyoni hátrány számítása tekintetében a szakértői gyakorlat nem hogy nem egységes, de egymásnak nagyon gyakran teljesen ellentmondó is. A következőkben az empirikus kutatás során szerzett az irányú tapasztalatainkat osztjuk meg az olvasóval, hogy hányféle módszer is létezik a szakértői körökben az ugyanazon elkövetési tárgy vonatkozásában bekövetkezett vagyoni hátránnak a szakértői meghatározására.

A vagyoni hátrány meghatározására vonatkozó módszerek esetében először is a különbözteti meg az egyes metódusokat egymástól, hogy a vizsgált szerzői művek esetén milyen módon történik az árak meghatározása a vizsgált szerzői művek esetében.

A leggyakrabban előforduló elkövetési tárgyak vonatkozásában összegyűjtöttük azokat az árképzési módszereket, amelyek a vizsgált bűnügyekben jellemzően előfordultak. Így vizsgáltuk az árképzési módszereket a hangfelvételek, a filmalkotások és a szoftverek tekintetében. A vizsgálat során tapasztaltuk alapján a következő árak adták az áralkuláció alapját:

Szoftverek esetében:

- bruttó kiskereskedelmi ár,
- szoftverforgalmazó cégek árai,
- szoftverforgalmazó cégek átlagárai,
- nettó kiskereskedelmi ár.

Hangfelvételek esetén:

- Mahasz jogdíja,
- nettó nagykereskedelmi ár.

Filmalkotások esetén jórészt a hangfelvételek vonatkozásában vizsgált módszereket alkalmazták a szakértők.

Viszonylag gyakran előfordult, hogy a szakértő egyszerűen nem határozta meg a szakvéleményében, hogy mi volt az áralkulációjának az alapja. Ezeknél az eseteknél önmagában aggályos a vagyoni hátrányra vonatkozott következtetés, ez az aggály azonban az egész eljárás során egyik eljárási szereplőnél sem merült fel.

A vizsgált árképzési módszereknél általános eltérésként vetődött fel, hogy az egyes szellemi termékek árait a szakértők a szakvélemény készítésének dátuma szerinti árakkal, illetve az elkövetéskori árakkal számolták. A szellemi termékek árának folyamatos csökkenése figyelhető meg a piacon a szoftverek, a zenék és a filmek esetében, nagyon kivételes az a tendencia a vizsgált szellemi termékek esetén, hogy egy termék ára utólag növekszik. Ha ezeket az állításokat adottnak vesszük, akkor a termékek árának meghatározásakor a szakértői vélemény készítésének időpontját célszerű figyelembe venni. Ezzel elkerülhető, hogy – figyelembe véve a Btk. időbeli hatályának szabályait⁹ – az elkövetőre vonatkozóan magasabb vagyoni hátrányt állapítsunk meg, ami a visszaható hatály tilalmába ütköző jogalkalmazást idézhet elő. Ez természetesen akkor okozhat problémát, ha az elkövetés időpontjának árai szerinti vagyoni hátrány a bűncselekmény minősített esetét teszi megállapíthatóvá, míg az elbíráláskori értékek csak a bűncselekmény alapesetét.

A vagyoni hátrány során alkalmazható eljárással kapcsolatban célszerű megemlíteni az SzJSzT 31/2003. számú véleményében rögzítetteket: „*a jogdíj mértéke meghatározható számítással, vagy becsléssel*”. Az nyilvánvaló, hogy a *royalty típusú*, tehát a felhasználással elért bevétel arányában meghatározható jogdíj mértékét csaknem mindig ki lehet számítani. Ennek feltétele, hogy a jogsértő felhasználó a kiszámításhoz szükséges adatokat szolgáltatassa. Erre a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (Szjt.) 94. §-a (1) bekezdésének *d*) pontja alapján és minden más olyan külföldi szerzői jogi törvény szerint is kötelezhető, amelynek szabályai megfelelnek a szellemi tulajdonjogok kereskedelmi vonatkozásairól szóló egyezménynek (*Trade-related Aspects of Intellectual Property Rights; TRIPS*).

Az SzJSzT gyakorlata alapján számítással lehet meghatározni az *elmaradt licencdíj (jogdíj)* mértékét például olyan esetben, amikor kereskedelmi forgalomban kapható úgynevezett „dobozolt” szoftverek engedély nélküli felhasználása tárgyában kell döntenet (SzJSzT 5/95.). Ugyancsak így lehet eljárni olyan esetekben is, amelyekben a közös jogkezelés körében a hivatalos lapban közzétett jogdíjak alapján lehet az elmaradt jogdíj mértékét meghatározni (SzJSzT 27/95.). Hamisított CD-k forgalomba hozatala esetében is ki lehet indulni a fogyasztói árból a gazdagodás/hátrány meghatározása során

⁹ A bűncselekményt az elkövetése idején hatályban lévő törvény szerint kell elbírálni. Ha a cselekmény elbírálásakor hatályban lévő új büntetőtörvény szerint a cselekmény már nem bűncselekmény, vagy enyhébben bírálendő el, akkor az új törvényt kell alkalmazni; egyébként az új büntetőtörvénynek nincs visszaható ereje.

(SZJSzT 01/00, 10/01.). Az egyösszegű, tehát nem a bevétel százalékában meghatározott jogdíj mértékét rendszerint csak becsülni lehet.

A vizsgált esetek vonatkozásában leszögezhető, hogy ugyanazon típusú jogdíjak vonatkozásában teljesen esetlegesen történt a számítás és a becslés módszerének alkalmazása. Általában – főleg a hangfelvételek, filmalkotások vonatkozásában – tipikusan a becslés módszerét választották a szakértők. Ez a módszer, miként az a bemutatott véleményből látható, az elmaradt licenccdíj vonatkozásában nem alkalmazható, ott továbbra is a számítás módszerét célszerű alkalmazni. A becslés módszerének az alkalmazása mellett szól azonban a Legfőbb Ügyészség Nyomozás-felügyeleti Főosztálya által összeállított, 1999. május 31. napján lezárt *Hatályos anyagi jogi és nyomozás felügyeleti eljárási iránymutatások gyűjteményének* 9. pontja is. E szerint a Btk. 329/A §-a miatt indult büntetőeljárásoknak nem feladatuk az ebből eredő anyagi jogsérelmek pontos megállapítása és rendezése. Ezért a tényállás a vagyoni hátrány tekintetében – általában – akkor tekinthető felderítettnek, ha kellő támpontot ad annak nagyságrendje a cselekmény minősítése, illetve a felelősségre vonás módja és mértéke szempontjából. A vagyoni hátrány mértékét – rendszerint – olyan ténykérdésnek kell tekinteni, amelyre a sértett közléséből, a vonatkozó szerződés tartalmából, illetve a jogsértés folytán előállt más igazolt adatokból kell következtetni. Ezért a vagyoni hátrány mértékének megállapításához szakértő igénybevétele általában nem indokolt.¹⁰

A Budapesti II. és III. Kerületi Ügyészség 1581/2008. számú bűnügyében a szakértői vélemény kárérték-meghatározása vonatkozásában panasszal élt a terhelt. A panaszban előadta, hogy véleménye szerint, ha nem a piacon fellelhető legalacsonyabb árral számol a szakértő, akkor kárt okoz a szerzőnek az is, aki alacsonyabb áron árulja legálisan az adott művet, ezért véleménye szerint a legalacsonyabb törvényes beszerzést nyújtó árral kell számolni a vagyoni hátrány meghatározásánál.

Gyakori problémaként merült fel a szakértői véleménynél az is, hogy a jogsértő zenei adatállományok esetében, amelyeknél nem ismerték fel a jogosultat, ismeretlen előadóként határozták meg azt, amikor azonban összegezni kellett az egy szerzői jogi jogosult sérelmére megvalósított vagyoni hátrány összegét, akkor az ismeretlen előadóknál is összegezték a vagyoni hátrányt. Az ismeretlen előadók vonatkozásában különösen aggályos, hogy

¹⁰ A szerzők egyike különvéleményét fogalmazza meg ezzel kapcsolatban, és nem tartja megengedhetőnek, hogy vagyon elleni bűncselekmény nyomozása, elbírálása során (főleg olyan bűncselekmény esetén, amely elkövetési érték vagy vagyoni hátrány szerint minősül) az alapul szolgáló tényállás ne tartalmazza a pontos elkövetési értéket vagy vagyoni hátrányt.

mivel a szerzői jogi jogosult ismeretlen, ezért nem lehet megállapítani, hogy az adott szerzői mű a szerzői jogi törvény hatálya alá tartozik-e, vagy sem. Ilyen esetben e cselekmények vonatkozásában a büntetőeljárás megszüntetése indokolt.

Szoftverek

A vagyoni hátrány összegének megállapítása különösen a *szoftverekre* elkövetett szerzői jogi jogsértések esetében aggályos. Ezekben az esetekben voltaképpen arról van szó, hogy ténylegesen senkinek a vagyonában nem áll be értékesökkenés, mivel a szoftver nem kerül ki senkinek a birtokából, mint például a lopás esetén.¹¹ Éppen emiatt a bűncselekménnyel okozott vagyoni hátrány több nehézséget vet fel. A vagyoni hátrány meghatározására irányuló szakvélemények gyakran hivatkoznak az SzJSzT 15/2000/1-2. számú szakvéleményére, és ennek alapján a szoftver vélelmezett kiskereskedelmi árat veszik alapul.¹² Ezzel a megoldással szemben a következők hozhatók fel:

- a) Előfordulhat, hogy a kérdéses szoftver már eleve nem vagy nem csak kiskereskedelmi forgalomban, esetleg valamilyen akció folytán lényegesen olcsóbban kapható.
- b) A bűncselekmény által védett jogi tárgyra tekintettel csak a tényleges sértett, azaz a szerzői jog jogosultjának ténylegesen elszenvedett vagyoni hátránya vehető figyelembe a bűncselekmény megállapítása során. Ebbe a körbe a kiskereskedő haszna és a szoftver egyéb járulékos költségei (adathordozó, csomagolás, dokumentáció, terméktámogatás, szállítás, raktározás stb.) a törvény helyes értelmezését figyelembe véve nem vonhatók be. Ennek sajnálatos módon ellentmond, hogy ezeket a járulékos költségeket az SzJSzT hivatkozott szakvéleménye – és az azon alapuló szakértői gyakorlat – beleszámítja a vagyoni hátrányba, csupán az áfa mértékét nem (ez az államot illető járulékos költség). Ráadásul manapság számos olyan szoftver van, amelyet az internetről (is) le lehet tölteni (meg lehet vásárolni), ebben az esetben a járulékos költségek értelmüket veszítik.
- c) Amikor a szakvélemény a legdrágább kiskereskedelmi árat veszi alapul, azt vélelmezi, hogy e legdrágább kiskereskedelmi forgalomban nem vásárolta meg a szoftvert a felhasználó. A vélelmek – legalábbis az elkövető hátrá-

¹¹ Magyar Csaba: Mennyit ér a szoftver? Infokommunikáció és jog, 2004/1., 34. o.

¹² Szathmáry Zoltán: i. m. 156. o.

nyát szolgálók – a büntetőjog területén jogállami keretek között nem szolgálhatnak hivatkozási alapul.

A tényleges vagyoni hátrány így „az az összeg, amit maga a szerzői jogi jogosult egy eladott programpéldány után, ide nem értve a jogosulatlan felhasználás által nem érintett részeket, mint tiszta hasznot realizált volna. Így tehát a gyári árból levonandó a dokumentáció anyagi és eszmei értéke – feltéve, hogy azt nem másolták le –, és az így kapott összeg még csökkentendő az arányosan fennmaradó, ha úgy tetszik tiszta szoftverrész anyagi előállítás költségeivel. Ez az az összeg, ami tényleges elkövetési értéként megjelenik, ez az az összeg, amivel a jogosult bevételei csökkennek, ez az az összeg, amiért az elkövetőnek felelnie igazságos, és az az az összeg, ami [...] gyakorlatilag teljesen megállapíthatatlan.”¹³ Az viszont bizonyos, hogy az alapul vett kiskereskedelmi ár olyan vélelem, amely nem feltétlenül felel meg a valóságnak, és amelynek a figyelembevétele egyértelműen az elkövető hátrányát szolgálja, mivel kétségtelenül a legmagasabb értéket veszi alapul. A felelősségteljes szakértői munka lényege éppen abban állna, hogy próbáljon meg legalább megközelítőleg olyan értéket megállapítani, amely a leginkább megfelel a valóságnak.

Mindemellett a gyakorlatban a következő díjszámítási eljárások érvényesülnek.

Bruttó kiskereskedelmi ár – a bruttó kiskereskedelmi ár a szakértői véleményekben tipikusan tartalmazza az általános forgalmi adót, a kis- és nagykereskedelmi árrést, a szállítási, csomagolási költséget és a szerzőnek fizetendő jogdíjat is.

Ennek a számítási módnak a kritikájaként jelent meg az egyik szakértői véleményben, hogy „a károkozás értéke a szoftver másolatok esetében önmagában nem mindig vonható párhuzamba a kiskereskedelmi forgalomban kapható szoftverek értékével. Ennek oka, hogy a másolt szoftverek CD lemezei jelen esetben nem hordozzák a kiskereskedelmi forgalomban kapható szoftvercsomagok jellemzőit. Azaz nincs eredetivel hasonlatos csomagolása, licenc papírok, hologramos matrica, használati leírás, gyári CD címkézés vagy feliratozás hiányzik, így a károkozási értéket csökkentik, ezzel a szoftver valós használati értéke is csökken. Az Sztj. értelmezésében a szoftver része a leírás és minden egyéb szoftverhez kapcsolódó dokumentáció, esetleges support is.”

¹³ Magyar Csaba: i. m. 35–36. o.

A Kaposvári Városi Bíróság 201/2008. számú ügyében a szakértő – a szakvélemény-készítés időpontjában meghatározott – bruttó kiskereskedelmi árakkal számolt. Ennek okaként előadta, hogy „nem lehetséges nyomon követni minden egyes program árváltozásait a megjelenését követően, a forgalmazás megszűnéséig. A bruttó kiskereskedelmi ár, a szakvélemény kiadását követően még néhány hónapig (ameddig a megadott honlapon nem változik) elérhető, ellenőrizhető. A bruttó kiskereskedelmi ár tartalmazza az általános forgalmi adót, a kis és nagykereskedelmi árrést, az esetleges szállítási, csomagolási költségeket, és a szerzőnek fizetendő jogdíjat. A forgalmazók üzleti titokként kezelik a bruttó kiskereskedelmi ár fentiekben ismertetett felosztásának arányait, így az igazságügyi informatikai szakértői gyakorlatban nincs módszer ennek számszerűsítésére.”

A Fonyódi Városi Bíróság 41/2009. számú ügyében a szakértő árkalkulációs módszerének fő elvi pontjaként azt rögzítette, hogy a szoftverek árazásának fő szempontja az, hogy mennyiért juthat hozzá valaki a szoftverhez, ha legálisan szeretné használni. Ez pedig véleménye szerint a bruttó kiskereskedelmi ár. Egyébiránt pedig rögzítette, hogy a vagyoni hátrány meghatározása nem informatikai kérdés, ennek megállapítása nem tartozik az informatikai szakértő hatáskörébe.

Szoftverforgalmazó cégek árlistái – kevésbé jellemző árképzési módszernek számít a szoftverforgalmazó cégek árlistái alapján meghatározott termékár. Az ezt a módszert alkalmazó szakértők az árképzésnél figyelembe vették a szoftvergyártók honlapjain található árakat, az egyéb internetes weblapokon fellelhető árakat, a magyarországi kis- és nagykereskedelmi árakat. Ha több termékár is megtalálható volt, akkor általában a fellelt árak közül az alacsonyabb termékárat vették figyelembe. A kereskedelmi forgalomban nálunk nem kapható, de jogvédelem alá eső termékek esetében a nem forintban meghatározott árakat a szakértői vélemény készítésének időpontjában érvényes, az MNB árfolyamainak kerekítésével váltották át.

A Szombathelyi Városi Ügyészség 3847/2008. számú bűnügyében a szakértő például az egyes szoftverek értékének meghatározásakor, azok közvetlen forgalmazása esetén (a jogtulajdonostól közvetlenül beszerzett termékek esetében) a jogtulajdonos által meghatározott árból, míg más esetekben a disztribútori árból indult ki.

Helytelennek tűnik azonban az elavult termék (szoftverek) esetén alkalmazott árkalkuláció. Az esetek többségében ugyanis ilyenkor a szakértő az

¹⁴ Például: a Windows 3.1 a korábbi szoftververzió, míg az újabb a Windows Vista, illetve a Windows 7.

adott szoftvernek a szakértői vélemény készítésekor meglévő szoftverváltozat¹⁴ árát vette figyelembe, mégpedig úgy, hogyha az új szoftverváltozatokból több is forgalomban volt, akkor a legolcsóbb változat árát tekintette irányadónak. Ez a becslési módszer azonban aggályos lehet, hiszen az új verziók lényege, hogy azok szoftverfejlesztések eredményeként jelennek meg a piacon, céljuk, hogy a korábbi termékekhez képest új funkciókat kínáljanak, a technikai fejlődéshez alkalmazkodjanak stb. Ezek miatt, úgy gondoljuk, hogy nem lehet azonos értéke a szoftver korábbi és új verziójának. Emiatt tartjuk inkább elfogadhatónak azt az ár-meghatározási módszert, amelynél azon programok esetében, amelyek már nem kaphatók kereskedelmi forgalomban, az utolsó forgalomban lévő kereskedelmi érték vagy a még forgalomban lévő helyettesítő termék forgalmi értéke, illetőleg ennek utolsó forgalomban lévő kereskedelmi értéke adja az árkalkuláció alapját.

A Kecskeméti Városi Bíróság 651/2009. számú ügyében a szoftverek árának meghatározásakor a nagykereskedelmi ár adta a szakértő számítási módszerének az alapját. A szakértői véleményben „*a mű kiadóját illetve gyártóját ért kár disztribútori árak alapján került meghatározásra több forgalmazó nagykereskedelmi illetve disztribútori árai alapján. A károkozás értéke nem vonható párhuzamba a kiskereskedelmi forgalomban kapható szoftverek értékével. Ennek oka, hogy a másolt szoftverek CD/DVD/HDD lemezei jelen esetben nem hordozzák a kiskereskedelmi forgalomban kapható forgalomba szoftvercsomagok jellemzőit. Azaz nincs eredetivel hasonlatos csomagolása, licenc papírok, hologramos matrica, használati leírás, gyári címkézés. Az értékkalkuláció már a tényleges kár értékét tükrözi, annak korrekciója a kiskereskedelmi és nagykereskedelmi, illetve disztribútori árak különbségét figyelembe véve, a szerzőket és kiadókat ért közvetlen kimutatható károkozás tekintetében történt.*”

Szoftverforgalmazó cégek árlistáinak átlagárai – az előző árkalkulációhoz képest ennél a számítási módnál a szakértő a fellelt termékárak átlaga alapján határozta meg az egyes termékek árait.

Az átlagár-kalkulációk esetében a szakértők általában a nettó kiskereskedelmi árból indultak ki, és ezek az értékek adták az átlagszámítás alapját.

Nettó kiskereskedelmi ár – az esetek többségében a szakértők a szoftverek árának meghatározásakor az 5/95. számú, illetve a 15/2000/1-2. számú SzJSzT vélemény szerinti ármeghatározás módszerét alkalmazták. Ezekben a véleményekben az ármeghatározás alapját a műpéldányok kiskereskedelmi ára adta, amelybe azonban az áfát nem számították bele. A véleményben az SzJSzT rögzítette, hogy az okozott vagyoni hátrány eltérő módon számítható ki a különböző műtípusonként, illetve aszerint, hogy a jogsértés a szerzői

mű jogosulatlan többszörözése és terjesztése útján vagy anélkül (például jogosítatlan sugárzás által) valósult-e meg. Az alábbi számítási mód a szoftver jogosulatlan többszörözése és terjesztése útján keletkezett vagyoni hátrány kiszámítására vonatkozik.

Az SzJSzT 15/2000/1-2. számú véleménye szerinti árkalkuláció lényege: „A vagyoni hátrányba az elmaradt haszon is beletartozik. A szerzőt, illetve jogutódját az által éri vagyoni hátrány (s ezen belül azért marad el haszna), mert a piacon a jogosulatlan műpéldányok (amelyek, éppen azért, mert a szerzői jog tiszteletben tartása esetén felmerülő terhek nem érintik a jogsértőt, sokszor jóval olcsóbbak is) akadályozzák a jogosított műpéldányok értékesítését. A vagyoni hátrány mértékét nem lenne indokolt csökkenteni azokkal a költségtételekkel, amelyek a jogosított példányok piacra vitelével felmerülnek (mint amilyenek a többszörözés és a forgalmazás költségei vagy adott esetben a vám-költség), hisz ezeknek a megtérülése nélkül épp úgy kár éri a szerzőt, illetve jogutódját. Viszont indokolt, hogy a vagyoni hátrányba ne számítson be az ÁFA, hisz az a piacra kerülő példányok esetében sem a szerző, illetve jogutódja ad-digi költségeibe épül be, hanem (elmaradt) állami bevételnek számít.”

Az egyik korábbi bírósági ügyben az eljáró tanács a következőképpen írta le a szoftver jogosítatlan többszörözése és terjesztése esetén felmerülő vagyoni hátrány számítási módját: „Az okozott vagyoni hátrányt tehát úgy kell meghatározni, hogy a jogosulatlanul használt szoftver példányszámát megszorozzuk annak egységárával. Az ár itt természetesen nettó (ÁFA nélküli) árat jelent. Ez az ár vagy a terjesztésre jogosult természetes vagy jogi személy valamelyikének nyilvános árlistájából tudható meg vagy a szoftver előállítására vonatkozó szerződésből következik. Amennyiben több terjesztésre jogosult természetes vagy jogi személy és ezzel együtt több – egymástól eltérő – árlista létezik, elsősorban a szoftver eredeti forgalmazója vezérképviselőinek árait kell figyelembe venni. Ilyen általában csak egy van, aki azután képviseli viszonteladói (díler) hálózatát.”¹⁵

Hangfelvételek

Az egy hangfelvételre jutó jogdíj mértékét is így határozták meg: „a cd lemezen lévő hangfelvételek osztva az átlaggal”¹⁶. Természetesen ez a mód-

¹⁵ A testület által adott SzJSzT 5/95. számú vélemény. A Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményeinek gyűjteménye II. kötet 1990–1996. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 1998. 220. o.

¹⁶ Pontosabban az átlagár osztva a CD-n lévő hangfelvételek számával. (A szerző.)

szer csak abban az esetben alkalmazható, ha a hangfelvételt tartalmazó hanghordozón az eredeti hanghordozóval egyező számú hangfelvétel található.

Nagykereskedelmi nettó ár – filmalkotások és hangfelvételek esetén az ár-kalkuláció alapja néhány esetben a nagykereskedelmi nettó ár volt. Az eme ár-kalkulációt alkalmazó szakértők az árba a jogszerűen kiadott hangfelvétel előállítási költségét, a szerzői és előadóművészi jogdíjat, az egyéb munkadíjat, az anyagköltséget és más – pontosan meg nem határozott – ráfordításokat is beleértették. Ez nagymértékben egyezik az SzJSzT 19/2000. számú véleményében írtakkal, amely szerint hanghordozók esetén a vagyoni hátrány mértékének számításánál „*okozott kárnak a kazetta előállítási értékét (szerzői jogdíj, előadóművészek honorárium, munkadíjak, gyártási költségek, stb.), és az elmaradt hasznot, azaz a kiadó hasznát tekintjük. A két értéket összeadva megfelel a kazetta nagykereskedelmi nettó árának, melyben az anyagköltség nem szerepel.*”

Ennél a számítási módnál is előfordult, hogy a vagyoni hátrány becsült mértékét az eredeti, jogtisztá műsoros DVD-k – kiadók szerint átlagolt – nettó árával egyezően határozták meg. Vagyis a szakértő nem vizsgálta külön-külön az egyes termékek esetén az árat, hanem átlagolta őket, és úgy határozta meg a vagyoni hátrányt, hogy minden termék esetén ugyanazzal az átlaggal számolt. A Szombathelyi Városi Ügyészség 3847/2008. számú ügyében a szakértő a vagyoni hátrány megállapítása előtt leszögezte, hogy az általános gyakorlat szerint a jogosított (jogszerűen többszörözött, terjesztett) hangfelvételek nagykereskedelmi árai (*published price to dealer; PPD*) adják a számítási alapot a vagyoni hátrány meghatározásakor. A vagyoni hátrány számításánál abból kell kiindulni, hogy a hamisított, jogosítatlan hangfelvételek az eredeti, jogosított termékek helyét foglalják el a piacon.

Ha elfogadott lenne egy olyan átlagár, amely alapul szolgálna az egyes hangfelvételek vonatkozásában az okozott vagyoni hátrány meghatározásához, akkor egyszerű művelettel meghatározható lenne a nyomozó hatóság által az a büntetőjog szempontjából egyedül releváns kérdés, hogy az okozott vagyoni hátrány meghaladja-e a minősítési értékhatárt.

A Mahasz jogdíja – a bruttó kiskereskedelmi árhoz hasonló arányban jelent meg a szakértői véleményekben az, hogy a többszörözött hangfelvételek esetében a Mahasz többszörözésre vonatkozó jogdíjszámítási módszerét alkalmazták a számítógépen talált zeneszámok által okozott vagyoni hátrány meghatározásánál. A Mahasz jogdíjközleményének II. 1. B és C pontja szerinti jogdíjszámítási módot tekintették irányadónak.

Ez a gyakorlat azért nem megfelelő, mivel a Mahasz kizárólag a közös jogkezelés hatálya alá eső felhasználási formák esetében jár el a hangfelvétel-előállítók megbízásából. Egyedi felhasználások (válogatáslemez készítése, egyedi internetes – úgynevezett *on demand* – letöltések stb.) esetén külön-külön az egyes hangfelvételek előállítóinak engedélye szükséges.

A Mahasz által végzett közös jogkezelés hatálya csak a nyilvános előadásra (üzletek, vendéglátóhelyek, rendezvények stb.), a nyilvánossághoz való közvetítésre sugárzás útján, vezetékkel vagy bármely más hasonló eszközzel (rádiók, televíziók, internetes rádiók: webrádió, blográdió, streaming stb.), és a nyilvános helyen való bemutatás céljából történő többszörözésre (háttérzene vendéglátóhelyeken, DJ-k, zenegép üzemeltetése) terjed ki.

Ebből adódóan a szakértő csupán ezeknél a felhasználási módoknál veheti figyelembe a jogdíjközleményben meghatározott árakat, de egyéb esetben ez nem számít megfelelő kiindulási pontnak, tekintettel arra, hogy egyedi felhasználás esetén az egyes hangfelvételek előállítóinak az engedélye szükséges.

Speciális jogdíjszámítási módok – az SzJSzT 29/2000. számú véleményében a nem legális válogatásokhoz kapcsolódóan a vagyoni hátrányt a CD-knek az elkövetés idején érvényes hivatalos statisztika szerinti nettó nagykereskedelmi átlagárában határozták meg. Ez az átlagjogdíj a testület véleménye szerint tartalmazza a szerzők és az előadók jogdíját is. Ezt az átlagárát a testület a Mahasz által elismert statisztika szerint határozta meg.¹⁷

A nem legális válogatások esetében, amikor több albumról, több zeneművet rögzítenek egy hanghordozóra, természetesen több kiadói jogai sérülnek egy időben. Ilyen esetekben a vagyoni hátrány a single (maxi kiadványok) költségeire korlátozódik. Ezekben az átlagárakban a szerzői és szomszédos jogi jogosult jogdíjigénye is bennefoglaltatik. Hasonló következtetésre jutott a testület az SzJSzT 8/2000/1-2. számú véleményében is, miszerint a válogatott, másolt egy-egy hangfelvétel esetében a vagyoni hátrány becslött értéke az úgynevezett single lemez (maxi CD) nagykereskedelmi nettó árának felel meg, e vonatkozásban a hangfelvétel-előállítók hivatalos statisztikája szerinti átlagárát kell alapul venni.

Az mp3 zenei fájlokból álló nem legális válogatások esetében a nem beazonosított albumok, illetve számok értékét a következők szerint határozták meg a Szombathelyi Városi Ügyészség előtt 3847/2008. számon folyamatban volt ügyben: „2005-ben Magyarországon a CD lemezek nagykereskedelmi nettó átlagára – ha abból levonjuk a gyártási költséget – 3000,-Ft. Tehát egy

¹⁷ Lásd még: SzJSzT 19/2000.

album illegális másolásával 3000, Ft vagyoni hátrányt okoz. Amennyiben az elkövető olyan válogatás lemezt készít, melyet ő maga szerkeszt – különböző albumokról válogat hangfelvételeket –, a vagyoni hátrányt hangfelvételeként állapítjuk meg, mégpedig abból a tényből kiindulva, hogy egy albumon átlagosan 10 hangfelvétel található. Tehát hangfelvételeként okozott vagyoni hátrány 300,-Ft. Ez az összeg, akkor is irányadó, ha az elkövető MP3 vagy más tömörítési módszer segítségével többszörözi a cd-re a hangfelvételeket.”

A vagyoni hátrány meghatározása ebben az ügyben az mp3-fájlok vonatkozásában a következők szerint alakult: (nettó nagykereskedelmi átlagár mínusz gyártási költség (háromezer forint) osztva a hangfelvételek átlagos számával (tíz darab). A véleményben a szakértő azonban nem jelölte meg, hogy mi alapján határozta meg az átlagárakat, valamint a hangfelvételek átlagos számát. A kérdés szabályozása esetén szükséges lenne kitérni ezekre a kérdésekre is.

Előfordult azonban, hogy az mp3-fájl formátumú hangfelvételek árának meghatározásakor a másolt hangfelvételek vonatkozásában a szakértő a Magyar Hanglezkiadó Szövetsége által meghatározott, a zeneművek nyilvános sugárzásának céljából történő többszörözés jogdíjainak mértékét vette alapul (Kaposvári Városi Bíróság, 201/2008. számú bűnügy). Ennek alapján a jogdíj értéke 160 forint plusz áfa (azaz bruttó 192 forint) zeneműenként és többszörözésenként. A szakértő a számítás alapján indokaként előadta, hogy 2000. január 25. óta a Magyar Hanglezkiadó Szövetsége a hangfelvétel-előállítók többszörözési jogát [Szt. 76. § (1) bek. a) pont] is közös jogkezelés keretében érvényesíti. A közös jogkezelés útján érvényesített jogdíjigényekkel, azoknak a jogosultak között történő felosztásáig, a közös jogkezelő szervezet rendelkezik [Szt. 92. § (2) bek.]. Ebből adódóan a jogdíjat a Mahasz részére kell megtéríteni. Ezért azokban az esetekben, amikor a zenemű nem volt egyértelműen azonosítható (amiből következik az is, hogy a kiadó sem volt azonosítható), a Mahaszt jelölte meg mint jogtulajdonost.

A vagyoni hátrány számításának ez a módszere a Mahasz hatáskörébe tartozó jogdíj-meghatározási módszert veszi alapul, ez azonban helytelen, mert a Mahasz hatásköre a vonatkozó esetkörre nem terjed ki.

Karaokeállományok – a Kaposvári Városi Bíróság 201/2008. számú ügyében a merevlemezen összesen 3959 midi (illetve „kar”) állományt talált a szakértő. „A midi fájl egy nemzetközi zenei fájlszabvány, mely lehetővé teszi, hogy zeneműveket oly módon dolgozzák fel digitális formátumban, hogy az visszazontható legyen a zenét alkotó hangszeres sávokra (16 sáv) és azok

összetevői bármikor továbbmódosíthatók legyenek.” Ezeknek a fájloknak a segítségével van lehetőség a karaokerendezvényeket szervezni.

A midifájlgyártók azonosítót helyeznek el a midifájlon belül. Amikor egy midifájlból annak készítőjének nevét keressük, ismernünk kell ezt az azonosítót. Magyarországon két cég található, amelyek az Artisjus hivatalos partnerei, és midifájlokat állítanak elő, illetve árusítanak. A szakvélemény készítése során csak ennek a két cégnek az azonosítóját tudta a szakértő meghatározni, a külföldi midifájlgyártókat nem tudta azonosítani. A midifájlok előállításából eredő kár megállapítása átlagár alapján történt, amely a szakvélemény készítésének időpontjában darabonként ötszáz forint (áfával növelt érték).

Üreskazetta-díj – az Ózdi Városi Bíróság 230/2009. számú ügyében a fizetendő jogdíjakat a 2009. február 27-én kiadott *Hivatalos Értesítő* (a *Magyar Közlöny* melléklete) 2009/8. számában (2494. oldal) közreadott fizetendő jogdíjak alapján kalkulálták.

Filmalkotások

A Szombathelyi Városi Ügyészség 3847/2008. számú ügyében a filmek esetében a kiadót tekintették jogtulajdonosnak, ezért az érték megállapítása a kiadók által meghatározott ár szerint történt. A Nagykanizsai Városi Bíróság 247/2008. számú ügyében a szakértő a filmalkotások árát a hazai kiadók által forgalmazott másoros DVD-k nettó kiskereskedelmi átlagárából – az időszakos akcióktól, vásárlási kedvezményektől eltekintve – határozta meg.

A Kecskeméti Városi Bíróság 21/2009. számú ügyében a bűncselekmény elkövetési tárgyai engedély nélkül többszörözött filmalkotások voltak, amelyeket az elkövető az interneten keresztül kívánt értékesíteni. A vagyoni hátrány meghatározása során a szakértő a Filmjus által közzétett jogdíjakkal indult ki. A szakértői vélemény szerint a jogdíj mértéke függ egyrészt a többszörözött mű áráról, másrészt a többszörözés példányszámától, harmadrészt a felhasználó szerzői jogi védelem alatt álló filmalkotásnak (filmalkotásoknak) az adott hordozón lefoglalt arányától.

A Filmjus alapvetően három, a szerzői jogot érintő kérdés vonatkozásában határoz meg jogdíjat:

- a filmalkotások sugárással, vezeték útján vagy más hasonló eszközzel vagy módon történő nyilvánossághoz közvetítése, illetve egyes nyilvános előadással történő felhasználása után fizetendő jogdíjak;

- a filmalkotások analóg vagy digitális hordozón (videoCD, CD-R, CDi, DVD) többszörözött példányonkénti terjesztése után fizetendő jogdíjak;
- a filmalkotások nyilvánosság számára lehívással (on demand) hozzáférhetővé tétele fejében fizetendő jogdíjak vonatkozásában.

Ezeket a jogdíjakat a Filmjus az Szjt. 90. §-ának (3) bekezdése szerint a jogdíjakat és a felhasználás egyéb feltételeit tartalmazó díjszabást a jogkezelő egyesület a jóváhagyás után a *Magyar Közlönyben* saját nevében nyilvánosságra hozza. Ezért ebben a körben ez a jogdíjszámítási mód sem megfelelő.

Igényérvényesítés

A büntetőeljárásban alapvető követelmény a sértett kilétének megállapítása, mivel egyrészt csak így tudja gyakorolni eljárási jogait, másrészt a vagyoni elleni bűncselekmények a sértettek száma szerint minősülnek egy- vagy többrendbelinek. Azonban, míg például a lopás esetén viszonylag egyszerű megállapítani a sértett személyét (és a sértettek számát), addig a szerzői jogok megsértése esetén ez koránt sincs így. Akitől elvették a dolgát jogtalanul, az az kikerül a birtokából, ezt érezni és tapasztalni fogja. A szerzői jogok megsértése esetén ellenben, legyen az például hang-, képanyag vagy szoftver illegális letöltése, a jogosult sok esetben nem is tudja, hogy a szerzői stb. jogait megsértették volna. Így ő maga nem fog a hatóságnál jelentkezni. Természetesen, a másik oldalról, a hatóságnak tájékoztatnia kell a sértettet, ez pedig feltételezi a kilétének a megállapítását. A szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése esetén azonban ez nem egyszerű feladat. Egyrészt nem ritka, hogy a bűncselekménynek harminc-negyven, sőt akár ennél is több sértettje legyen. Az sem ritka, hogy a sértettek külföldi székhelyű kisebb cégek, szoftverfejlesztők, hasonlóak. Ezek kilétének, értesítési címének megállapítása nem csekély feladat, értesítésük pedig – főleg, ha külföldi sértettéről van szó – sokszor nehézkes, nem kevés anyagi terhet okoz, és az eljárás elhúzódását is maga után vonja.

A sértett kilétének a megállapítása és az eljárási jogai gyakorlásának az igényérvényesítés lehetővé tétele nem csupán a sértett érdeke, hanem adott esetben a terhelté is. Volt olyan eset, amikor a terhelt számítógépén három szoftvergyártó cég programjai voltak jogosulatlanul feltelepítve. A három közül csupán az egyiknek volt Magyarországon fióktelepe, elérhetősége, és ez a cég hajlandó is lett volna kiegyezni a gyanúsítottal közvetítői eljárás keretében abban, hogy fizesse meg az őt ért vagyoni hátrányt. Ebbe a gyanúsított

is beleegyezett. Az eljárás azért hiúsult meg, mert a másik két sértettet nem tudták fellelni és beszerezni a hozzájáruló nyilatkozatukat, pedig a gyanúsított hajlott arra, hogy a büntetőeljárás további folytatása helyett nekik is megfizeti az okozott vagyoni hátrányt. Így viszont az ügyészség vádat emelt a gyanúsított ellen, a bíróság pedig elmarasztalta.

A büntetőjog lehetséges szerepe a hamisítás elleni harcban

A tanulmány második részében a szerzői jogot sértő bűncselekmények miatti büntetőjogi szerepvállalás lehetőségére és mértékére (szintjére) próbálunk egyfajta megoldást nyújtani, illetve magyarázatot adni arra a főként jogvédői oldalról felvetődő kérdésre, hogy valóban túlzottan enyhének tekinthető-e a büntetés kiszabási gyakorlat, végül vázoljuk, hogy milyen lehetőségeik vannak a büntetőügyekben eljáró hatóságoknak a bűncselekmények megítélésakor. Mindezek során a következőkre szükséges rámutatni.

Az állami büntetőhatalom célja alapvetően a társadalmi rend védelme, épségben tartása. Ennek megfelelően célja, hogy megelőzze egyrészt azt, hogy az emberek a társadalmi rend elleni cselekményeket, bűncselekményeket kövessenek el (generális prevenció), másrészt azt, hogy aki már követett el bűncselekményt, ezt ismét megtegye (speciális prevenció). E megelőzésnek mint célnak az *eszköze* (de nem egyedüli eszköze) egyrészt a bűncselekmények körének meghatározása (mit szabad és mit nem szabad tenni), másrészt a büntetés kilátásba helyezése. A megelőzésnek mint célnak a *módszere* pedig az elrettentés: a társadalom tagjaiban fenyegetésként jelenik meg a büntetés képzete, hogy ne kövessenek el bűncselekményt, a korábban bűncselekményt elkövetőben pedig tapasztalás útján.

Az alapvető célon (a bűnözés megelőzésén) kívül az állami büntetőhatalom természetesen más célokat is tűz maga elé. Ezeket a *kriminálpolitika* fogalmazza meg és címzi az állami büntetőhatalomnak. Tehát a mindenkori kriminálpolitika feladata meghatározni azt, hogy az állami büntetőhatalom az igazságszolgáltatás rendszerén belül a bűnözés visszaszorítása érdekében milyen célokat tűzzön ki, illetve a célt milyen eszközzel és módszerrel érje el. Az újabb célok közül a sértetti reparáció, a jóvátétel, a kiegyezés, a bírói útról való elterelés, a módszerek közül pedig például az elkövetők bizonyos körének gyógyítása (kényszergyógykezeléssel, korábban az alkoholista kényszergyógyításával), vagy a fiatalkorú elkövetők nevelése jelölhető meg.

Szintén a kriminálpolitika feladata meghatározni, hogy a célokat milyen eszközökkel lehet hatékonyan elérni.

Abban korábban sem volt kétség, hogy a legfontosabb cél elérésében, a bűnözés elleni küzdelemben a büntetőjogi *büntetés* bár kétségtelenül szükséges, de nem a leghatékonyabb eszköz. A büntetés kiszabásának a feladata alapvetően a törvényhozó és a bíróság között oszlik meg.

a) A *törvényhozó* a büntetendővé nyilvánítandó cselekmények absztrakt társadalomra veszélyességi fokát értékelve határozza meg azokat a büntetési kereteket (büntetési tételeket), amelyeket a bíróságnak alapul kell vennie a büntetés kiszabása során.¹⁸ A büntetési tételek meghatározásakor azonban a jogalkotónak az absztrakt társadalomra veszélyesség értékelésén túl figyelemmel kell lennie az *arányosság büntetőjogi alapelvére* is. Az arányosság elvéből egyebek között az vezethető le, hogy a különböző bűncselekménytípusok eltérő súlyához igazodó büntetési tételek egymással összehasonlíthatók legyenek.¹⁹ A magyar kriminálpolitikában időről időre felbukkan az a törekvés, amely a büntetések szigorításában látja a bűnözés visszaszorításának üdvözítő megoldását. Ezzel kapcsolatban az említendő meg, hogy régóta ismert és valójában követendő is az a tétel, hogy a bűncselekmények egyik legerősebb fékje nem a büntetések kegyetlensége, hanem azok elmaradhatatlansága.²⁰ Kutatás bizonyítja továbbá, hogy a legnagyobb valószínűsége az elítélésnek akkor van, ha az ítélet meghozatalára abban az évben kerül sor, amikor a terhelt ügyét a bíróságon beiktatták. Minél később kerül sor a jogerős határozat meghozatalára, annál nagyobb a valószínűsége a felmentő ítéletnek vagy az eljárás megszüntetésének.²¹

b) A *bíró* a már törvényben meghatározott büntetési tételek keretei között szabhatja ki a konkrét esetben a büntetést, figyelembe véve a konkrét cselekmény társadalomra veszélyességét, illetve az elkövető személyiségét, bűnösségének fokát. Az arányosság elve a bírót is köti, a hasonló tett elkövetőinek ugyanis a cselekménnyel okozott hátrány, illetőleg a bűnösségük mértéke szerint azonos büntetésben kell(ene) részesülniük.²² A büntetés-kiszabási gyakorlat alakítása alapvetően nem tartozik az állami büntetőpoliti-

18 Lásd bővebben: Földvári József: Magyar büntetőjog. Általános rész. Osiris Kiadó, Budapest, 2006, 280–281. o.

19 Lásd erről bővebben: Nagy Ferenc: A magyar büntetőjog általános része. Korona Kiadó, Budapest, 2001, 66–67. o.

20 Cesare Beccaria: A bűnökről és a büntetésekről. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 1998, 42. o.

21 Papházi Tibor: A büntető ítélezés szigorúsága II. Társadalomkutatás, 2010/4., 386. o.

22 Nagy Ferenc: i. m. 67. o.

ka befolyása alá.²³ Ennek ellenére volt már kísérlet – bár nem hatékony – arra, hogy a jogalkotó a jogalkalmazást súlyosabb büntetéskiszabás felé terelje²⁴, és napjainkban is hasonló folyamat látszik kibontakozni. Ennek legjobb példája az úgynevezett középértékes büntetéskiszabás.

A Btk. egyik újabb módosítása²⁵ kötelezővé tette az úgynevezett *középmértékes büntetéskiszabást*. Erre már korábban is volt példa. Jogpolitikai indoka az elvileg enyhe ítélezési gyakorlat szigorítása, lényege pedig az, hogy a bírónak a büntetést fő szabály szerint úgy kell megállapítania, hogy a büntetési tétel alsó határához hozzá kell adni a felső és az alsó határ közötti különbözet felét. A középérték szabálya korábban sem állta ki a kritika próbáját. *Ligeti Miklós* megállapítása szerint az 1998. évi LXXXVII. törvény által bevezetett szigorú büntetőpolitika és az annak nyomán (tudniillik a középérték kötelező alkalmazása) megszigorodó büntetéskiszabás nem csökkentette a bűnözés volumenét, és annak szerkezetét sem alakította kedvezően.²⁶ *Papházi Tibor* megállapítása szerint a szigorúság szempontjából az adatok tanúsága szerint az elítéltek számának alakulása nem hozható összefüggésbe a bűncselekmények vagy az elkövetők számának alakulásával. Nem látja továbbá igazolhatónak az 1998 és 2002 közötti, szigorítást célul tűző konzervatív kriminálpolitikát, amely érdeksértőbb (szigorúbb) ítéletek meghozatalával próbálta a bűncselekmények számát csökkenteni.²⁷ *Györgyi Kálmán* a középértékes büntetéskiszabást büntetőjogunk egyik legrégebbi és leghaszontalanabb, de újra és újra visszatérő vitatémájának nevezte.²⁸ *Wiener A. Imre* pedig egyenesen arra mutatott rá, hogy alapvető tévedés az, hogy a büntetési tételkeretben a középérték lenne a tipikus eset szankciója.²⁹ Mindezek ellenére az említett Btk.-módosítás 2010. július 23-i hatállyal ismét bevezette a középértékes büntetéskiszabás intézményét.

Arra az elgondolásra, hogy a magyar büntetéskiszabási gyakorlat túlzottan enyhe lenne, azt kell mondanunk, hogy alapvetően téves. Ez a szerzői jogot sértő bűncselekmények esetében is igaz. *Kertész Imre* megállapításával egyet lehet érteni: „*Helyes ítélezési gyakorlatban az átlag akkor lenne a kö-*

²³ Az 1998. évi LXXXVII. törvény Általános indoklása, 2. pont.

²⁴ Uo.

²⁵ 2010. évi LVI. törvény 1. §

²⁶ Ligeti Miklós: Büntető- és kriminálpolitika, illetve büntetőjog-alkotás Magyarországon 1993–2003 között VI. Ügyészek Lapja, 2007/4., 45. o.

²⁷ Papházi Tibor: i. m. 383. o.

²⁸ Györgyi Kálmán: Büntetések és intézkedések. KJK, Budapest, 1984. 274. o.

²⁹ Wiener A. Imre (szerk.): Büntetőjog. Általános rész. KJK-Kerszöv, Budapest, 2002. 211. o.

*zép mérték, ha a legtöbb bűncselekmény is közepes veszélyességet képviselne. [...] Az átlagos ítélet közelítése az alsó küszöbhez – kisebb súlyú bűncselekmények tömeges előfordulása esetén – nem tekinthető az ítélezési gyakorlat valamiféle torzulásának.”*³⁰ (Csupán csak 2008-ban az ismertté vált 891 szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogsértést megvalósító elkövető 33 521 bűncselekményt követett el!) Általánosan igaz az, hogy a jogalkalmazónak (bíróknak) abban az esetben, ha véleménye szerint súlyos joghátrányt kell alkalmaznia, ezt megteheti a normál szigorúság keretein belül, figyelembe véve a szakmai elveket és az arányosság követelményét.³¹

A büntetések szigorúságának követelése helyett hatékony lehet például a társadalom pozitív irányú befolyásolása, tájékoztatása, az igazságszolgáltatási szervek hatékonyságának növelése a büntetőeljárásban, bűnüldözésben stb. Ha szükséges, elegendő lehet a tág értelemben vett büntetőjog eszköztárából az anyagi büntetőjogi intézkedések, illetve az eljárási szankciók széles körű alkalmazása. A *megrovás* (Btk. 71. §) és *próbára bocsátás* (Btk. 72. §) lehetősége fennáll az összes szerzői jogot sértő bűncselekménynél³², legalábbis azok alapeseténél. E helyütt fontos megjegyezni, hogy büntetést csak a bíróság szabhat ki, az intézkedések közül azonban megrovást az ügyész is alkalmazhat. Ilyenkor a büntetőjogi felelősséget az ügyész állapítja meg, és alkalmaz szankciót, az ügy nem jut el a bírósági szakig.

Az anyagi jogi szankciók mellett meg kell említeni az „*eljárási szankciókat*”. A büntetőjog tág értelemben az anyagi büntetőjogon kívül magában foglalja a büntetőeljárási és büntetés-végrehajtási jogot is. Így, tágan értelmezve, büntetőjogi jogkövetkezményen az eljárási és végrehajtási jogkövetkezményeket (például magánelzárás) is érteni kell. Az eljárási jogkövetkezményeken belül indokolt különbséget tenni abból a szempontból, hogy a jogkövetkezmény az eljárás sikerét, a bűncselekmény megállapítását célozza-e, vagy a bűncselekmény megállapításához fűződik. Az eljárás sikerét, a bűncselekmény megállapítását célzó joghátrány lehet szankció (például rendbíróság), illetve eljárási kényszerintézkedés (például házi őrizet, előzetes letartóztatás stb.). Ezzel szemben a bűncselekmény megállapítását követő eljárási jogkövetkezmény (voltaképp „eljárási szankció”) például a *vádemelés elhalasztása* mint „ügyészi próbára bocsátás”. Az ügyész – mondhatni alapesetben – a vádemelés helyett háromévi szabadságvesztésnél nem súlyosabb büntetéssel büntetendő bűncselekmény miatt – a bűncselekmény súlyára és a

³⁰ Idézi Papházi Tibor: A büntető ítélezés szigorúsága I. Társadalomkutatás, 2010/3., 293. o.

³¹ Uo. 292. o.

³² Btk. 329. és 329/D §, illetve idevontuk a Btk. 296. §-ába ütköző áru hamis megjelölésének büntetést.

rendkívüli enyhítő körülményekre tekintettel – a vádemelést egy évtől két évig terjedő időre határozattal elhalaszthatja, ha ennek a gyanúsított jövőbeni magatartásában mutatkozó kedvező hatása feltételezhető [Be. 222. § (1) bek.]. A vádemelés elhalasztásának eredményes eltelte után a büntetőeljárást az ügyésznek meg kell szüntetnie. Mivel tehát ezt az ügyészség végzi, így az ügy nem jut el a bírósági szakig. Megemlítendő, hogy ez a lehetőség szintén fennáll az összes szerzői jogot sértő bűncselekménynél³³, legalábbis azok alapeseténél.

Végül utalni kell arra is, hogy a büntetőügyek elintézésével kapcsolatos tendencia mostanában az, hogy ha lehet, az ügy ne jusson bírói szakba, ezért megerősödtek az ügyészség jogosítványai: így egyre inkább előtérbe került az említett vádemelés elhalasztása, illetve a büntetőügyben alkalmazható közvetítői eljárás. De a büntetékiszabási gyakorlat kapcsán is megállapítható egyfajta fokozatosság: ha (fő)büntetést kell kiszabni, a végrehajtandó szabadságvesztés áll az utolsó helyen. A büntetés kiszabása során természetesen értékelni kell a bűncselekmény súlyát és az elkövető személyét is. Így például a viszonylag enyhébb bűncselekményt elkövető első büntényes nagy valószínűséggel nem kap súlyos szabadságvesztés-büntetést.

Az említettekől következően a büntetésnek az állami büntetőhatalom kezében a kriminálpolitikai célok megvalósításában valójában ultima ratio szerepe van (kell hogy legyen). A büntetés csupán egyetlen eszköz az állami büntetőhatalom kezében, egy eszköz, amely célt szolgál, önmagában viszont cél nélküli. „*Tartalmlilag megtorlás, hatásában pedig megelőzés.*”³⁴

A kutatás tárgyául szolgáló bűncselekmények több tekintetben eltérők, azokat nem lehet egységesen kezelni. Mind a statisztikai adatok, mind az empirikus vizsgálat azt mutatja, hogy a Btk. 329/A §-ába ütköző bűncselekmény teszi ki az ügyek döntő többségét. Annak figyelembevételével, hogy ez a bűncselekmény is rengeteg elkövetési magatartással valósítható meg, a hangsúlyt érdemes erre a bűncselekményre helyezni. E tekintetben pedig az alapvető cél a *megelőzés* kell hogy legyen. Ez viszont nem feltétlenül a büntetőjog szerepvállalását jelenti. Sokkal hatékonyabb eszköz lehet a társadalom mentalitásának pozitív irányú befolyásolása, a felvilágosítás arról, hogy mi számít jogsértőnek, és mi nem. Az empirikus vizsgálat során nem elhanyagolható esetben (15 százalék) lehetett találkozni azzal a védekezéssel, hogy az elkövető nem volt tisztában azzal, hogy amit tesz, az jogellenes. Ez foko-

³³ Illetve a Btk. 296. §-ába ütköző áru hamis megjelölésének bünteténél is.

³⁴ R. Schmidt gondolatát idézi Irk Albert: A büntetés fogalma. In: Gödöny József (szerk.): Irk Albert emlékkötet. MTA Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest, 1991, 38. o. [Kriminológiai közlemények 37.]

zottan igaz a különböző audiovizuális vagy filmalkotások, szoftverek törvénysértő megszerzése, birtoklása, használata esetén. Az biztosan nem jelentene áttörő eredményt, ha a jogalkotó felemelné a büntetési tételeket. Mint említettük, ez nem hatékony eszköze a bűnözés visszaszorításának, másrészt a szintén említett arányosság elvével sem feltétlenül állna összhangban. A megelőzés a szigorítással nem érhető el, legalábbis kellő mértékben biztosan nem. Ha már a büntetőjog síkján kell maradnunk, a gyors és hatékony felde-
rítés, illetve a gyors felelősségre vonás vezethet eredményre.

Indokoltnak látjuk végül *különbséget tenni* azok között, akiknek a fő jövedelmi forrásuk vagy legalábbis az egyik fő jövedelmi forrásuk hamisításból származik (azaz üzletszerűen követik el a szerzői jogi jogsértéseket), és azok között, akik egyébként nem ebből élnek. A büntetőjogi fellépést az előbbiekkel szemben kétségtelenül indokolt fenntartani. A többi jogsértő esetében azonban el kell gondolkodni a büntetőjogi szerepvállalás mértékén. Ennek során két szempontot kellene figyelembe venni. Az egyik a büntetőjog ultima ratio jellege, nevezetesen az, hogy ha egy jelenséget meg lehet oldani jogon kívüli eszközökkel, akkor azokat kell igénybe venni, ha viszont szükség van a jogi fellépésre, akkor először a büntetőjogon kívüli eszközöket kell alkalmazni. Itt jöhet szóba a polgári jogi felelősség megállapítása, a kártérítés lehetősége, vagy a kriminális szabálysértések megfogalmazása. A büntetőjogi védelmet csak a legsúlyosabb esetekben indokolt igénybe venni. A másik szempont ehhez kapcsolódva, hogy itt végeredményben – az áru hamis megjelölése kivételével, amely gazdasági bűncselekmény – vagyon elleni bűncselekményekről van szó. A vagyon elleni bűncselekmények esetén a jogalkotó több esetben meghatározza azt a minimális elkövetési értéket, amely alatt bűncselekmény nem valósul meg. Ez jelen esetben húszezer forint, illetve az áru hamis megjelölése esetén százezer forint. Ezzel összefüggésben, a vagyon elleni bűncselekmények jelentős részének van szabálysértési alakzata. Mindezek alapján megfontolandónak tartjuk egyfajta cezúra meghúzását, és azt javasoljuk, hogy – az üzletszerű elkövetés kivételével – a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése esetén a százezer forintot³⁵ meg nem haladó vagyoni hátrányt okozó cselekmény ne minősüljön bűncselekménynek, csupán szabálysértésnek. Ez egyrészt megoldást nyújtana arra a problémára, amely abból fakad, hogy a jogalkalmazó több esetben minősítette ugyanazt a cselekményt egyszer áru hamis megjelölésének, másszor szer-

35 A százezer forintos határt célzó javaslat természetesen nincs köbe vésvé. Megfelelően megalapozott, szakmai indokok alapján elképzelhetőnek tartjuk annak esetleges kisebb értékben való meghatározását. A fontos az lenne, hogy elinduljon egyfajta együtt gondolkodás ebben a kérdésben.

zői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértésének, és míg az előbbi esetben megállapította a bűncselekmény hiányát, ha az elkövetési érték a százezer forintot nem haladta meg, az utóbbi esetben nem tekinthetett el a büntetőjogi felelősség megállapításától. Másrészt figyelemmel lenne a Magyar Szellemi Tulajdonvédelmi Tanácsnak a szellemi tulajdon sérelmére elkövetett cselekmények büntetőjogi szankcionálásáról szóló állásfoglalására, amely szerint az a szabályozás, amely „szankcionálja a nem kereskedelmi mértékben elkövetett cselekményeket és az üzletszerűség már a tényállás minősített esete [...] eltér az Európai Unió tagállamainak gyakorlatától, mivel valamennyi tagállamban csak a kereskedelmi mértékben elkövetett szándékos cselekményeket szankcionálják”³⁶. Harmadrészt nem jelentene általános amnesztiát a szerzői jogok megsértőire nézve. Az empirikus kutatás adatai alapján harminc százalékos alatti azoknak az ügyeknek a száma, amelyekben a vagyoni hátrány nem haladja meg a százezer forintot. Hangsúlyozni kell azonban, hogy a javasolt megoldásban pusztán a büntetőjogi fellépés kényszerűen szűnne meg, polgári jogi úton természetesen az okozott vagyoni érdeksérelem orvosolható marad.

Összegzés

A szerzői jogot sértő bűncselekmények csak fenntartásokkal kezelhetők egy kalap alatt. Úgy gondoljuk, hogy előfordulási gyakoriságukra tekintettel különös hangsúlyt a Btk. 329/A §-ába ütköző bűncselekményre kell helyezni. Az általunk végzett kutatás tapasztalata az, hogy ennek a bűncselekménynek az üldözésével kapcsolatban a büntetőjognak önmegtartóztatást kellene tanúsítania, és csak az olyan cselekményeket kellene a jövőben kriminalizálnia, amelyek valóban arra érdemesek. Ezek a cselekmények kétségtelenül az üzletszerűen elkövetett szerzői jogi jogsértések. Az ezen kívüli jogellenes cselekmények kordában tartása érdekében – tekintetbe véve egyrészt a büntetőjog ultima ratio jellegét, másrészt azt, hogy teljes felszámolásuk már csak azért is lehetetlen, mert a lakosság jelentős hányada érintett a témában – hatékonyabb eszköznek gondoljuk a társadalom mentalitásának pozitív irányú befolyásolását, a felvilágosítást arról, hogy mi számít jogsértőnek, és mi nem. A büntetőjogi szerepvállalást ebben a körben csak az olyan cselekmények tekintetében tartanánk követendőnek, amelyek százezer forintnál nagyobb va-

³⁶ http://www.hpo.hu/testuletek/msztt/allasfog_2005_Btk.pdf

gyoni hátrányt okoznak. Hangsúlyozni kell, hogy ezzel a megoldással pusztán a büntetőjogi fellépés kényszere szűnne meg, polgári jogi úton természetesen az okozott vagyoni érdeksérelem orvosolható marad, és az sem lenne ördögtől való, ha az említett cezúra alatti értékre elkövetett jogsértések szabálysértésnek minősülhének.

A nyomozó hatóságok részéről fontos és támogatandó az a kezdeményezés, amely az egyes szerzői művek árának kereshető adatbázisba foglalását célozza, mivel ennek segítségével hatékonyan, egységesen lenne meghatározható, hogy valamely cselekmény bűncselekményként vagy szabálysértésként lehessen elbírálható. Az egységes adatbázis hozadéka lenne az ármeghatározásra kirendelt szakértők véleményének elkészítésére szánt idő kiesése a nyomozás idejéből, a szakértői díjak megspórolásával pedig lehetővé válna az arra fordítandó összegek hatékonyabb felhasználása.

IRODALOM

Beccaria, Cesare: A bűnokről és a büntetésekről. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 1998

Cséka Ervin (szerk.): A büntetőeljárás jogi alapvonalai I. Bába Kiadó, Szeged, 2004

Földvári József: Magyar büntetőjog. Általános rész. Osiris Kiadó, Budapest, 2006

Györgyi Kálmán: Büntetések és intézkedések. KJK, Budapest, 1984

Irk Albert: A büntetés fogalma. In: **Gödöny József (szerk.):** Irk Albert emlékkötet. MTA Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest, 1991, 38. o. [Kriminológiai közlemények 37.]

Ligeti Miklós: Büntető- és kriminálpolitika, illetve büntetőjog-alkotás Magyarországon 1993–2003 között VI. *Ügyészek Lapja*, 2007/4.

Magyar Csaba: Mennyit ér a szoftver? *Infokommunikáció és jog*, 2004/1.

Nagy Ferenc: A magyar büntetőjog általános része. Korona Kiadó, Budapest, 2001

Papházi Tibor: A büntető ítélkezés szigorúsága I. *Társadalomkutatás*, 2010/3.

Papházi Tibor: A büntető ítélkezés szigorúsága II. *Társadalomkutatás*, 2010/4.

Szathmáry Zoltán: A szerzői vagy a szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése nyomozásának jogalkalmazási anomáliái. *Magyar Jog*, 2010/3.

Tóth Mihály (szerk.): Büntető eljárásjog. HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2006

Wiener A. Imre (szerk.): Büntetőjog. Általános rész. KJK-Kerszöv, Budapest, 2002

PATAKY CSABA

Az őrangyal szerepe

Tézisek és antitézisek a közlekedésben

Amióta ember létezik a Földön, azóta beszélhetünk közlekedésről. A helyváltoztatás kényszere élt az ember megjelenése óta. Már az élelem megszerzése, az időjárási viszonyok váltakozása is előidézte a helyváltoztatást. A történelmi idők folyamán az állatok háziasítása megkönnyítette a közlekedést.

A közlekedés fejlődésének jelentős állomása volt a kerék feltalálása, ennek segítségével könnyebb lett a helyváltoztatás, a népek vándorlása. Létrejötték a kerekre épített kezdetleges járművek, majd ezek is jelentős fejlődésen mentek át. Jött a hajózás, a maga szabályaival. Annak idején a postakocsik közlekedésének is kezdetleges módjai voltak.

A közlekedésben nagy robbanást idézett elő a XIX. század, főként annak második fele, amikor a közlekedésre szánt eszközöket igyekeztek gőzgéppel, motorokkal meghajtani. 1885-ben hazánkban is megjelent az első autó, a századfordulóra már százötven-kétszáz autó volt forgalomban, szükség volt a közlekedésük szabályozására.

A közlekedés fejlődésével szükségszerűen ki kellett építeni a megfelelő útrendszereket, ezek metszéspontjait, tehát ki kellett alakítani a közlekedés elsődleges szabályait. Ma már megmosolyogató, hogy a folyadékfékezéssel ellátott gépkocsikat külön kellett megjelölni, hogy fékezésük intenzívebb, mint a kezdetleges, úgynevezett „madzagfékezésűeké”.

A XX. század első felében Európa kontinentális részén áttértek a jobb oldali közlekedésre. Ez külön szabályozást kívánt meg.

Hazánkban az 1960-as évektől kezdődött meg a gépkocsiállomány számának növekedése, amikor már autókereskedelemnek nevezett elosztási rendszer által már többen juthattak gépkocsijához. Ekkor sokkal nagyobb teret kapott a jogi szabályozás kívánalma.

A közlekedési büntetőjog fejlődése Magyarországon

A motorizáció fejlődésével egyre fontosabb lett, hogy – engedelmeskedve a közhangulatnak – a jogalkotó valamilyen módon szankcionálja a gépjármű-

vekkal elkövetett szabályszegéseket. Eleinte a gondatlanságból elkövetett emberölés és gondatlan testi sértés egyes alakzatait próbálták meg alkalmazni a közlekedési balesetek történeti tényállásaira.¹

Az első hazai, kifejezetten közlekedési tényállást a kihágásokról szóló 1879. évi XL. törvénycikk 120. §-a tartalmazta, *A közegészség és testi épség elleni kihágások* című fejezetben.²

A közlekedési gondatlanságból okozott halált és testi sértést a magyar büntető törvénykönyv a büntettekről és vétségekről szóló 1878. évi V. törvénycikk – Csemegi-kódex – gondatlan emberölés, illetve testi sértés törvényi tényállása körében rendelte büntetni.³

Célszerű megemlíteni a Kúria 24. számú döntvényét, amely megerősítette, hogy a Csemegi-kódex rendelkezéseinek hatálya a gépjárművezetőkre is kiterjed.⁴

A büntető törvénykönyvek egyes fogyatékoságainak megszüntetéséről és pótlásáról szóló 1948. évi XLVIII. törvény (Bn.) 41. § (2) bekezdése *A közlekedés veszélyeztetése* címmel, már kifejezetten a közlekedés biztonságáról szól.⁵

A Bn. 22–23. §-a *A balesetek áldozatainak cserbenhagyásáról* szólt. A szakirodalom szerint ez az első olyan rendelkezés, amely büntetni rendelte a közlekedés biztonságát szándékosan megzavaró, veszélyt előidéző cselekményeket.⁶

A később megalkotott BHÖ-nek e tekintetben annyi haszna volt, hogy rendszerbe foglalta a közlekedési bűncselekményeket.

A Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről szóló 1961. évi V. törvény továbbra sem tartalmazott külön közlekedési bűncselekményeket átfogó fejezetet, hanem *A közrend és közbiztonság elleni büntettek* című fejezet két paragrafusában szabályozta a közlekedés biztonsága elleni büntetteket. E törvény hatálybalépésekor kezdtem meg a közlekedési védői praxisomat. Így ügyvédi gyakorlatom idején végigkísérhettem a közlekedési büntetőjog fejlődéséből eredő, szükségszerű kodifikálását.

1 Kereszty Béla: A magyar közlekedési büntetőjog kézikönyve. KJK, Budapest, 2005, 13. o.

2 Horváth Tibor – Kereszty Béla – Maráz Vilmosné – Nagy Ferenc – Vida Mihály: A magyar büntetőjog különös része. Korona Kiadó, Budapest, 2000, 213. o.

3 Viski László – Imre Iván – Ternai Zoltán: Közúti balesetek elbírálása. KJK, Budapest, 1963, 32. o.

4 Kereszty Béla: i. m. 14. o.

5 Viski László: Közlekedési büntetőjog. KJK, Budapest, 1974, 32–33. o.

6 Kereszty Béla: i. m. 14–15. o.

A közlekedési büntetőjogunk fejlődése szempontjából célszerű megemlíteni az 1971. évi 28. törvényerejű rendeletet, amellyel sor került egységes közlekedési tényállások megalkotására.

Az 1978. évi IV. törvény már külön fejezetben szabályozza a közlekedési bűncselekményeket, amelyek az elmúlt évtizedekben módosításokon mentek keresztül.

Modern korunk neuralgikus pontja a közlekedés

A megnövekedett gépjárműállomány, a gépjárművezető-képzés jelenlegi állapota, az utak elhanyagoltsága, a kultúránk színvonala mind-mind hozzájárulnak a baleseti statisztikánk szomorú helyzetéhez.

Bíró Gyula foglalkozik a balesetek csökkentésének társadalmi fontosságával.⁷

Teljesen egyetérthetünk Bíró Gyulával: valóban jelentős társadalmi érdek a balesetek számának csökkentése. Sajnos azonban ez sokkal bonyolultabb kérdés annál, hogysen egyetlen tanulmány mélyrehatóan foglalkozhatna vele. Mégis szükségesnek érzem a véleményem közreadását.

A közlekedésnek két nagy területe van, az emberi tényező, vagyis az egyes emberek, akik részt vesznek a közlekedésben és a forgalomszervezés, tudniillik ennek kell megteremtenie a balesetmentes közlekedés feltételeit.

A közlekedés emberi tényezője

Jogsabályaink meghatározzák, hogy kik szerezhetnek gépjárművek vezetésére alkalmas vezetői engedélyt. Az alapismereteket kötelező tanfolyamokon kell elsajátítani.

Nagyon fontos a tanulóvezetők megfelelő képzése, a tanítvány ugyanis minősíti az oktatóját is.

Többször volt alkalmam részt venni gépjárművezető-oktatók értekezletein. Szomorúan kell megállapítanom, hogy hiányok mutatkoznak a képzésben. Több olyan közlekedési büntetőügyben – közöttük halálos kimenetelűben is – volt védcencem az oktató, amelynél a közlekedési bűncselekmény elkövetése súlyos oktatói hiányosságra volt visszavezethető. Az oktatók – tisztelet a kivételnek – nem mindig vannak tisztában a közlekedés elméletével, a KRESZ szellemével.

⁷ Bíró Gyula: A közlekedés biztonságának javítása. Belügyi Szemle, 2011/10., 16–34. o.

Így adódhat elő, hogy a tanulóvezető agresszívan vezet, türelmetlenül tokladodik, a közlekedésben általában közösségellenes magatartást tanúsít. Természetesen a gyakorlati vizsga idején igyekszik példásan vezetni, de mihelyt megkapja vezetői engedélyét, elfelejti az udvarias, toleráns, jogszabályszerű közlekedési magatartást, és meg akarja mutatni, ki is ő. Záróvonalon előz, autópályán a leállósávon jobbról előz, lusta a parkolóhelyről ötven-száz métert gyalogolni egy bankautomatához, inkább a megállni tilos tábla hatálya alatt áll meg, útkereszteződésben áll meg beszélgetni másik autóstársával lehúzott ablaknál, versenypályának tekinti az egyenesebb vonalvezetésű utakat, és a szomorú példákat könyvnyi terjedelemben lehetne sorolni.

Tehát elsősorban is nagy jelentősége van az etikus gépjárművezetés megtanulásának, megfelelően felkészült oktató mellett. Amikor az oktatókat arról kérdezem, hogy a sík vidékről viszik-e autópályákra, hegyes vidékre a tanulókat, mindig azt válaszolják, hogy az anyagi keretbe ez nem fér bele. Csak egyetérthetek Bíró Gyulával, hogy a közlekedésre oktatást már óvodáskorban kell kezdeni. Évtizedekkel ezelőtt intenzíven részt vettem az Országos Közlekedésbiztonsági Tanács Jogi Bizottságának munkájában. Már ekkortájt kezdték létrehozni a KRESZ-parkokat, amelyekben általában nyugdíjas rendőrök felügyelete mellett tanulhatták a közlekedést az óvodások és iskolások.

Amerikában volt olyan elvárás is, hogy az érettségi bizonyítvánnyal B kategóriára érvényes vezetői engedélyt is kapjanak a tanulók. Most is tudok olyan középiskolát, amelyik együttműködik gépjárművezető-oktatókkal, és az oktatási időpontokat egyeztetik a gimnázium órarendjével. Ezt szerintem csak fakultatív módon lehet elvárni, hiszen vannak olyan beállítottaságú emberek, akiknek semmiféle affinitásuk sincs a közlekedéshez, nem is akarnak vezetni, esetükben nem szabad erőltetni a vezetői engedély megszerzését, mert sohasem fognak vezetni, illetve a kényszer hatására megszerzett vezetői engedély birtokában könnyebben okozhatnak baleseteket.

A tanulóvezetők oktatásában nagy hangsúlyt kell kapnia az udvarias közlekedésre nevelésnek. Autópályára és hegyes vidékre kellene vinni a tanulóvezetőt, még akkor is, ha addig száz-kétszáz kilométert kell autózni. Nagy jelentősége van a defenzív vezetés elsajátításának, mert sok baleset elkerülésére adhat lehetőséget. Sűrűn tapasztalhatjuk, hogy vezetés közben nekünk, hátul lévő autósoknak kell kitalálnunk, hogy az előttünk közlekedő milyen manővert szeretne végezni. Például lehúzódik jobbra, és irányjelzés nélkül nagy ívben kanyarodik – balra. Sok baleset történik amiatt, hogy az autóvezető helyismeret hiányában figyelni a balra betorkolló utcánévtáblákat, és sokszor három-négy utcát halad úgy, hogy működteti az irányjelzőjét. Az őt

követő nem tudja, hogy csak az irányjelzőjét felejtette-e el kikapcsolni, vagy más a szándéka, így aztán megelőzi, és máris megtörténik a baleset, vagy minden indok nélkül vészfékezéssel áll meg, mert a járdán meglátja egy ismerősét.

A közlekedési fegyelmezetlenség akut problémája a parkolás. Tapasztalhatjuk, hogy sötétített üvegű, általában fekete terepjáró vezetői – tisztelet a kivételnek – csak a mozgássérülteknek fenntartott parkolóhelyen tudnak várakozni, ráadásul úgy, hogy mindjárt két helyet foglaljanak el.

Többször tapasztaltam, hogy egyeseknek – általában fiatal vezetőknek – nagyon sürgős az útjuk. Ha nem tudnak szabályosan előzni, akkor jobbról a leállósávon előznek. Néhány hete a német autópályán tapasztaltam, hogy dugóba kerülve többen a leállósávon előztek, mert úgy gyorsabban tudtak előrejutni. Rendszámukat figyelve a többségük magyar és román volt. Hát így bizonyítjuk külföldön is a közlekedési morálunkat!

Tanulhatnánk az udvarias közlekedést egyes nyugat-európai országok autósaitól. A gyalogos még le sem lép a járdáról, a felé közeledő autós már megáll, segítve a balesetmentes áthaladást.

Gyakran tapasztalható, hogy egyik autó megáll a sávjában, elengedve a gyalogost, a másik sávban közlekedő azonban még úgy gondolja, hogy áthaladhat a gyalogos előtt, és agresszív vezetésével veszélyhelyzetet teremt.

Mostanában divat minden balesetet a gyorsajtásra fogni. Sokat vitatkozom balesetelemzőkkel: ötvenöt éves közlekedési gyakorlatom és több évtizedes ügyvédi praxisom több ezer közlekedési büntető- és szabálysértési ügyéből azt a végkövetkeztetést vonhatom le, hogy a gyorsajtás nem a közlekedés szent tehene. Gyakorlatomból megállapítható, hogy a balesetek, akár a halálos kimenetelűek okának is csak a kisebb hányada vezethető vissza a megengedettnél gyorsabb haladásra, akár relatív, akár abszolút gyorsajtásról beszélünk. Mindig azt szoktam mondani, lassabban haladva is lehet rosszul vezetni és balesetet okozni.

Természetesen mint törvénytisztelő ügyvédnek, nekem is érdekem a jogszabályok betartása és betartatása, tehát elítélem a veszélyhelyzetet okozó, gyorsan hajtó gépkocsivezetőket. Elemezve a közlekedési balesetek tömegét, mégis arra az álláspontra kell helyezkednem, hogy a gyorsajtás egymagában nem mindig a baleset oka, ez csak kis részben lehet igaz.

A rendőrségi szakemberek hajlandók – nyilván ésszerű nevelési céllal – azt közvetíteni, hogy a balesetek jelentős részét a gyorsajtás és az ittas vezetés okozza. Ez közlekedési nevelés szempontjából nem elhanyagolható,

szerintem azonban egyszerűen nem igaz. Számtalan más baleseti forrás van, amely sebességtől és ittasságtól függetlenül is balesethez vezet.

A baleset-elhárításban nagy jelentősége van a defenzív vezetésnek. Ügyeim ismeretében állíthatom, hogy számtalan esetben a sértett is benne van a balesetben, bár közlekedési szabályt nem sértett, de defenzív vezetéssel elháríthatta volna a balesetet. A másik félnek is érdekében áll – természetesen ha még módja van – olyan közlekedési magatartást tanúsítani, hogy elhárítsa a balesetet, a másik közlekedő által teremtett veszélyhelyzetet. Sajnos nem nagy öröm, ha egy baleset következtében valakit tetőtől talpig begipszelnek, de elmondhatja, hogy a közlekedés másik résztvevője a hibás, aki ellen büntetőeljárást indítottak. Jól tudom, vannak olyan helyzetek, amikor lehetetlen elhárítani a balesetet, a másik közlekedő súlyosan szabálysértő magatartását.

A közlekedésben kifejtett közéleti tevékenységem során sok-sok szlogen-nel találkoztam: „Legyünk barátok a közlekedésben”, „Segítsük egymást a közlekedésben” stb. Sajnos az efféle figyelemfelhívó mondatoknak nemigen lett hatásuk, amint a baleseti statisztika mutatja, bár el kell ismernünk, hogy csökkent a balesetek száma, ha a rendőrségi statisztika némileg ferdit is.

A biztosítók a biztosítási titokra hivatkozással nem adják ki a kárügyek intézése során megállapított balesetek számát. Sok olyan súlyos sérüléssel járó balesetről tudok, amely nem szerepel a rendőrségi statisztikában. Történik egy baleset, a felek rendőrt hívnak a helyszínre. A központnak az az első kérdése, hogy van-e sérülés, mert ha nincs, akkor nem hajlandók a helyszínelésre, mivel erre nincs emberük. Később, már a kárrendezés során derül ki, hogy valaki súlyosan megsérült.

Gyakran előfordul, hogy a baleset helyszínén megjelennek a rendőrök, és szabálysértés miatt feljelentést tesznek, mert könnyű testi sérülés történt, ezt alátámasztja a gyors orvosi vizsgálat, később mégis megállapítják a súlyos sérülést, de a baleset marad szabálysértés, és a súlyos sérülés már nem szerepel a statisztikában.

A közelmúltban voltam egy baden-badeni közlekedésbiztonsági konferencián, amelyen *Richard Woods*, az AIT és FIA egyik vezetője ismertette a „tíz másodperces kampányt”, amely alapvető gyakorlati tippet nyújtott minden vezetőnek, amelyet minden utazáskor be kellene tartani. Az egész Európára kiterjedő kampány az Európai Bizottság, az autóipar prominens személyiségei támogatásával, valamint *Michael Schumacher*, a Forma-1 többszörös világbajnokának támogatásával jött létre. Lényege, hogy mielőtt elindulnánk a gépkocsival, tíz másodperc alatt gondoljuk át az utunkat, hangolódjunk rá az

előttünk álló útra, így sokkal biztonságosabban vezethetjük járművünket az úti célunk felé.

A közlekedés emberi tényezőjének körébe tartozik, hogyan kell vezetni a megváltozott útviszonyok mellett, és hogyan alkalmazkodjunk az útviszonyokhoz annak érdekében, hogy biztonsággal megtegyük utunkat. Sajnos a tanulóvezetőket nem viszik el tanpályákra, amelyeken kipróbálhatnák a váratlanul csúszóssá váló úttestet, tehát nem készítik fel a tanulóvezetőket a váratlan közlekedési szituációk megoldására.

Külön fejezetet érdemelne az ittas járművezetés örök problémája. Bevezettük a zéró toleranciát, amely nem találkozik az Európai Unió irányelveivel. Érthetően zúgolódnak a nyugati országokból hazánkba érkező vezetők, hogy a határtól ötszáz méterre lévő étteremben az ebédhez elfogyaszthatnak egy pohár sört vagy egy pohár bort, és a határon innen e tettük már jogszabályba ütközik. Számtalan orvos szakértőtől hallottam, hogy a csekély mértékű alkohol nem befolyásolja a vezetést, nem okoz baleseti helyzetet. Jó tíz évvel ezelőtt egy európai közlekedési konferencián, ahol egyedüli magyarként vettem részt, hangot adtam azon véleményemnek, hogy hasznos lenne Európában konszenzusra jutni, mennyi ital fogyasztása legyen megengedhető. Az osztrákok és németek nekem estek, miért nem engedjük meg nekik, hogy Magyarországon is elfogyaszthassák a náluk megszokott kulturált mennyiséget. Akkor annak a véleményemnek adtam hangot, hogy állapotodjanak meg az országok a 0,4-0,5 ezrelék megengedésében.

A későbbiekben foglalkozom a 2011-től 2020-ig terjedő, az Európai Parlament által elfogadott közlekedési állásfoglalással.

Megint jön a statisztika! Aki alkoholos állapotban balesetet okoz, arról ki-kialtjuk, hogy azért okozott balesetet, mert ital hatása alatt állt. Ez pedig egyszerűen megint nem igaz. Józanul is előznek szabálytalanul, amelyből tragikus baleset is származhat, józanul is elmulasztanak elsőbbséget adni, józanul is ütnék el gyalogost a gyalogátkelőhelyen, és sorolhatnám az esetek tucatjait, amelyeket józanul is elkövetnek. Ki mondja meg nekem, hogy a baleset azért következett be, mert a vezető ittas volt? Hol a határ az elválasztásban? Tudom, hogy célszerű úgy tálni, hogy a baleset azért következett be, mert a vezető ittas volt. Nyilván a jogszabályok betartása mindenkinek kötelező, tehát a jelenlegi jogszabályi viszonyaink alapján kötelező betartani a zéró toleranciát, de jó, ha tudjuk, hogy ez nem felel meg az Európai Unió állásfoglalásának. Az ötvenéves ügyvédi praxisom alatt még senki sem állította, hogy ha a vezető nem lett volna ittas, a baleset nem következett volna be. Szerintem ez csak a statisztika miatt alakult ki, ez pedig csak álgazság.

Véleményem szerint álprobléma ráfogni egy balesetre, hogy azért következett be, mert a vezető ittas volt. Jól tudom, hogy nagyobb mennyiségű ital elfogyasztása élettanilag befolyásolja a járművezetőt, és módosít egyes fiziológiai folyamatokat. Magam is elítélem az ittas vezetést, de megengedhetőnek tartom a minimális mértékű italfogyasztást.

Jól tudom, hogy könyvet lehetne írni a közlekedés emberi tényezőjéről, de egy tanulmány csak összesűrítve foglalkozhat ezzel a témával.

A közlekedésszervezés tényezője

Az ötvenévi ügyvédi praxisom alatt a közlekedési büntető- és szabálysértési ügyekben soha nem szerepelt a közlekedésszervezési tényező, noha a közlekedési balesetek bekövetkezésében bizony ennek is nagy szerepe van. Egy-egy baleseti gócpont magával hozza a rendszeresen, nap nap után előforduló baleseteket.

Annak bemutatására, a kialakult balesetknél mennyire fontos rámutatni a forgalomszervezés hiányosságaira, *Richard Bentley-t* idézem, aki Angliában elemezte a forgalomszervezés hiányosságait, de minden megállapítása megállja a helyét hazánkban is.⁸

A szerző rámutat arra, hogy három év baleseti statisztikáit vizsgálva már kimutathatók a veszélyes gócpontok a közlekedésben. Azt írja: „*Miután az én működési területemen történt összes halálos balesetet megvizsgáltam, világgossá vált, hogy a hatóságok és a rendőrség számára az volt a legegyszerűbb megoldás, hogy határozottan a gépjárművezetőt tették felelőssé, »pilótahibára« hivatkozva. Ez nem volt feltétlenül helyes, továbbá nem ez volt az elsődleges ok. Valójában a közlekedésszervezés és az út geometriája, illetve annak állapota sokkal nagyobb szerepet játszik, mint ahogy a szakmában egyesek szeretnék az emberekkel elhitetni.*”

Továbbá részletezi a fontosabb baleseti forrásokat. Rámutat, hogy milyen nagy jelentősége van az út kanyarulatának, a kanyar összetettségének, az úton lévő bukkanonak, valamint a lejtő és kanyar ellentétes domborulattal való kiképzésének.

Foglalkozik továbbá a jelzésekkel, rámutat, hogy milyen baleseti források van a hibás, hiányos jelzéseknek, illetve az útburkolati jelek felfestése elégtelenségének.

⁸ Richard Bentley: Why does guilt have to rest with the driver. Journal of Personal Injury Law, no. 5, 2005

A jelzések kihelyezése sokszor nem a hatóságok előírásainak és szabályainak megfelelően történt, úgy helyezték el őket, ahogy az a műszakiak számára kényelmes volt, nem pedig olyan módon, hogy a járművezetőnek megfelelő legyen. Megállapítása szerint nagyon fontos az út minősége. Szintén baleseti forrás az útfelület hibája, a kanyarban kialakult nyomvályú, a nehézgépjárművek általi használat miatt széttöredezett és kátyús út, és az út és a széle közötti egyenetlenség.

Megállapítja, hogy a baleset vizsgálatánál nem foglalkoztak a jármű kisebb hibáival, például alacsony gumibroncsnyomás, túlterhelés, fényszóró-, ablaktörlő-beállítási problémák.

Ezek szóról szóra vonatkoznak ránk is. Számtalan közlekedési balesetben láttam el védelmet, ahol beláthatatlan volt az útkanyarulat, a szélét dús növényzet borította, nem volt sebességcsökkentésre vonatkozó tábla. A járművezető betartotta az úttestre megengedett sebességet, és mégis teljes mértékben felelősnek tartotta a bíróság a baleset okozásáért. Egy másik esetben pedig az igen mély nyomvályús utat a sűrű eső következtében víz borította, a nyomvályú a pótkocsit kitérítette haladási irányából, ebben az esetben is a jármű vezetőjének felelősségét állapította meg a bíróság. A harmadik ügyben nem volt kihelyezve csúszós úttestre figyelmeztető tábla, ügyfelem ráhajtott a balesetveszélyes útszakaszra, és a balesetért őt tették felelőssé.

A 4-es főközlekedési utunk szolnoki elkerülő szakaszán van egy útkereszteződés. Ott szinte minden héten történik baleset, évenként halálos is, de a közlekedési hatóság mégsem hajlandó tenni semmit a baleseti gócpont megszüntetéséért. A médiákban többször is megkérdeztem a közlekedési hatóságot, meddig akar még temetni. Semmi foganatja nincs. Az angolok által kitárlalt körforgalom ilyen helyen nagyszerű megoldás lenne. Nem hiszem, hogy majd húsz év alatt ne tudták volna ezt megoldani. Rossz az út geometriája is. De még sosem hallottam olyat, hogy a forgalomszervezés felelőse a vádlottak padján ülne...

Íme, néhány kiemelkedő eset. Egy mellékút vonal betorkollott az elsőbbséget élvező magasabb rendű útba. Az alsórendű út betorkollása előtt évekig nem volt elsőbbségadásra kötelező tábla, míg a védett úton az útkereszteződés előtt ki volt téve útkereszteződés alárendelt úttal. Nos, ha valaki az alsóbbrendű úton a jobbkéz-szabályban bízva közlekedik, megtörténik a baleset. Ki a felelős?

Friszen, nagyjából egy éve burkolt úton a megengedett legnagyobb sebességgel lehet haladni, hirtelen feltűnik egy nagy kátyú a vezető előtt, elrántja a kormányt, a baleset bekövetkezik. Ki a felelős? A kátyút az ellenőrök hó-

napok óta rögzítik, senki sem intézkedik, nincs sebességcsökkentést előíró tábla, a kátyút jelző táblát sem tették ki. Természetesen a gépkocsivezetőt marasztalják el.

Vicce illő közlekedésszervezés. A 4-es főúton Szolnoktól Budapestig pár évvel ezelőtt az előírt maximális sebesség 60 km/óra volt. Senki nem értette, ez miért van száz kilométeren keresztül. Természetesen a rendőrség előszere-ttel radarozott. Majd egyszer, egyik napról a másikra eltűntek a sebesség-korlátozó táblák, de az úttest minősíthetetlenül rossz maradt.

Nagyon veszélyes megoldás, amikor egy a nemzetközi forgalom szem-pontjából is fontos út csak kétsávos. Nagy a forgalom, az előzés szinte lehe-tetlen. Ha 70 km/óra sebességgel halad egy jármű, a másik 90 km/óra sebes-séggel előzi, az előzés hossza ezer méter körül van.⁹

Egy zsúfolt útvonalon soha nem lehet efféle manővert végezni, sőt baleset kerül el, ha mihamarabb befejezi az előzést. Felgyorsult életünk kikény-szeríti a gyorsabb célba jutást. Ez természetesen nem lehet oka a szabálysér-tés elkövetésének, de mint fontos tény, nem hagyható figyelmen kívül.

Probléma továbbá a sebességcsökkentést előíró táblák értelmetlen kihe-lyezése vagy az esetleges munkálatok elvégzése utáni kinn hagyása. Múltko-riban Svájcban autóztam. Útkarbantartást végeztek. Hozzávetőleg háromszáz méter hosszan dolgoztak, a munkaterület előtt kétszáz méterrel írtak elő se-bességcsökkentést, majd a munkaterület után kétszáz méterrel feloldották. Este, a munkaidő végeztével a sebességcsökkentést előíró mobil táblákat el-távolították a másnapi munkakezdésig. Nálunk sokszor hónapokig ott felejtik ezeket a táblákat, a rendőrség nagy buzgalommal ott mér sebességet, és e miatt az értelmetlen fogalomszervezés miatt sok „szabálysértőt” megbün-tet. Több rendőri vezetőnél jártam az effajta szakmailag vitatható helyzetek megszüntetése érdekében; ígéretet kaptam, hogy ott nem fognak sebességet ellenőrizni, pár nappal később azonban szomorúan tapasztaltam, az ígéret el-lenére ott mérték a sebességet.

A balesetek visszaszorításának fontos feltételei

Néhány évvel ezelőtt egy müncheni konferencián a bajor főrendőr mondta, hogy ha náluk valami balesetveszélyes szokás elhatalmasodik a közlekedés-

⁹ Destek Miklós: Gondolatok egy közlekedési szabály megalkotása előtt. Magyar Jog, 2000/8.

ben, akkor arra összpontosítják a rendőri erőket, és két-három hónapon belül azt megszüntetik.

Elgondolkoztam, milyen jó lenne, ha ezt itthon is megtehetnénk. Álláspontom röviden: a balesetek megelőzésének feltétele az állandó, szigorú és szakszerű, forgalomban történő rendőri ellenőrzés.

Nem értek egyet Bíró Gyulával abban, hogy rakjuk tele sebességmérő készülékkel az útjainkat, és ez csodát tesz. Mint kifejtettem, a baleseteknek csupán kis része vezethető vissza gyorshajtásra. Tehát sokkal összetettebbnek látom a balesetek csökkentésének kérdését.

Sokszor beszélünk a közlekedési kultúránkról. Szerintem egy népnek csak kultúrája van, amelynek egyik része a közlekedési kultúra. A járművezetésben nagy szerepe van a példának. Ha a szülő agresszívan vezet, állandóan a másik közlekedőre rázza az öklét, a gépkocsiban ülő gyermekekben ez rögzül, és ez megágyaz az ő agresszív vezetési stílus kialakulásának.

Németországban rendszeresen megrendezik a *Biztonságos Közlekedés Európában* elnevezésű konferenciát. Itt európai szakemberek, az Európai Bizottság küldöttei is felszólalnak, sok megszívlelendő vélemény, állásfoglalás hangzik el. Az egyik konferencián szó volt a gépkocsivezetők menet közbeni telefonhasználatáról. Egyöntetű volt a vélemény, hogy szigorúan büntetésék a kézben tartott telefonon történő beszélgetést, vagyis hogy az Európai Unióban csak kihangosítón keresztül lehessen beszélni. E véleménynél is tovább ment *Peter Hehlen*, a svájci baleset-megelőzési tanács munkatársa, aki azon a véleményen volt, hogy meg kellene tiltani, hogy a gépkocsivezető menet közben egyáltalán használja a telefonkészüléket, és akár kihangosítón keresztül is beszéljen. Véleménye szerint ugyanis az, ha a gépkocsivezető rossz hírt kap a családjáról vagy az üzleti életből, már befolyásolja koncentráloképességét, a telefonbeszélgetés nem várt reakciókat válthat ki, és negatív módon befolyásolja az útra, a közlekedési viszonyokra fordított figyelmét. Elmondta: a svájci szövetségi bíróság több esetben is úgy döntött, hogy a menet közbeni telefonálás konkrét tényállásnak minősül, amely korlátozza a gépjárművezető vezetési képességét, így a vezető annak a veszélynek teszi ki magát, hogy baleset okozója legyen.

Természetesen ezen nem sokat segít, ha az út mellett félreállva beszél gépkocsijából telefonon, a kedvezőtlen hír ugyanúgy befolyásolja a későbbi vezetési készségét.

Sajnos a rendőrség nem ellenőrzi elég hatékonyan a gépkocsiban telefonálás szabályának betartását. Sokat autózva készítettem egy kis statisztikát magamnak: minden ötödik gépkocsivezető kézben tartott telefonkészüléken

beszél, és akkor még nem is említettem a budapesti csúcsforgalmat, ahol ez az arány sokkal rosszabb.

Ha rendszeresen autózunk, elképesztően sok balesetveszélyesen manőverező, közlekedő autóssal találkozunk. Nem tartják tiszteletben a záróvonalat, a forgalom elöl elzárt területet, ezeken előznek, harmadiknak előznek szemben jövő forgalom esetén is, nem használják a biztonsági övet. Egyesek kifejezetten megaláznak tartják az index használatát, nem jelzik a manőverezési szándékukat. Sokan a megengedett sebességnél jóval gyorsabban közlekednek.

Sajnos mostanában alig-alig látok az utakon rendőri intézkedést. Szerintem az objektív felelősség nem oldja meg a kérdést, hiszen nem a gépjárművezetőt büntetjük, hanem az üzemben tartót, és akinek sok pénze van, az nem foglalkozik azzal, hogy havonta két-három több tízezer forintos bírságot ki kell fizetnie. Hatékonyabb lenne az állandó rendőri ellenőrzés, a gyorshajtókat a sebességmérő műszer közelében leállítani, meggyőződni a vezető személyazonosságáról, ekkor jobban lehetne szankcionálni a kirívóan közösségellenes magatartásokat, bevonni a vezetői engedélyeket. A praxisomból tudom, hogy sok gépkocsivezetőnek az a legfájóbb, ha pár hónapig nem használhatja a vezetői engedélyét. A mai kereseti viszonyok között a pénzbírság összegére is figyelemmel kell lenni, hiszen a család sínyli meg, ha hónapokig kevesebb pénzből kell megélni; a vezető magatartásának szankciója inkább a vezetői engedély ideiglenes bevonása lehet. Egyik ügyfelem Ausztriában ellenőrzést kapott, a kamionjában nem álltak rendelkezésre a szükséges időtartamra vonatkozó tachográfkorongok, és az ottani rendőrök négyszáz euró bírságot szabtak ki. Ha nálunk van valami hiba a tachográfval, akár nyolcszáz ezer forint is lehet a bírság összege. Ezt túlzónak tartom.

Sokszor hallom vezető rendőröktől, hogy gyorsforgalmi utakon, autópályán balesetveszélyes a szabálysértőket kiemelni a forgalomból. Ennek is van technikája, hiszen számtalanszor tapasztalom európai utakon, hogy az autópályákon a rendőrök miként emelik ki a forgalomból a szabálysértést elkövető autósokat, és bizony nemzetiségre való tekintet nélkül alaposan megbírságozzák őket. Sok ügyfelemtől hallottam, hogy a nyugat-európai utakon megbírságozták, kiemelték őket a forgalomból, és addig nem engedték az útjukra, amíg meg nem fizették a tetemes összegű bírságot. Sajnos hazánk útjain képtelenek a rendőrök idegen szabálytalankodó autósokat bírságozni, és tapasztalható, hogy a gyorshajtók nagy része külföldi rendszámú gépkocsival közlekedik.

Tehát végső soron a közlekedési fegyelmet rendszeres és szigorú ellenőrzéssel lehet elérni, és a külföldieket is éppen olyan szigorral kell elmarasztal-

ni, mint a hazai autósokat. A rendőrségnek pedig példát kell mutatnia az etikus közlekedés terén, az ebédelő rendőr nem parkolhat menetiránnyal szemben, nem közlekedhet elromlott világítással, és ha nem használ megkülönböztető jelzéseket, éppen úgy be kell tartania a KRESZ rendelkezéseit.

Tanulmányában Bíró Gyula sokat vár a közlekedési morál megszilárdításában a polgárőrségtől. Ha visszatekintek több évtizedes önkéntes közlekedési rendőri tevékenységemre, volt intézkedési jogosultságom, jogi ismereteim alapján azonban már akkor vitattam az intézkedési jogomat.

Több mint egy évtizede polgárőr vagyok. A polgárőrségnek alapjában véve sok hasznos tevékenysége van, különösen a közrendvédelem területén. A közlekedésben semmi többletjogosultsága nincs, néha forgalmat irányíthat, de hatékony tevékenységre nincs lehetősége. Ez nem is a polgárőrségre tartozik, ez csakis az intézkedésre jogosult rendőrség dolga. A közlekedésben dolgozó rendőröknek szakszerűen, de szigorúan kell intézkedniük, és csakis akkor számíthatunk a közlekedési fegyelem megváltozására, ha sok közlekedési rendőr lesz az utakon; állítom, hogy bőven megkeresik a saját bérüket.

Az Európai Parlament közlekedésbiztonságra vonatkozó állásfoglalása

Kaptam már az Európai Bizottság Közlekedési Főigazgatóságától felkérést nemzetközi közlekedéssel kapcsolatos véleménynyilvánításra. Ennek vitája Brüsszelben meg is történt.

Mint az Európai Közlekedési Jogi Intézet tagjának módomban állt 2011 tavaszán előkészíteni a 2011-től 2020-ig terjedő időre szóló, az Európai Parlament által 2011. szeptember 27-én Strasbourgban elfogadott állásfoglalását.

Ez szánvény pontban foglalja össze ajánlásait az európai közlekedésbiztonság jobbá tétele érdekében.

E rövid tanulmányban nem lehet részletesen foglalkozni ezzel az állásfoglalással, de néhány pontot szeretnék közkinccsé tenni.

A 40. pontban az Európai Parlament kéri, hogy 2013-ig következetesen harmonizálják a közúti jelzéseket és szabályokat. Láthatóságuk és egyértelműségük érdekében gondoskodni kell a jelzések jó állapotáról, és a körülmények megváltozása esetén kellő időben le kell őket cserélni.

A 48. pontban felszólít az uniós szintű véralkoholszint-vizsgálat bevezetésére. Ajánlja, hogy a friss jogosítvánnyal autózók esetében az első két évben

határértékként tudományos alapokon nyugvó 0 ezrelék véralkoholszintet kell megállapítani, hivatásos járművezetők vonatkozásában pedig mindenkorra.

Véleményem szerint tehát ez azt jelenti, hogy a gyakorlott magángépkocsi-vezetőknek megenged egy minimális alkoholszintet, amely egyes európai országokban már hagyomány. Így kerül sor az európai egységesítésre.

Az 50. pontban kéri, hogy Európa-szerte tiltsák be a járművezetőket a közúti ellenőrzésre figyelmeztető rendszerek (például radarjelző és lézereblokkoló stb.) gyártását, forgalmazását, behozatalát és használatát. Hozzáteszem: hazánkban is büntetés terhe mellett tiltani kell ezek használatát.

A 60. pontban hangsúlyozza a megfelelő útburkolat kialakításának szükségességét, amely fokozza a csúszásgátlást, valamint a láthatóságot, illetve amely kevés karbantartást tesz szükségessé, ezáltal is növelve az infrastruktúrát használók biztonságát.

A 64. pontban sürgeti a bizottságot és a tagállamokat, hogy az utakat úgy alakítsák ki, hogy ne veszélyeztessék a kétkerekű járműveket, valamint az Európai Parlament rámutat arra, hogy a foltozott útburkolat veszélyezteti a motorkerékpárosokat, ezeknek ugyanis a normális aszfaltburkolathoz képest sokkal rosszabb a tapadószilárdságuk.

Az állásfoglalás végrehajtására fel kell készülni, hiszen az ebben foglaltak szolgálják a balesetek számának csökkenését és embertársaink életének védelmét.

Gondolatok a közlekedésbiztonság javításáról

Egy Németországban rendezett konferencián az egyik ügyvéd ismerősöm a kávészünetben említette, hogy autópályán gyorsan hajtott, szemből lefényképezték, így azonosították, és a tarifa szerint meg is büntették. Természetesen a mellette ülőt kisatírozták. Ezt jó módszernek, járható útnak tartottam, és meg is osztottam tapasztalatomat az egyik rendőri vezetővel. Természetesen ki kellett dolgozni egy speciális lencserendszert, amely kiszűri a szélvédő tükröződését. A Budapesti Műszaki Egyetemen találtam is szakembereket ennek kidolgozására, és vállaltuk, hogy megteremtjük a jogi hátterét, ennek alkalmazásával ugyanis meg lehetett volna állapítani a gyorshajtó személyét, és mód lett volna a vezetői engedély bevonására, a vezetési jogosultság szüneteltetésére. Egyszer csak jött egy telefon, hogy le kell állni ezzel a munkával, a fénytani kutatással, nincs rá szükség. Így a kiszuperált sebességmérő a kutatóknál maradt.

Máig sem tudom, miért nem alkalmazzuk ezt a fejlett technikai megoldást, ugyanis különösebb többletköltség nélkül megoldható lett volna.

A rendőröknek szigorúbbaknak, de igazságosnak kellene lenniük. Amikor egy gyalogátkelőhelyen forgalmat irányítanak, illene leszállítaniuk a kerékpárról a gyalogátkelőhelyen kerékpárral áthaladókat. Illene a járóőröknek jobban figyelemmel lenniük a szabálytalanul megállókra, parkolókra, a szabálytalanul jobbról előzőkre, a forgalommal szemben parkolókra, a záróvonalat átlépőkre, a kanyarodósávkban előzőkre, a megállási kötelezettség betartására, a fényjelző készülékek utasításának megszegőire. A balesetek csökkentése érdekében hasznos lenne bevezetni minden forgalomirányító fényjelző készüléknél a másodperc kimutatását, vagy azt, hogy – mint ahogy más országokban ezzel találkozunk – a zöld jelzés az utolsó öt másodpercben villogó jelzést adjon. Nagyon sokszor előfordul, hogy a járművezető egy-két méterre jár az útkereszteződéstől, amikor a zöld jelzés sárgára vált, és máris teljesen véletlenül szabálysértést követ el, mert mire az útkereszteződés túlsó felére ér, már sokszor tilos a jelzés, és büntetést kap.

Természetesen ezek csak kiragadott példák, számtalan más közlekedési szituációt is fel lehetne sorolni, amely balesetveszélyes, és tenni kellene ezek megszüntetéséért.

Összegzés

Sürgős feladatunk a közlekedési fegyelem megszilárdítása. Balesetet kiküszöbölni soha sem lehet, mindig előfordulnak, de hazánkban sem mindegy, hogy mennyien hálnak meg – esetleg ártatlanul is –, és mennyien viselik egy életen át a baleset nyomait egy felelőtlen közlekedő magatartása miatt.

A balesetek számának csökkentése érdekében a megoldást abban látom, hogy sokkal több rendőrt kellene az utakon, a fogalomban látni, a közlekedés ellenőrzésének sokkal szigorúbbnak és szakszerűbbnek kellene lennie. Olyan sok a szabálytalan közlekedő, hogy a közlekedési rendőrök egy-két nap alatt megkeresnék a havi bérüket.

Fontos a tanulóvezetők képzésének módszere. Inkább legyen drágább az oktatás, de az oktató vigye autópályára, hegyi útra, vizes, csúszós úttestre a tanulóvezetőt. Most intéztem egy frissen vizsgázott fiatalember ügyét, aki 18 évesen szerzett vezetői engedélyt, és a tanulóideje alatt eső sem esett. Amikor kézhez vette a vezetői engedélyt, három nap múlva nagy esőben vezetete a szülei gépkocsiját, a vizes úton megcsúszott, és a vele utazó két barátja

azonnal meghalt. Felmerül a kérdés: húsz-harminc ezer forinttal több oktatási költség számított volna-e?

A tanulóvezetőket az oktatóknak az udvarias, defenzív vezetésre kell megtanítaniuk, de a családi példa is meghatározó.

Remélem, a rendőrség áldozatos munkája nyomán az európai uniós irányelveknek, állásfoglalásnak megfelelően lényegesen csökken a közlekedési balesetek száma, és öt-tíz év múlva büszkék lehetünk arra, hogy Magyarországon elismerten kulturált a közlekedés.

El kell jutnunk oda, hogy a szabályokat betartó vezetéssel kerüljük el a baleseteket, ne az őrangyalra hagyatkozzunk, hogy vigyázott ránk, és megvédett bennünket egy-egy balesetveszélyes szituációban.

Végezetül, íme, egy KRESZ- módosító gondolat. Évtizedek óta részt veszek különböző KRESZ-kodifikációs megbeszéléseken. Hangoztatom a véleményem, de eddig nem vezetett eredményre, pedig sok ártatlan járművezetőt megóvhatnánk egy-egy alaptalan eljárástól.

Javasolom a KRESZ 26. §-ába beiktatni egy új, (6) bekezdést, a következő szöveggel: Olyan akadályra nem kell számítani, amelyet jogszabály megszegésével hoztak létre.

Ha már a KRESZ módosításával foglalkozom, kitérek *Andrik Szilárd és Román Róbert* dolgozatára¹⁰, amely lényegében az iménti álláspontomat támasztja alá; igaz, a szerzők szűkebb körben, csak a kátyúkra vonatkozóan fejtették ki a véleményüket.

¹⁰ Andrik Szilárd – Román Róbert: A kátyúkról. Magyar Jog, 2012/1., 46–52. o.

PARÁDI JÓZSEF

Reflexió

„*Brevis esse laboro, / obscurus fio*”
(Horatius)

Fontosnak tartom, hogy minden szakterületen legyenek olyan szilárd pontok, amelyek nem képezik vita tárgyát, mivel tartalmuk, lényegük egyértelmű, így azok használatakor mindenki egyre gondolhat. E szilárd pontok híján minden bizonytalansággal nem lehetne értelmes kommunikációt folytatni, illetve lassítaná a fejlődést, ha szüntelenül a terminológia tisztázásával kellene foglalkozni.

Mivel téves kijelentéssel találkoztam a *Belügyi Szemle* ez évi 2. számában megjelenő *Csapó Csaba-cikkben*¹, ezért úgy érzem, hogy annak tisztázásától nem célszerű eltekinteni. A hivatkozott mondat így szól „*Az intézkedést annál is inkább fontosnak tartották, mert Ferenc József mellett a román és a szerb királyt, a közös kormány tagjait, valamint magyar és osztrák minisztereket is várták a megnyitóra*” (127. o.). A mondat tartalmából nyilvánvalóan a „*közös kormány*” kifejezés a helytelen, mégpedig azért, mert az Osztrák–Magyar Monarchiának nem volt közös kormánya.

Az Osztrák Császárság és a Magyar Királyság viszonyát, valamint az uralkodói hatalom jellegét és az alkotmányos berendezkedést a kiegyezési törvényben szabályozták.² A kiegyezési törvény – sem a magyar, sem pedig az osztrák – nem tesz említést közös kormányról. Az osztrák és a magyar kiegyezési törvény eltérő szövege lehetővé teszi ugyan a dualizmus eltérő árnyalatú értelmezését, lényegi tekintetben azonban nincsen különbség a két törvény között.³ A két árnyalat közötti eltérést tükrözti a dualista államalakulat nevére vonatkozó uralkodói utasítás. E szerint a dualista államalakulat elnevezése: „*Österreichisch-Ungarische Monarchie*” = Osztrák–Magyar Monarchia, vagy „*Österreichisch-Ungarisches Reich*” = Osztrák–Magyar Birodalom⁴.

¹ Csapó Csaba: Ferenc József személyi védelme a dualizmus kori Magyarországon. *Belügyi Szemle* 2012/2., 119–127. o.

² 1867. évi XII. tc. a magyar korona országai és az Ő Felsége uralkodása alatt álló többi országok között fennforgó közös érdekű viszonyokról, s ezek elintézésének módjáról.

³ *Reichsgesetzblatt* 1867. Nr. 146.; *Corpus Juris* 1867. évi XII. tc.

⁴ 1868. XI. 14-én a közös külügyminiszterhez címzett uralkodói utasítás a dualista államalakulat elnevezéseire és az uralkodói címekre vonatkozóan.

A két elnevezés kétféle felfogást tükrözött. Az Osztrák–Magyar Birodalom elnevezés a dualizmus azon értelmezését tükrözte, hogy egy egységes birodalomban a tartományok kétféle csoportja alakult ki, amelyek belső ügyeket eltérő módon intézik. Ezzel szemben állt a magyar felfogás, amelynek az volt a lényege, hogy a dualista államalakulat két szuverén ország, az Osztrák Császárság és a Magyar Királyság szövetsége, amely bizonyos ügyeit közösen intézi. A gyakorlatban a magyar felfogás valósult meg.⁵ Márpedig a két állam szövetsége fogalmilag is kizárja a közös kormány létét.

A két kiegyezési törvény azonban rögzíti a közös ügyeket – a magyar törvény terminológiája szerint –, a közös érdekeltségű viszonyokat. Ezek voltak a külügyi, hadügyi és az ezek finanszírozására szolgáló pénzügyi közösségek.⁶

A közös ügyek intézése céljából 1867 végén az uralkodó három közös minisztert nevezett ki: közös külügyminisztert, közös hadügyminisztert és közös pénzügyminisztert. A magyar delegáció első ülésén a képviselők egy része nehezményezte, hogy az uralkodó olyan közös minisztereket is kinevezett, amelyet a kiegyezési törvény nem említ. Végül olyan döntés született, hogy a törvényben rögzített közös ügyek elegendő jogalapot adnak a közös minisztériumok létrehozására. Ezt az értelmezést mindenki elfogadta és a továbbiakban senki sem vitatta a közös minisztériumok létét. A kortársak nyilvánvalóan tartották, hogy a közös ügyek intézéséhez szükség van közös minisztériumokra.⁷

Közös miniszterek tehát voltak. Ez azonban nem jelenti azt, hogy közös kormány is volt. A közös miniszterek nem tartoztak a két társország országgyűléseinek politikai felelősséggel, „csupán” az uralkodói elvárásokat voltak hivatottak teljesíteni. Tevékenységük nem terjeszkedhetett a közös ügyekre meghatározott terenum határain túlra. Mindkét kiegyezési törvényben foglaltak egyértelműen megtiltották a közös miniszterek számára a két társország kormányzata alá tartozó ügyekben az intézkedést: „...a közös ügyek mellett se egyik se másik résznek külön kormányzata ügyeit nem viheti, azokra befolyást nem gyakorolhat [...]”⁸ és „...nincs megengedve, hogy a közös ügyek mellett bármelyik birodalomrész külön kormányzati ügyeit vezesse [...]”⁹

5 Galántai József: A Habsburg-monarchia alkonya. Osztrák–magyar dualizmus 1867–1918. Kossuth Kiadó, Budapest, 1985, 120–120. o.

6 Corpus Juris 1867. évi XII. tc.

7 Galántai József: i. m. 118–119. o.

8 Corpus Juris 1867. évi XII. tc. 27. §.

9 Reichsgesetzblatt 1867. Nr. 146. 5. §.

A közös miniszterek titulusaiból is kikoptak a birodalmi kormány létevel asszociáló elnevezések. Az első kinevezett közös miniszterek *Reichskanzler* (birodalmi kancellár) titlust, a közös külügyminiszter és *Reichsminister* (birodalmi miniszter) titlust a közös hadügy- és a közös pénzügyminiszter kapott. Már ekkor felvetették magyar részről a kiegyezés előtti *Reich* titulus helytelenségét. A közös minisztériumok részéről a címeket azzal igyekeztek megvédeni, hogy azok az Osztrák Császárságban a magyar „közös miniszter” elnevezés szinonimái. Legelőször a Reichskanzler cím tűnt el, amikor *gróf Andrássy Gyula* 1871. XI. 14-én átvette a közös külügyminiszteri posztot.¹⁰ Legtovább – 1911-ig – a közös hadügyminiszter viselte a Reichsminister címet.

A közös miniszterek hatásköre tehát nem terjedt ki a két társország ügyeinek intézésére. Ezzel szemben a társországok országgyűlései – a költségvetés biztosításával, illetve alakításával – általános értelemben beleszóltak a közös minisztériumok tevékenységébe.

A véderő – amely a közös haderőből és a haditengerészetből, valamint a *Landwehr*-ből és honvédségből, továbbá a *Landstrumból* és népfelkelésből állt – egésze felett az uralkodó kompetenciája volt ugyan a vezérlésre, a vezénylésre és a belszervezetre kiterjedő jogkör, a honvédség és a népfelkelés esetében azonban ez csupán a honvédelmi miniszter ellenjegyzésével érvényesülhetett. Az igazsághoz azonban az is hozzátartozik, hogy magasabb egységparancsnokságok csak a közös haderőben voltak, és a közös haderő működött összefegyvernemi jelleggel. Az arányok is a közös haderőnek kedveztek, amely negyvenegy hadosztályból, míg a honvédség tíz, a *Landwehr* pedig nyolc hadosztályból állt.¹¹ Ezt a közös haderőt azonban a dualizmus időszakában nem használták fel a központi akarat kikényszerítésének eszközeként. Ezzel szemben azonban a magyar kormány a véderő csapatait igénybe vehette a rend helyreállítása érdekében, ami lényegében a honvédcsoportok tekintetében valósult meg.¹² A haderő vezetése tehát nem volt képes ráerőltetni az akaratát a két társország kormányaira. Erre jó példa a kivételes hatalom szabályozásának témája. Az Osztrák Császárságban – német minta szerint – a kivételes hatalom gyakorlását fegyveres konfliktus esetén a haderőre bízták. Ezzel szemben a Magyar Királyságban – a brit minta szerint – a kivéte-

¹⁰ Bölönyi József: Magyarországi kormányai 1848–1975. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1978, 210. o.

¹¹ Berkó István: A magyarság a régi hadseregben. Hadtörténeti Levéltár Kiadása, Budapest, 1927

¹² Ravasz István: A Magyar Királyi Honvédség karhatalmi jogosultságai. Rendvédelem-történeti Füzetek, 1995/6., 81–88. o. A tanulmány az 1994 októberében, Budapesten, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak *A két világháború közötti Magyar Királyság rendvédelme* című VI. konferenciáján elhangzott előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

les hatalom gyakorlását a polgári kormány hatáskörébe helyezték. A világháborúban a magyar kormány érvényt is tudott szerezni a kivételes hatalom szabályozásáról szóló magyar törvénynek a haderő egységesítő törekvéseivel szemben.¹³

Ezen túlmenően pedig – elsősorban a közös külügyminisztérium tekintetében – maga a kiegyezési törvény is nyújtott beleszólási lehetőséget az ügyek vitelébe. A közös külügyminiszter „*mindkét fél minisztériumával egyetértésben és azok bejegyzése mellett*” végezhet teendőit.¹⁴ A két társország érdekeit képviselő két kormány részt tudott venni a külpolitika alakításában. Ezt a pozíciót megerősítette, hogy a nemzetközi szerződéseket a két országgyűlés ratifikálhatta. A magyar kiegyezési törvényben „*A nemzetközi szerződéseket mindenik minisztérium saját törvényhozásával közli*” szövegrész¹⁵, míg az osztrák kiegyezési törvényben a törvényhozás jóváhagyása is szerepelt. A külügyi politikával kapcsolatosan egyértelműen rögzítették, hogy a Habsburg-monarchiában két országgyűlés és két kormány van, szövegsincs egy harmadik birodalmi kormányról.¹⁶

A két kiegyezési törvény a közös minisztertanácsot nem tartalmazza ugyan, a gyakorlatban azonban működött a közös minisztertanács. A közös minisztertanács a közös ügyek legfelsőbb tárgyalási fóruma volt, amelyen – a közös miniszterek mellett – a két társország miniszterelnökei és a témától függően a szakminiszterei is részt vettek. Ha a közös minisztertanácson az uralkodó elnökölt, akkor azt koronatanácsnak nevezték.¹⁷

Álláspontom szerint azonban a közös minisztertanács nem azonos a közös kormánnyal. A közös kormány feltételezett léte ellentétbe került volna a dualizmus magyar felfogásával, ebből fakadóan pedig aligha képzelhető el, hogy a két társország közül az egyik ország ellenében létre lehetett volna hozni és működőképes lett volna az összbirodalmi kormány. Az úgynevezett közös érdekeltviszonyok rendszerét ugyanis a magyar fél a *Pragmatica Sanctioból* származtatta. A Pragmatica Sanctio pedig amellett, hogy kinyilvánított

13 Mezey Barna: A kivételes hatalom. Rendvédelem-történeti Füzetek, 1994/5., 4–6. o. A tanulmány az 1993. szeptember 21-én, Budapesten, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a *Háború, forradalom, Trianon* című V. konferenciáján elhangzott előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

14 Corpus Juris 1867. évi XII. tc. 8. §.

15 Uo.

16 Galántai József: i. m. 96–97. o.

17 Komjáthy Miklós: Az Osztrák–Magyar Monarchia közös minisztertanácsa. Levéltári Szemle, 1965/3–4.; 1966/1.

ta az örökös tartományok és a Magyar Királyság egy uralkodó alá tartozását, egyben megállapította a közös és együttes védelem kötelezettségét is. A magyar fél az együttes és közös védelem kötelezettségéből vezette le a külügy és a hadügy közösségét mint az együttes és közös védelem eszközeit. Ebből fakadt a két közös ügy finansziális fedezetét kezelő közös pénzügy szükségessége. Mivel a Pragmatica Sanctio osztrák és magyar értelmezése nem volt teljesen azonos, ezért a magyar fél a magyar kiegészítési törvénybe beemelte a Pragmatica Sanctióból azt a részt, amely „*Határozottan kikötötte, a Pragmatica Sanctio feltételét is, hogy Magyarország alkotmányos közjogi és belkormányzati önállósága sértetlenül fenntartassék*”¹⁸.

Úgy gondolom, hogy a közös ügyekkel kapcsolatba kerülő többi ügycsoportot csupán érintőlegesen célszerű taglalni, mivel azok a közös kormány téves felfogása kapcsán szóba sem kerülhetnek.

Az uralkodói udvartartást az osztrák kiegészítési törvény meg sem említi, a magyar kiegészítési törvény pedig a közös ügyekből való kizárás tartalmával tárgyalja. Egyértelmű, hogy az Osztrák–Magyar Monarchiának nem volt legfelsőbb közös közjogi méltósága. Az Osztrák Császárságnak és a Magyar Királyságnak külön-külön volt államfője az osztrák császári, illetve a magyar királyi méltóság betöltése által. Ezt a két közjogi tisztséget azonban egy természetes személy töltötte be, *Ferenc József*. Ő azonban nem volt, nem lehetett az Osztrák–Magyar Monarchia államfője, mivel ilyen tisztség nem létezett.¹⁹

Az államfői tisztségeknek külön-külön voltak testőrségei. Az osztrák császár testőrségei voltak: Császári Királyi Első Alabárdos Testőrség, Császári Királyi Darabont Testőrség, Császári Királyi Testőr Lovasszázad. A magyar király testőrségei voltak: Magyar Királyi Nemesi Testőrség és a Magyar Királyi Darabont Testőrség. A testőrségek nem tartoztak sem a két társország kormányainak az alárendeltségébe, sem a haderő kötelékébe. Mindkét államfői tisztséghez tartoztak tehát testőrségek, amelyek a főudvarmester fennhatósága alá tartoztak, működésüket pedig nem a közös költségvetés részeként, hanem a két társország által a saját államfői tisztségükhöz kapcsolt uralkodói költségvetésből fedezték.²⁰

¹⁸ Galántai József: i. m. 94–95. o.

¹⁹ Uo.

²⁰ Parádi József: A dualizmus kori magyar rendvédelem. Rendvédelem-történeti Füzetek, 2010/21., 66–84. o. A tanulmány a 2007. október 5-én, Budapesten, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak *A rendvédelem fejlődése a XIX–XX. században* című XI. konferenciáján elhangzott előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

A Pragmatica Sanctióból származtatott közös ügyeket a kortársak „pragmatikus ügyeknek” is nevezték. Emellett megtalálhatók voltak az úgynevezett „dualisztikus ügyek” is. Idesorolható a hitelügy és a vám- és kereskedelmi szövetség. A vám- és kereskedelmi szövetséget többé-kevésbé tízévente szerződéses formájában megújították. Ezeknek az ügyeknek azonban nem volt közös hatóságuk. Ezeket az ügyeket – a két társország által közösen meghatározott keretek között ugyan, de – mindkét társország a saját apparátusaival intézte.²¹

A diplomácia és a gazdaság terrénját is érinti, hogy mindkét társország önállóan is kötött szerződéseket olyan külállamokkal, amelyekben a másik társország nem volt érdekelt.²²

A hitelüggyel kapcsolatosan a kiegyezési törvény úgy foglalt állást, hogy *„...mind Magyarország, mind Ő Felségének többi országai, a fennforgó körülmények közt a saját érdekükben, célszerűnek látandják valamely új kölcsönt együtt, s közösen venni föl [...] de annak elsődleges elhatározása, hogy valamely kölcsön közösen vétessék föl, Magyarországra nézve minden egyes esetenél a magyar országgyűlést illeti [...]”*²³ Hasonlóképpen foglalt állást a osztrák kiegyezési törvény is: *„...a döntés arról a kérdésről, vajjon felveendő-e egy közös kölcsön, a két birodalomrész törvényhozóira tartozik [...]”*²⁴

A vasút, a hajózás, a postaügyek és a közvetett adózás is abba az ügycsoportba tartozott, amelyben a két társország érdeke volt ugyan az egységesített rendszer szerinti működés, de az egyeztetések sikertelensége esetén a társországok önállóan is szabályozhatták a témakört. Ezt az ügycsoportot – később keletkezett elnevezéssel – „nem közös, de egyetértőleg intézendő ügyek”-nek nevezték.²⁵

A nem közös, de egyetértőleg intézendő ügyek csoportjára sem terjedt ki a közös miniszterek kompetenciája.

Összességében tehát bizton állítható, hogy az Osztrák–Magyar Monarchiának nem volt, nem lehetett birodalmi vagy közös kormánya. A közös ügyek vitelére hivatott szervezetek vezetői nem alkottak közös kormányt, ilyen jo-

21 Galántai József: i. m. 94–95. o.

22 Corpus Juris 1907. évi II. tc. a dunai halászat védelme és kihasználása tárgyában Romániával 1903. évi január 31-én kötött egyezmény beczikkelyezéséről.

23 Corpus Juris 1867. évi XII. tc. 56. §.

24 Reichsgesetzblatt 1867. Nr. 146. 3. §.

25 Corpus Juris 1868. évi XXX. tc. a Magyarország, s Horvát-, Szlavon és Dalmátországok közt fennforgott közjogi kérdések kiegyenlítése iránt létrejött egyezmény beczikkelyezéséről, 4. §.

gosultságaik nem voltak és ilyen jellegű működést nem is folytattak. A két társország kormányai felett álló birodalmi kormány tehát nem létezett, a két társország kormányai és országgyűlései azonban befolyást és ellenőrzést gyakoroltak a közös minisztériumok felett még akkor is, ha a közös miniszterek kinevezésének és irányításának, valamint a felmentésének a joga Ferenc Józsefet illette meg. Az Osztrák–Magyar Monarchiában nem állhatott elő az a helyzet, mint a XXI. században az Európai Unióban, hogy a szövetség közös ügyeinek intézői a társországokra kívánják erőltetni az elképzeléseiket. Az Osztrák–Magyar Monarchiában a közös ügyek intézményei tevékenységüket akkor tudták végezni, ha céljaikat illetően az uralkodó, valamint a két társország közös nevezőre jutott. E három hatalmi tényező közül egyik fél sem volt képes ráerőltetni akaratát a másik félre.

TÁTRAI MIKLÓS

Huszonhat interjú

Az elmúlt hat évben három interjúkötetet készítettem, amelyekben rendőr és határőr vezetők beszéltek életútjukról, munkájukról, sikereikről, csalódásaikról. A 2006-ban megjelent *Szent György védelmében* című könyvben az addigi nyolc országos rendőrfőkapitány szólalt meg. *A rendszerváltás főkapitányait* 2010-ben adtuk ki, ebben az Antall-kormány pályázatása nyomán kinevezett megyei (budapesti) főkapitányok közül tizenhét beszél életéről, munkájáról. Az elmúlt évben összeállított *Zöld mezőben csillagok* pedig a rendszerváltozás és az utána következő időszak négy határőr országos parancsnokát mutatja be. Összességében huszonhat volt rendészeti vezetővel beszélgettem, mert hárman az első és a második kötetben is érintettek. Negyvenéves fegyveres szolgálatom alatt négy évet belügyminiszter és nyolc évet három országos főkapitány közvetlen munkatársaként dolgoztam, ezért mindig pontosan tudtam, hogy a tábornokok miről beszélnek. Az interjúalanyok mindegyikének bizalmát, sokaknak a barátságát élveztem a beszélgetések idején, és ez csaknem mindenkivel a mai napig változatlan. Mind a három könyv korlátozott példányszámban jelent meg, a legutóbbi pedig már csak belső terjesztésre. Ezek magyarázatába nem érdemes belebonyolódni, de tény, hogy munkámért sok elismerést kaptam aktív és nyugállományú kollégáktól, politikusoktól, újságíróktól, civilektől, azért mert jelentős értékeket sikerült megőrizni a magyar és egyetemes rendészet történetéből. Még napjainkban is érdeklődnek a könyvek beszerezhetőségéről. Tudomásom szerint már valamennyi elfogyott, gazdára talált, illetve az ORFK-nak talán még van néhány kötete. A folyamatos érdeklődés arra ösztönzött, hogy magam is újra áttekintsem a kötetek legfőbb és talán „örök érvényű” gondolatait, tanulságait, és azokból néhányat megosszak a *Belügyi Szemle* olvasóival. Hangsúlyoznom kell, hogy interjúkötetekről és nem dokumentumelemzésekről van szó, ezért esetenként a szubjektív megítélés és emlékezet sem zárható ki. Véleményem szerint mindezek mellett a beszélgetések hitelesek, a maga valóságában mutatják be a vezetőket és a kort, amelyben éltek, élnek. Törekedtem arra, hogy mindenki legalább egy példával megjelenjen a következő tanulmányban. Sajnálom, hogy a terjedelmi korlátok miatt nem fejthetem ki mindenki érdemét, erényét, hibáját, ehhez újabb könyvre lenne szükség. Tu-

dom, nem mindenki a rá legjellemzőbb és talán legnagyobb sikerét mutató szituációban szerepel – remélem, ezt megbocsátják nekem –, a minél szélesebb bemutatást azonban csak ilyen módon tudtam megoldani.

A rendészet és politika kapcsolatának főbb jellemzői a rendszerváltozás előtt

Beszélgetőtársaim mindegyike – életkorából adódóan – a rendszerváltozás előtt kezdte pályafutását a közigazgatásban. Az 1990-es választások időszakában *Ladvánszky Károly*, az első országos rendőrfőkapitány már nyugállományban volt, ketten az igazságszolgáltatásban, négyen a határőrségnél, a többiek a rendőrség állományában dolgoztak. Ladvánszky tábornok kivételével tehát valamennyien nemcsak a rendszerváltozás előtti időszakban éltek és tevékenykedtek, hanem az után még legalább egy kormányzati ciklus kezdetén. A döntő többség a jobb- és baloldali kormányok időszakában egyaránt hivatásos állományban volt, és olyan is van, aki még ma is. Mindezeknek azért van jelentőségük, mert így a rendőri vezetőkötől 2005-ig, a határőröktől 2010-ig van érdemi információnk. A beszélgetésekből egyértelműen kirajzolódik, hogy a Magyar Szocialista Munkáspárt nyíltan és meghatározó módon jelen volt a rendészeti szervek életében. Nemcsak különböző pártfórumokon születtek olyan döntések, amelyek jelentős mértékben befolyásolták a szervek tevékenységét, hanem valamennyi munkahelyen megalakultak a pártcsoportok, pártalapszervezetek és volt, ahol a pártbizottságok is. Ez a jelenség nem csak a fegyveres szervek sajátossága, a legtöbb civil munkahelyet ugyanez jellemezte. A rendőrségnél nem, de a határőrségnél mint fegyveres erőnél, az országos parancsnokságon szakmai szervezetként politikai csoportfőnökség, a határőrkerületeknél politikai osztály, az alegységeknél politikai helyettes működött. A Magyar Szocialista Munkáspártnak nyíltan volt véleménye és elvárása a szakmai munkáról, a személyzeti kérdésekről, a mindennapi életéről. A rendőr- és határőrtiszteket nem kötelezték a pártba belépésre, de pártönkívüliek nem nagyon kaptak fontosabb beosztást. Az akkori állomány döntő többsége párttag volt, de – és ez az egyéni véleményem – nem a fenyegetettség érzése miatt léptek be. Beszélgetőtársaim közül azok, akik részletesebben foglalkoztak ezzel a témakörrel, egyértelműen fogalmaznak: a rendszerváltozás előtt mindenki számára nyilvánvaló volt a politika jelenléte, akaratának érvényesülése, és ennek fontosságát, szükségességét, nélkülözhetetlenségét a párt- és állami vezetők még a nyolcvanas évek második

felében is nyíltan hangsúlyozták. A rendszerváltozás hajnalára ez a kép jelentősen megváltozott. Az MSZMP kiszorult a munkahelyekről, „mindenhatósága” megkérdőjeleződött, sőt, más pártok is megjelentek a társadalmi életben jogokat és lehetőségeket követelve. A rendszerváltozás előtti évben már – amikor azért még nem lehetett biztosat tudni a politikai fordulatról – a rendészeti vezetők is „felbátorodtak”. Egyre kevésbé kérték ki a politika véleményét, támogatását. Elmaradoztak a korábban rendszeresen küldött jelentések, nem kértek egyetértést különböző feladatok, akciók, rendezvények tervezéséhez, végrehajtásához, többen saját felelősségükre találtak és tárgyaltak ellenzéki személyekkel, és fokozatosan szűkítették az állambiztonsági szervek hatáskörét, jelentőségét. Ezt a kormányzat is bátorította. Korábban például csak a Magyar Szocialista Munkáspárt egyetértésével lehetett megszűntetni a karhatalmat, visszaállítani az Interpol-tagságot, vagy bevezetni a világtűllevelet. Az évtized végén azonban már olyan nagy horderejű kérdésekben sem volt meghatározó szerepe, mint a határ megnyitása az NDK-árlampolgárok előtt, vagy az ORFK kiválása a Belügyminisztérium szervezeteiből. Az 1990-es választásokat megelőző hónapokban már sejteni lehetett a várható változásokat, a választások után pedig ez nyilvánvalóvá vált. Az akkori rendészeti vezetők szinte mindegyike számolt azzal a lehetőséggel, hogy felmentik a beosztásából. Hallani lehetett „pletykákat” egyesek felelősségre vonásáról, majdani elítélésükről is, de valamirevaló politikusok részéről ilyen megnyilatkozás egyszer sem hangzott el. A személycserék persze elkerülhetetlenek voltak, ezt a rendőri vezetők közül sokan megkönnyítettek azáltal, hogy önként vagy közös megegyezéssel távoztak. Az országos vezetők közül egyedül *Túrós András*, a megyei főkapitányok közül pedig hatan maradtak, és dolgoztak még évekig a rendőrség állományában. A határőrséget ez a vihar kevésbé érintette, egyedül az országos parancsnokot mentették fel.

A rendészet és politika kapcsolatának főbb jellemzői a rendszerváltozás után

Az 1990-es választásokat megelőző hónapokban és utána, az új kormány hivatalba lépéséig érzékelhető volt a politikai pártok részéről a befolyásolás, az érdekérvényesítés szándéka. A kormány beiktatása után azonban hamarosan meghirdették a „politikamentes rendőrség” igényét és szükségességét. Azóta is vita tárgya, hogy e fogalomnak mit kellene jelentenie optimális esetben. A magam részéről egyetértek azokkal, akik az azonos távolságtartást és nem a

politikával, politikusokkal való kapcsolat teljes kizárását tartották célszerűnek. A megkérdezett vezetők kivétel nélkül úgy látják, hogy sikeresebb és népszerűbb a rendőrség, a határőrség akkor, ha nemcsak kormánypárti, hanem ellenzéki támogatást is élvez. Nem a különböző pártrendezvényeken történő részvételre gondoltak, hanem olyan helyi és országos jellegű rendészeti programokra, fórumokra, amelyekre valamennyi parlamenti párt képviselője egyidejűleg meghívást kapott. A mindenkori miniszter politikai kötődése tudott és elfogadott, mint ahogy az is, hogy a kormánypártok és a kormányok mindenkor hozhatnak és hoznak is olyan döntéseket, amelyek a rendészeti szervek munkájára, életére, az ország közrendjére, közbiztonságára jelentős hatást gyakorolnak. A véleményeket tömören összefoglalva azt mondhatom, hogy azok az időszakok ítéletnek sikeresebbnek, amikor a politika stratégiai kérdésekben döntött, elősegítette azok végrehajtásának fellegeteit, a taktikát, a napi ügyeket azonban a rendészeti vezetőkre bízta. Amikor a miniszter és az országos vezető között nagyfokú bizalom és kölcsönös tisztelet alakult ki, akkor nem vagy kevéssé volt tapasztalható a politika és a miniszter környezetének aktivitása és igénye (nem igényessége, mert az még nem lenne baj) a rendészeti, rendvédelmi kérdésekben, és kevéssé volt jellemző néhány beosztott vezető önálló útkeresése. Amikor azonban ez az egyensúly megbomlott, és a bizalom, a tisztelet elmaradt a kívánatos szinttől, akkor annak mindig a testület egésze látta a kárát. A színpalak mögötti események pontosan nem ismertek mindig, de a váratlan vagy gyakori személyi változások, az érdemi eredményt nem vagy alig hozó átszervezések többségénél a politikai akarat érvényesülést látta az interjúalanyaim többsége. A hivatkozott kötetekből sajnos több példát is hozhatnék erre. Ha csak hármat kellene megneveznem a tábornokok által felsoroltak közül, akkor a legszembetűnőbb jelenségek egyikeként az országos főkapitány személyében történő gyakori változást nevezném meg, amely – a vélemények szerint – lehetetlenné teszi egy többéves koncepció következetes végrehajtását. Másodikként az olyan látványos, de érdemi eredményt nem vagy alig hozó átszervezéseket jelölöm meg, mint amilyen például a Nemzeti Nyomozó Irodát és jogelődjeit, valamint a Készenléti Rendőrséget és jogelődjeit érintette, harmadikként pedig azokat a véleményeket, amelyeket a régiós elképzelések körüli anomáliákkal és a rendőrség, határőrség összevonásával kapcsolatban idéztek fel a beszélgetőtársaim. Az e témával foglalkozók szerint az említett és azokhoz hasonló jelenségek szakmai és morális károkat, súlyos személyi és esetenként pénzben is mérhető veszteségeket okoztak, különösen azokban az esetekben, amikor az állomány nem látta, vagy éppen ellenezte a politikai vezetés részé-

ről elvárt módszerek szükségességét. A politika ugyanis nemcsak tényleges, de látványos vagy annak tűnő sikereket és szereplési lehetőséget adó eseményeket várt a rendőrségtől. Olykor még akkor is, ha a későbbi negatív hatások lehetőségét nem lehetett kizárni. Legtöbbször a hatékonyságra, a vezetői szintek csökkentésére, átcsoportosításokra hivatkozó miniszteriális kívánalmakat tartják ilyennek, amelynek következtében a rendőrség állományából csaknem egy korosztály eltűnt. Pontosan az, amelyiktől a szakmát átvenni és megtanulni lehetett volna, ahogy ezt sikerrel tették az interjúkat adó tábormokok fiatal rendőrként, határőrként. Valamennyien tisztelettel beszéltek ugyanis az elődeikről, „tanítómestereikről”, akiknek szellemiségét ma is őrzik. (Zárójelben érdemes megjegyezni, hogy a korábbi politikai döntések következtében nyugállományba távozó vagy kényszerülő rendőr- és határőrtisztek, tisztelhelyettesek azok közé tartoztak, akikre a jelen kormányzati ciklus elején „elrettentő példaként” mutatott a nyugdíjkassza hiányaival szembesülő kormányzat.) Sokan érintették, ezért vissza kell térnem az elsőként említett jelenséghez, az országos rendőrfőkapitányok gyakori cseréjéhez, pontosabb a legelső ilyen eseményhez. *Pintér Sándor*, Túrós András, *Boдрácska János* és *Valenta László* egyidejű és azonnali felmentésének módját és időzítését azért tekintették sokan negatív értelemben mérföldkönek, mert ekkor vált nyilvánvalóvá mindenki előtt, hogy a helyzete labilis, a politika bármikor indok nélkül elmozdíthatja, a sikeres munka, az országos főkapitánnyal való jó viszony semmire sem garancia. Ekkortól már egyre kevesebben hittek a rendészet politikamentességében, és már senki nem kételkedett abban, hogy ettől kezdve a politikai akarat mindig képes lesz elérni a célját. Az átszervezésekre visszatérve, úgy összegezhethetném a bűnügyi szervek mélyebb érintettsége esetére megfogalmazottakat, hogy azokat az állomány és a közvélemény eleve fenntartással fogadta, mert a változások – akarva-akaratlanul – folyamatban lévő ügyeket lassíthatnak, gyorsíthatnak, azok koncepcióját módosíthatják.

Ha az interjúk tartalmából a rendészet és politika kapcsolatát elemezzük, akkor az állapítható meg, hogy a megkérdezettek egyértelműen az Antall-kormány és azon belül is *Boross Péter* belügyminiszteri időszakát tartják a legjobbnak. Boross Péter az egyetlen olyan személy, akinek miniszteri tevékenységéről csak elismerő és méltató szavakat hallottam a rendőri és határőri vezetőktől egyaránt. Nem gondolom, hogy az idő szépiíti meg az eseményeket. A rendszerváltozás utáni első kormányzati ciklus rendészetet érintő fő célkitűzései megegyeztek a rendőrség és a határőrség vezetőinek szándékával. Az állomány egyben tartásának, a szakmai és morális színvonal, valamint

az állampolgári elfogadottság növelésének, a közbiztonsági és büntügyi helyzet látványos javításának szükségességét, a határok sérthetetlenységét senki nem vitatta. Egyetértés volt a technikai eszközök és az informatika korszerűsítésében, a nemzetközi kapcsolatok erősítésében. Ezek egyenként is olyan feladatok, amelyek magas szintű elkötelezettséget és szakmai tudást, valamint kölcsönös bizalmat igényelnek. Valamennyi interjúalanyom úgy ítéli meg, hogy a rendszerváltás utáni öt-hat év páratlan sikereket hozott a fejlődésben, a szakmai munkában, a népszerűségben és a nemzetközi kapcsolatokban. Ebben az időszakban – a főkapitányi és kapitányi pályázatok elbírálását kivéve – politikai indíttatású befolyásolási szándékot szakmai munkájukban sem helyi, sem területi, sem országos szinten nem vagy alig éreztek. Amikor már „ment a szekér”, amikor már nem volt égetően szükség „kőbe vésett” stratégiára, a politikai vezetés, a miniszter és a közvetlen munkatársai egyre nagyobb és közvetlenebb érdeklődést tanúsítottak a rendszert, különösen a rendőrség munkája iránt. Úgy fogalmaznám meg „diplomatikusan” az elhangzottakat, hogy folyamatosan növekedett az „iránymutatási készség”, csökkent a bizalom és/vagy a rendészeti vezetők mozgásteret. A beszélgetésekből számomra úgy tűnik, hogy nagyjából a második kormányzati ciklus közepétől a mindenkori ellenzék nem tudott vagy nem akart a korábbihoz hasonló módon részt venni a rendészeti kérdések alakításában, így a rendőrség egyre gyakrabban a kormányt bíráló, támadó ellenzéki megnyilvánulások egyik eszköze és célpontja lett. A rendszerváltás utáni ötödik kormányzati ciklus végén a határőrség viszonylagos nyugalma és „háborítatlansága” is megszűnt. A rendőrséggel történő fúziójának elképzelését – az erről nyilatkozók közül – senki nem tartotta indokolatlannak, a végrehajtás módja és ütemezése mögött azonban – az állományt és a szakmai munkát kedvezőtlenül érintő – politikai döntéseket láttak.

Az interjúkban kevés szó esett a rendszert, a rendőrség, a határőrizet jövőjéről. A megkérdezettek már nem akartak az „oldalvonalról” tanácsokat osztogatni. A még hivatásos állományban lévő *Béndek József* altábornagy, a határőrség utolsó országos parancsnoka, az interjúkészítés időszakában a Nemzeti Adó- és Vámhivatal elnökhelyetteseként dolgozott, érthetően ő sem kívánt a rendőrség jövőjével foglalkozni. A zárógondolatok azonban azt sugallták számomra, hogy a kilencvenes évek első felének rendőri, határőrizeti vezetői szerencsésebbek voltak a korábbi és későbbi időszakokban szolgáló kollégáiknál, mert napi munkájukban nem vagy sokkal kevésbé érzékelték a politikai és miniszteriális jelenlétet. Nem gondolom véletlen egybeesésnek, hogy szinte mindenki ezt az időszakot tekintette a legsikeresebbnek.

Az interjú adó vezetők kinevezésének néhány sajátossága

A három kötetben szereplő vezetők közül Ladvánszky Károly, Túrós András és Székely János országos rendőr-főkapitányi, illetve határőrség országos parancsnoki kinevezése a rendszerváltozás előtt történt. Kiválasztásuk és beiktatásuk kellemes emlékük maradt. Az interjúkat adó többi rendészeti vezető közül az Antall-kormány nevezett ki két országos rendőr-főkapitányt: *Szabó Győzöt* és *Pintér Sándort*, valamint minden megyébe és Budapestre rendőr-főkapitányokat. *Horn Gyula*, *Orbán Viktor* és *Medgyessy Péter* egy-egy országos rendőr-főkapitánynak adott lehetőséget, *Forgács László*, *Orbán Péter*, *Salgó László* személyében. *Gyurcsány Ferentől* *Bene László* és a kötetekben már nem szereplő *Bencze József* kapott bizalmat. (*Hatala József*, a jelenlegi országos rendőr-főkapitány, a második Orbán-kormány hivatalba lépése után kapott kinevezést, ezért a könyvekben nem szerepelhetett, így ebben a tanulmányban sem.) Az első Orbán-kormány időszakában távozott országos parancsnoki beosztásából *Nováky Balázs*, és kapott kinevezést *Kiss Kálmán*, majd *Béndek József*, akinek beosztása a rendőrség–határőrség összevonásakor megszűnt. Nem olvashatunk azokról a megyei főkapitányokról sem, akiket a későbbiekben már nem pályázatok alapján választottak.

A pályázatok nyomán kinevezett megyei főkapitányok beiktatása tekintetű a legdemokratikusabb és legjobb hangulatú eseménynek, még akkor is, ha a miniszter nem minden esetben fogadta el a meghallgatásokat végző bizottságok javaslatát. Az általános elégedettség különösen igaz azokban a megyékben, amelyekben a korábbi főkapitány megmaradt beosztásában. Más esetekben is az volt jellemző, hogy az állomány elfogadta a pályáztatás eredményét, jó néven vette a változást, támogatta az új főkapitányt. A távozók persze ezt másként élték meg, bennük nyilván nem hagyott kellemes emléket felmentésük és kényszerű távozásuk. Volt olyan, aki számított a további bizalomra, de a többség „felkészülten” várta az eseményeket. A pályázatok után jött létre a magyar rendőrség történetének addigi legfiatalabb, legösszetartóbb és legsikeresebb „főkapitányi csapata”. Nagyjából három évig változatlan összetételben dolgoztak, de néhányan az első Orbán-kormány hivatalba lépésének időszakában még ugyanazt a beosztást töltötték be – igaz, már nem sokáig –, messze az ötvenedik életévüktől!

Az országos hatáskörű vezetők kinevezéseinek körülményei azért különlegesek, mert kevés kivételtől eltekintve, az elődök felmentéséhez a politikai vezetés nem teremtette meg a méltó körülményeket. A kiválasztásra vissza-

térve, azt kell mondanom, hogy ha igaz – és minden bizonnyal az – az interjúalanyaim elbeszélése, akkor az országos főkapitányok mindegyikét váratlanul érte, hogy jelöltje az első számú rendőri vezetői pozíciónak. A táborno-
kok között volt olyan, akivel, mint a lehetséges jelöltek egyikével, a döntés előtt néhány nappal „elbeszélgettek”, volt, akitől a magyar rendőrség jövőjére vonatkozó írásos vagy szóbeli javaslatokat, véleményt kértek, de a konkrét ajánlatra adandó konkrét válasza nem mindenki kapott reális gondolkodási időt. A legsajátosabb Bene László esete, akit a váratlan „konkrét kérdés” után néhány perccel már be is mutattak a várakozó (!) újságíróknak. A határőrségnél más szokatlan események történtek. Nováky Balázs nem is tudott arról, hogy kinevezték, erre a kollégái hívták fel figyelmét, akik a *Magyar Közlönyben* olvasták a hírt. (Ez nem volt példátlan abban az időben, megyei főkapitány is járt hasonlóan, amikor a *Vasárnapi Hírekből* értesült sikeres pályázatáról.) Nováky tábornok kemény feltételeket szabott a beosztás tényleges elvállalására, amit a minisztérium kényszeredetten, de teljesített. Kiss Kálmán a határőrség életében először és utoljára egy évig megbízott országos parancsnok volt. Béndek József kiválasztása és kinevezése tekinthető az akkori viszonyokhoz igazodó, várható döntésnek.

A vezetők felmentésének néhány sajátossága

Az országos és megyei vezetők felmentésének körülményei a kinevezéseikénél is furcsábbak, azok többségét nyugodtan nevezhetjük tragikusnak. Mielőtt a részletekbe belemennék, fontosnak tartok egy nagyon elgondolkodtató tényre hangsúlyozni. Nemcsak rájuk jellemző, de maradjunk most a rendszerváltozás utáni országos rendőrfőkapitányok példájánál, ezen keresztül érzékelhető legjobban, hogy ugyanazon éremnek két oldala van, amire olykor hajlamosak vagyunk nem gondolni. Tizennyolc év alatt – 1990-től 2007-ig – Túrós Andrástól Bene Lászlóig, heten töltötték be az országos rendőr-főkapitányi beosztást. Közülük öten méltatlan körülmények között távoztak ebből a pozícióból, négyen nagyjából úgy, ahogy közvetlen elődeik. Nem hiszem, hogy ebben az „utódoknak” lényeges szerepük volt, de mindenképpen részeseivé váltak az eseményeknek. Szabó Győző kinevezése és távozása konszolidált körülmények között történt, mint ahogy Pintér Sándor kinevezése is. Az ő említett felmentésének módját nevezhetjük az eddigi legszélsőségesebbnek, bár alig marad el tőle Béndek József esete. A történelmi hűség megkívánja annak megemlézését, hogy a későbbiekben, Pintér Sándor két

miniszteri időszakának kezdetén – tehát jóval a vele készült interjú után – egy-egy országos rendőrfőkapitányt, 1998 és 2002 között két határőr országos parancsnokot és több megyei főkapitányt mentettek fel, amelynek módját az érintettek közül néhányan sérelmesnek tartották. Bene László országos főkapitányi időszakában pedig – az interjú utáni évben – két helyettese kényszerült egyidejű és váratlan, tudomásom szerint a felmentés napjának délelőttjén megtudott távozásra. Ilyenre a kormányváltáshoz köthető eseményeket kivéve – tudomásom szerint – még nem volt példa a rendőrség elmúlt húszéves történetében. Az érintettek tehát előbb vagy utóbb maguk is átélték mind a két szituációt. A részletesebb elemzés elszomorító képet mutat.

Ahogy már korábban is utaltam rá, az első interjúkötet készítésekor nyolc, a későbbiekben további tizenkilenc olyan aktív és nyugállományú kollégával (kollégáról) beszélgettem, akik megyei vagy országos hatáskörű szervek vezetői voltak. A velük való beszélgetés időpontjában három tábornok még aktív állományban dolgozott, kettő már kisebb hatáskörű beosztásban. A harmadik, az akkor hivatalban lévő Bene László országos rendőrfőkapitány, nem tudhatta, hogy két év múlva már ő is azok közé tartozik, akik csalódással emlékeznek vissza a felmentésük körülményeire. A számok és tények megdöbbentők. A huszonhat korábbi vezetőből mindössze hét érzi úgy, hogy a beosztásához méltó körülmények között búcsúzatott, távozásának előzményei miatt azonban közülük is négyben maradt kisebb-nagyobb tüske. Az interjú adók közül öten maguk kezdeményezték, illetve megfelelő megoldásnak tartották a megyei főkapitányi beosztásból való felmentésüket. Kettő a bizalom, illetve támogatottság hiányát érezték, egyiküket a megyéjében történt rendkívüli esemény készítette erre, kettőjüknek pedig más – számukra megfelelő – beosztást ajánlottak. Sajátos Túrós András helyzete, aki – ha nem nyugodt körülmények között is, de – különösebb sérelem nélkül élte meg, amikor a rendszerváltozás után országos rendőrfőkapitányból főkapitány-helyettes lett, az ebből a beosztásából történő felmentésének körülményei azonban már méltatlannak ítéelhetők. Ez az eset példa arra, hogy a könyvekben szereplő tábornokok némelyike nem csak egy felmentést élt meg. Most azokkal az esetekkel foglalkozom, amelyek meghatározók, illetve a hivatásos állományból való végleges távozáshoz vezettek. Tizenkilencen vannak tehát olyanok, akik sérelmesnek, illetve megaláznak minősítették a személyüket érintő eljárást, különösen az a hat volt vezető, akiket bűncselekmény elkövetésével is meggyanúsítottak. Az olykor évekig is elhúzódó eljárás után ötöt felmentettek, egyet – vitatható körülmények között – pénzbüntetésre ítélték. Nem nehéz elképzelni, hogy az elhúzódó ügyek milyen károkat okoztak az érintettek magánéletében,

egzisztenciájában, amiért soha senki nem kért elnézését vagy bocsánatot. Azt gondolom, már csak a nagy számok törvénye alapján sem valószínűsíthető, hogy huszonhat magas beosztású vezetőből tizenkilenc válik méltatlanná a korrekbt búcsúra. Nehéz elképzelni, hogy a felmentésekben kizárólag szakmai értékük és emberi tulajdonságaik játszottak szerepet. Nincsenek megbízható statisztikai adataim, csupán emlékeim alapján vélem úgy, hogy sajnos ezt az arányt nagyjából általánosíthatjuk az elmúlt húsz év tábormokai vonatkozásában. Talán nem ebben a fejezetben kellene megemlíteni, hogy a csalódásokat okozó felmentések száma nagyjából egyenlő arányban köthető jobb-, illetve baloldali kormányzati ciklusokhoz. Csak reménykedni lehet abban, hogy ez a tendencia véget ér. Vagy azért, mert a politikai és szakmai vezetés megtalálja az optimális megoldást, vagy azért, mert a tábormoki kar végre kiáll önmagáért és egymásért.

Sikeres módszerek, emlékezetes eredmények

Az interjút adó tábormokok mindegyike sorkatonaként, tiszthelyettesként vagy beosztott tisztként kezdte pályafutását, illetve egyikük polgári alkalmazottként. Valamennyien tehát több beosztást töltöttek be az országos vezetői és a megyei (budapesti) főkapitányi pozíció eléréséig. A legtöbben rendőrkapitányként, főkapitány-helyettesként, határőrkerület helyettes vezetőjeként vagy a határőrség országos parancsnokságának vezetésében is dolgoztak, ezért bőséges tapasztalatuk volt egy új helyzetbe történő beilleszkedésről, a jó módszerek és a kreativitás szükségességéről. Túrós András volt Borsod-Abaúj-Zemplén megyei, majd országos főkapitány – Szerencsen és Ózdon, majd megyei főkapitányként elért eredményeire alapozva – egyértelműen megfogalmazza: nem lehet sikeres az a vezető, aki nem él ott, ahol dolgozik, ha nem él együtt munkatársaival, az adott város, megye lakosságával. Többen vallják, hogy mindig annak kell alkalmazkodnia a környezethez, aki újonnan érkezik. Persze nem úgy, hogy feladja elveit, céljait, az általa jónak tartott módszereket és gyakorlatot, hanem úgy, hogy azokat megismertesse és elfogadtassa, esetleg alakítsa a helyi sajátosságokhoz. Nagyon nehéz helyzetbe kerül az, aki nem tudja magát elfogadtatni a munkatársaival, a lakossággal, az önkormányzati és helyi politikai vezetőkkel. De ha sikerül, abból nemcsak az általa vezetett szervezet profitál, hanem ő maga is. A kívülről érkezők általában még nehezebb helyzetben vannak. Előfordult, hogy az adott megye, város vezetésében meghatározó szerepet betöltő személynek csupán

annyi kifogása volt a jelölt ellen, hogy nem helybeli, és ezt elegendő indoknak tartotta a kinevezés megkérdőjelezéséhez.

A továbbiakban olyan módszereket, magatartásokat, jelenségeket szeretnék megmutatni, amelyek fontos szerepet játszottak az adott vezető elfogadottságában, sikereiben. A már említett kívülről érkező vezető mielőbbi beilleszkedését segítette, ha bizalmat szavazott az ott lévő kollégáknak, és nem azzal kezdte a tevékenységét, hogy titkárnőt, gépkocsivezetőt, helyetteseket hozott magával. Ezt a legtöbbben így tették pályafutásuk különböző állomásaiban. Ladvánszky Károly azt is elmondta az interjúban, hogy az okos vezető okos beosztottakat választ maga mellé, nem félti tőlük a tekintélyét és a pozícióját, a tevékenységüket jól összefogva és irányítva közös sikereket érhetnek el. Megemlítette, hogy nem tartja jó megoldásnak, amikor egy rendszeti vezető idejének jelentős részét anyagi, pénzügyi problémák emésztik fel. A vezetéselmélet régóta ismert tétele, hogy a motivált, a feladatot magáénak érző munkatárs sokkal nagyobb hittel és akarattal dolgozik, sokkal jobban elfogadja főnökét és annak utasításait. Ennek elérésére több lehetőség adódik. Bodrácskó János volt budapesti főkapitány már korábbi beosztásaiban is alkalmazta a beosztottak véleményének, javaslatainak kikérését, értékelését, hasznosítását. A gyakorlat minden szinten sikereket hozott. BRFK-alesztályvezetőként az akkori kiemelt bűncselekmények felderítésében, osztályvezetői időszakában – egyebek között – a rablások felderítésében elért negyvenöt százalékos eredményességben, főkapitányként a csapaterős tevékenységek szakszerű lebonyolításában. Mások mellett *Komáromi István* volt Pest megyei főkapitány is fontosnak tartotta a beosztottak motiválásának, véleményük megismerésének szükségességét, érdekeik képviselését, a jó munkahelyi légkör nélkülözhetetlenségét. Egyedi ötletként vezette be kapitányként a „pletykanapot”, amely tulajdonképpen kötelező állománygyűlés volt. Ezen területekre kerültek az adott hónap hírei, rémhírei, pletykái, gondjai, és közösen beszéltek meg valamennyit. A kezdeti megdöbbenést nagy lelkesedés és siker követte, bizalmat és jó légkört teremtett. Főkapitányként aztán már más módszerekhez kellett nyúlnia, de a célok változatlanok maradtak. Az információk, az ismeretek közvetlen megszerzését tartotta célravezetőnek, ha kellett, a kapitánytól, ha kellett, a járőrtől. A személyes példamutatás és a beosztottakkal való „együttélés” is csodákra képes. Az ügyészi pályáról érkező *Hajzer László* volt Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei főkapitány ezt formai és tartalmi szempontból is fontosnak tartotta. Megszüntette a főkapitányok külön étkezését, és beállt a sor végére. Munkába járásra a saját gépkocsiját használta, nem élt a korábbi kiváltságok lehetőségével. Ő is azok közé tartozott, akik mindenkor

elérhető, intézkedni képes állapotban voltak, ellenszolgáltatás nélkül túlóráztak, rendet tartottak maguk körül, időpontokat, határidőket nem mulasztottak, így mindezt másoktól is elvárhatták. Bene László volt országos rendőrfőkapitány az interjúban kiemelt jelentőséget tulajdonított annak a módszernek, amelyet bünyügyi osztályvezető korában alkalmaztak. Ha feladat volt, a vezető soha nem ment haza mindaddig, amíg valamennyi beosztottja be nem érkezett, nem számolt be, és nem értékelték közösen az addig végzett munkát. A helyszíneken hagyta dolgozni a kollégáit, de ott volt, hogy érezzék jelenlétét, támogatását, azonnal dönthessen, ha az szükségessé válik. A munkatársaknak, beosztottnak rendkívül imponál, ha a vezetőjük kreatív, ötletgazdag, fogékony az újdonságokra. Ez jellemezte például *Lantos Bálintot* és *Fazekas Attilát*, Heves, illetve Jász-Nagykun-Szolnok megye főkapitányait. Több főkapitánytársukhoz hasonlóan egyikük sem akart valamelyik szakterület legjobbjá lenni. Azt tekintették elsődleges feladatuknak, hogy a működés optimális feltételeit megteremtsék. Lantos tábornok és közvetlen munkatársai sok eredeti ötlettel lepték meg az előljáróikat, állományukat és a megye lakosságát. Igazán sikeresnek értékelhető a speciális csapatépítési program, a Közbiztonságért Tenni Akarók Egyesületének megalapítása, a Rendőr-kék kiadvány, vagy a fogdák működésének civil kontrollja. A szolnokiak az informatikai fejlesztésekben jártak élen. Nemzetközi elismerést vívott ki ujjnyom-azonosító rendszerük, a töredéktenyernyom-azonosításban pedig a világ addigi legjobb módszerét dolgozták ki, amely még Lady Diana tetszését is elnyerte egy luxemburgi kiállításon. Nagyobb léptékű kreativitásra adódott lehetősége *Székelly Jánosnak*, a határőrség rendszerváltozás előtti és akkori országos parancsnokának. A szervezetet ért bírálatok és támadások nem a védekezésre, hanem az „előremenekülésre” készítették őt és munkatársait, aminek végeredménye lett – egyebek között – a vasfüggöny lebontása és a hivatásos határőrség alapjainak lerakása. A jó vezető egyik tulajdonsága, hogy évekre előre gondolkodik (ha hagyják!), és ezt is sokaknál megtalálhatjuk. Az állomány nevelése, képzése a jövő sikereinek garanciája. Szembetűnő a különbség a határőr és rendőr vezetők között. Az előbbieket szinte kivétel nélkül a katonai főiskolákon megszerzett pedagógiai ismereteik birtokában tudatosan alkalmazták a tanult módszereket, a rendőri vezetők inkább ösztönösen, kanyargósabb utat járva igyekeztek érvényesíteni az elképzeléseiket. Kiss Kálmán volt határőr országos parancsnok egész pályafutását jellemezte a beosztottakról való gondoskodás szándéka. Amikor elsődleges feladata a nevelés, oktatás, kiképzés volt, új és hatékony módszereket keresve talált rá munkatársaival a számítógépes programok lehetőségére. Abban az időben ez valóságos áttörésnek szá-

mított. Hagyományos módszerekkel élt Orbán Péter, aki különösen kapitányként, de még Vas megyei főkapitányként is személyesen kívánt meggyőződni beosztottai ismereteiről, és a hiányosságokat azonnal pótolta vagy pótolhatta. Méltán büszke arra, hogy „neveltjeiből” később vezetők, alezredek, ezredek, tábornokok lettek. A munkavégzés eredményességének és a kollégák leterhelésének problémája ugyancsak általános jelenség. Ebben a témakörben Pintér Sándor volt országos rendőrfőkapitányt, jelenlegi belügyminisztert lehet leginkább kiemelni. Már beosztott vezetőként is a precíz kimutatások, táblázatok, elemzések fontosságában, az ellenőrzés szükségességében hitt. Azt mondta: „...eredménycentrikus vezetőnek tekintem magam. Olyannak, aki szereti tudni, hogy honnan hová jutott el az irányítása alá tartozó szervezet.” Nehéz lenne olyan pozitív jelenséget találni a rendszerváltozás utáni évekből, amely kisebb nagyobb mértékben vagy egészében ne kötődne hozzá. A magam részéről meghatározó erejűnek érzem az informatikai fejlesztést és ezen belül is a Robotzsaru program beindítását, a nemzetközi kapcsolatok kiteljesedését és a szakközépiskolai oktatást. Már korábban utaltam a lakossággal és az önkormányzatokkal való kapcsolat nélkülözhetetlenségére. Beszélgetőtársaim közül többen kaptak tárgyiasult és erkölcsi elismerést környezetüktől. Közéjük tartozik *Bartalus Antal* volt Veszprém megyei főkapitány, akit valamennyi politikai párt elismert, támogatott. Ma sem tud úgy végigmenni a megyeszékhely utcáin, hogy ne szólítanak meg ismerősök, ismeretlenek egy-két baráti szóra vagy a tanácsát kérve. A hasonló helyzetben lévő *Svraka Gyula* volt Fejér megyei főkapitány fontosnak tartotta a korrekt kapcsolatot a megye egyházi vezetőivel is. Ezek olyannyira sikeresnek bizonyultak, hogy a hivatalos programok mellett belefértek baráti jellegű ebédek is, ezeken sok minden terítékre kerülhetett, ebből a rendőrség profitált. A jó kapcsolatokra példaként említhetem *Krózsel Károlyt*, aki Újpesten kapitány, majd Komárom-Esztergom megyében főkapitány volt. Őt nemcsak a kerület vezetése támogatta mindenben, hanem az újpesti labdarúgó-szurkolók kemény magja is befogadta. Kapitányként, főkapitányként egyaránt népszerű volt, Tatabányán a helyi rádió külön köszöntötte a névnapján és mondott köszönetet az egész rendőri állománynak. Sikeresnek és népszerűnek bizonyultak *Berta Attila* volt Tolna, majd Tolna és Fejér megye közös, később budapesti főkapitány *szolgáltató rendőrséget* megvalósító ötletei. Ezek egyikét, a *büntetésmentes napot* még osztályvezető korában vezették be. A rendőrség és az autókлуб munkatársai közös szolgálatellátásuk során csak figyelmeztették, és ha kellett, segítettek – például a kiegészítő lámpaizzó kicserélésével – az enyhébb szabálysértést elkövetőket. *Papp Imre* volt Hajdú-Bihar megyei főkapitány, az állomány össze-

tartásának, egyben tartásának fontosságát hangsúlyozva nemcsak a rendszer-változás és a taxisblokkád eseményeivel példálózott, hanem azzal is, hogy az ő kapitányi, főkapitányi időszakában mennyire jellemző volt a kapitányok összefogása, egymás segítése, támogatása. Hasznos gyakorlatként nevezte meg a szomszédos megyék főkapitányainak rendszeres tapasztalatcseréjét, közös gondolkodását is. Itt kell megemlítenem azt a sokak által vallott tényt, hogy a szakmai munkában óriási segítség, ha valaki legalább öt-hat évig maradhat azonos vezetői beosztásban, és ez idő alatt továbbképzéseken, szakmai fórumokon megismerheti az ország hasonló beosztású vezetőit. Az így kialakult kapcsolatok gyorsítják, eredményesebbé teszik a munkát. A gyakori változások, a kevés tapasztalattal felvértezett vezetők esetében ez jóval nehezebb. Hiba lenne nem érinteni a nemzetközi kapcsolatokat, amelyeknek valamennyi beszélgetőtársam óriási jelentőséget tulajdonít. Mindenki élt a lehetőséggel, amikor „kinyílt a világ”. A személyes kapcsolatok, az adományok, a kölcsönös tapasztalatcserék nagy haszonnal jártak. A tábornokok megfogalmazták, hogy eredményességben és szakmai tudásban soha sem kellett szégyenkezniük, tőlünk is vettek át ötleteket, módszereket. (A hollandok például a bordersodi kollégák eljárásainak és módszereinek alkalmazásával derítettek fényt egy kettős emberölésre. A dolog szépséghibája, hogy a későbbiekben ők szabadalmaztatták az eljárást.) Nyelvtudásunk és informatikai, technikai, pénzügyi hátterünk azonban évekkal maradt el a Nyugat-Európában és az Amerikai Egyesült Államokban dolgozó partnereinktől. A magyar rendőrség nemzetközi átvilágítását sikerrel elindító Szabó Győző mellett – aki az akkori minisztériumi főosztályvezető, *Szikinger István* javaslatát valósította meg – itt szólnék *Salgó László* volt Csongrád, majd Tolna megyei és későbbi országos rendőrfőkapitányról, valamint *Nováky Balázs*, *Bédek József* volt határőr országos parancsnokokról, és *Ferenczi László* volt Somogy megyei főkapitányról. *Salgó László*, aki négy évig belügyi attaséként is dolgozott, elindítója és motorja volt a rendkívül sikeres holland–magyar rendőri kapcsolatoknak, sok jó példát, eszközt és támogatást hozva Magyarországra. *Ferenczi László*ék kezdeményezték először, hogy külföldi rendőrök segítsék magyar kollégáikat a nyári Balaton-parti feladatokban. Ötletük sokáig élt, talán még ma is működik, de az biztos, hogy ez a gyakorlat alapozta meg a magyar rendőrök horvátországi szolgálatellátását. A határőrség ebben az időszakban önállóan intézte nemzetközi kapcsolatait. Együttműködés és információcsere természetesen volt a két szervezett között, mint ahogy többé-kevésbé miniszteriális koordináció is. A szomszédos országokkal napi együttműködést alakítottak ki, amely zökkenőmentes volt. A legtöbb segítséget a német kap-

csolat jelentette: tanácsokkal és eszközökkel egyaránt szolgált. Ide illő érdekes történet, hogy a németektől kapott hőkamerát a magyar határőrség olyan sikeresen fejlesztette tovább, hogy a módszert aztán a németek is alkalmazták. A rendszerváltás utáni évekre esik és Nováky Balázshoz kötődik a páratlan sikerű nemzetközi határrendészeti konferenciák elindítása. A kezdetben szerény létszám rohamosan bővült, és egyre több nemzet képviseltette magát Európából, de más földrészekről is. A több mint ötven országból érkező vezetők a magyar határőrség jó hírét vitték a világba. Ezek az események nagyban hozzájárultak, ahhoz, hogy a már Béndek József vezette magyar határőrség nemzetközi mércével mérve is kiváló teljesítményt nyújtott az uniós, valamint a schengeni csatlakozásból adódó feladatok elvégzésében.

A család szerepe, segítségének jelentősége

A hivatásos állományú rendőrök és határőrök pályafutásának alakulásában nagy jelentőségű a családi háttér. Sajnos elég sok kollégának a házassága azért jutott válságba, mert a házastárs és a gyerekek nem tudták tolerálni a költözködések, a nagyfokú leterhelést, a hétköznapi tervezhetetlenségét, a családfő gyakori távollétét. Nem mondanék igazat, ha azt állítanám, hogy egyik beszélgetőtársam magánéletében sem voltak válságos időszakok, de több mint kétharmaduk él első házasságában, és a többiek élete is rendeződött. A sok szép és olykor megható elbeszélés közül nagyon nehéz példákat kiemelni. Feltétlenül idéznem kell Székely Jánost, aki sokunk érzéseit fogalmazta meg: *„Csak csodálni tudom Icát, a feleségemet, akinek szeretete, támogatása, kitartása és áldozatvállalása nélkül semmiképpen sem értem volna el ezeket az eredményeket!”* Szívesen emlékszem vissza *Bély László* volt Győr-Moson-Sopron megyei rendőrfőkapitány és *Rafael Károly* volt Nógrád megyei rendőrfőkapitány gondolataira. *Bély László* nemcsak a felesége megértését, önzetlen támogatását és türelmét emelte ki, hanem azt is elmesélte, ahogy a felesége az egyetemi tanulmányaiban is segítette, amikor súlyos szembetegsége miatt ezt képtelen lett volna egyedül megtenni. *Rafael Károly* a család azon terheiről beszélt megható szavakkal, amelyeket a mindennapos éjszakai telefonok, az állandó készenlét és feszültség okozott feleségnek, gyerekeknek egyaránt. Nem hagyhatom ki ebből a témakörből *Forgács Lászlót* és *Gál Lászlót*. *Forgács László* volt Borsod-Abaúj-Zemplén megyei, majd országos főkapitány felesége, *Dóra* és *Gál László*, a korábbi Békés megyei főkapitány felesége, *Ágnes* is mesélt nehéz időszakokról. A két asszonyt azért

kértem fel a beszélgetésre, mert a férjeik akkor már nem voltak közöttünk. Szeretettel és tisztelettel beszéltek a társukról, akiket mindig teljes erejükből támogattak, és ezt példák sokaságával támasztották alá. Vállalták a költöződésekkel, átmeneti különlésekkel, gyakori távollétekkel járó nehézségeket azért, hogy a férjük karrierje ne törjön meg. Úgy vélem, Gál Ágnes valamennyi sikeres rendőr- és határőrfeleség érzéseit fogalmazta meg beszélgetésünk végén: *„Sokszor gondolkodtam azon, jól tettem-e a dolgom feleségként, megfelelő segítség és háttér voltam-e számára. Lehetett, kellett volna-e bármit másként tennünk? A mai eszemmel és tapasztalattal azt mondom: igen! Lehettem volna kicsit önzőbb, hogy én és a fiúk többet kapjunk Laciból, és ne vigyen el magával olyan sok mindent. De realisan értékelve az akkori körülményeket, nyugodt vagyok, mert mindig úgy cselekedtem, ahogy a férjem számára a legjobbnak gondoltam!”*

Sztorik és véletlenek

Végül felidézek néhány olyan meglepő esetet, amelyek – a tudományos tanításokkal ellentétben – azt mutatják, hogy a véletlen igenis fontos szerepet játszhat egy ember életében.

Az időrendi sorrendet betartva, Nováky Balázs esetével kezdeném. A tábornok még főhadnagyként Nagyatádon teljesített szolgálatot. Újonc katonák eskütételének napján, az utolsó percekben derült ki, hogy eltűnt az előre elkészített ünnepi beszéd, amelyet neki kellett volna felolvasnia. Nem volt mit tennie, odaállt a mikrofon elé, és fejből mondott egy általános sikert és elismerést arató beszédet. Ezután karddal tisztelegve maga vezette a díszelő alegységet hibátlan alakissággal. Szereplése annyira elnyerte a jelen lévő budapesti előljáró tetszését, hogy hamarosan magas beosztást kínáltak neki a balassagyarmati kerületnél. Nováky Balázs úgy fogalmazott: *„...ha akkor felolvasok egy általános köszöntőt, talán még most is Nagyatádon vagyok!”*

Berta Attila fiatal őrnagyként a Tolna Megyei Rendőr-főkapitányság Közbiztonsági és Közlekedési Osztályát vezette. Súlyos szakmai és személyi ellentétbe került főkapitányával, aki azért sem kívánta a helyzetet rendezni, mert arra hivatkozott, hogy Szabó Győző akkori országos főkapitány elvárja Berta Attila elmarasztalását. Ezután nagy levegőt véve ismeretlenül felhívta Szabó Győzöt. Az országos főkapitány szavai („Kedves őrnagy úr! Én eddig a pillanatig azt sem tudtam, hogy maga létezik...”) arról győzték meg, hogy a főnökével esélyük sincs a további közös munkára. Mivel még egy (!) nap

volt hátra a főkapitányi pályázatok beadásáig, ezt a megoldást választotta – és nyert! Ha csak egy nappal később hívja fel Szabó Győzöt, bizonyára már 1991-ben elhagyja a testületet.

A szovjet államadósság rendezése keretében tartott egyik moszkvai tárgyaláson Kiss Kálmán tábornok képviselte a magyar határőrséget. Az orosz delegáció illetékes munkatársa ezerkét száz UAZ gépjárművet kívánt adni, ami azonban már nem felelt meg a magyar érdekeknek. Nem állítom, hogy ez is feltétlenül a véletlen számlájára írható, de Kiss Kálmán nem tudta, nem tudhatta, hogy az orosz fegyverkereskedelem nagy hatalmú vezetőjével, az elnök közvetlen tanácsadójával ül szemben, akinek nem szoktak ellentmondani. Ezért, mindenki őszinte megdöbbenésére, vitába szállt az orosz „kollégával”, és elérte, hogy UAZ-ok helyett Lada Nivák érkezzenek. Az esetnek híre ment, és több mint kedvezően befolyásolta a tábornok hazai és nemzetközi megítélését.

Orbán Péter Vas megyei főkapitányként 1995 novemberében, egy szokásosnak látszó munkanapon meghallgatást kért Pintér Sándor országos főkapitánytól. Hatáskörét meghaladó ügyben tett jelentést, majd beszélgettek. Az országos főkapitány elmondta neki aktuális problémáját, a Készenléti Rendőrség létrehozása körüli gondokat. Orbán tábornok a távozásakor csak úgy viccesen visszaszólt: „...*ha rám bízna, megoldanám!*” A jelentéstétel szükségessége és a megoldandó probléma időpontjának egybeesése, valamint a spontán beszólás semmiképp sem nevezhető tervezett és tudatos eseménynek. Mégis ezek indították el Orbán Pétert az országos főkapitányi beosztáshoz vezető úton.

Az ötödik történetet akár az előző fejezetben is megírhattam volna. Bartalus Antal különleges kanyarokat tartalmazó sikeres pályafutásának egyik eseménye volt, amikor főkapitány-helyettese váratlanul és különösebb indok nélkül Pápáról Ajkára helyezte a fiatal nyomozót. A dolog olyan szokatlan módon történt, hogy csak akkor derült rá fény, amikor Bartalus Antal hiába kérte havi fizetését a munkahelyén, azt már csak Ajkán vehette át. Kezdeti felháborodása és méltatlankodása alábbhagyott, különösen az után, hogy ott ismerte meg a feleségét, és azóta is boldog házasságban élnek. Azt gondolom, ebben is van némi szerepe a véletlennek.

Összegzés

Az előbbieket többször átolvasva különböző érzések kavarnak bennem. Bánt, hogy összességében nem tudtam egy optimizmussal teli tanulmányt készíteni, de azt gondolom, ez nem az én hibám. Az események nem adnak erre okot, még

akkor sem, ha interjúalanyaim mindegyikének nevéhez köthető a magyar rendészet kisebb-nagyobb sikereinek egyike vagy akár több is. Sőt, akár azt is mondhatnám, hogy nélkülük a magyar rendészet, rendvédelem, a rendőrség, a határőrség valószínűleg kevésbé ért volna el hasonló eredményeket. Nyilván egy-egy ember bármikor pótolható, de nagyjából ugyanazon korban élő és egymás tevékenységére építő huszonhat vezető már aligha. Sajnálom, hogy keveset tudtam felidézni a három könyv történeteiből, gondolataiból, tanulásaiból, és csak reménykedem abban, hogy a terjedelmi korlátok miatti kényszer ellenére jól választottam, érthető és hasznosítható példákat emeltem ki. A tallózáskor magam is meglepve szembesültem azzal, hogy lehetetlen jól válogatni a sok-sok izgalmas és érdekes témakörből. Külön tanulmányt igényelnének például a szervezett bűnözés elleni fellépés eseményei, az elkésett (vagy késleltetett?) jogalkotás és jogalkalmazás következményei, a délszláv háborúból adódó feladatok, a schengeni csatlakozás előkészítése, hogy csak néhányat említsek a most kimaradó különlegességekből.

Napjainkra már magam is elszakadtam a rendészet, a rendvédelem mindennapjaitól, ezért sem foglalkozom napi aktualitásokkal. Továbbra is készítetést érzek azonban arra, hogy a múlt eseményeinek felidézésével, követendő és elkerülendő példák bemutatásával próbáljam meg elgondolkodtatni azokat, akiknek lehetőségük van a rendészeti szervek életének befolyásolására. Kötelességet és képességet érzek arra is, hogy négy évtizedes tapasztalataimmal segítséget kínáljak fel egy új generáció képviselőinek. A mostani vezetőknek azt kívánom, hogy munkájukhoz önállóságot, bizalmat, valós szakmai célkitűzéseket és megfelelő feltételrendszert kapjanak. Kívánom, hogy minél ritkábban kelljen látványos, de érdemi eredményt alig hozó, vagy a szakmai meggyőződésükkel, igazságérzetükkel nem teljes összhangban lévő döntéseket végrehajtaniuk, és elődeiktől eltérően, nagyon ritkán, lehetőleg soha ne tapasztalják meg a magas beosztású vezető magányosságának érzését. Ahogy azt korábban írtam, csaknem valamennyi beszélgetőtársam tisztelettel és szeretettel szólt olyan idősebb kollégákról, volt parancsnokairól, akiket példaképnek, követendő mintának tekintett. Örülnék, ha a fiatal kollégák elhinnék nekik, nekem, hogy a magyar rendészet, rendvédelem értékeit nem azok növelik igazán, akik mindig csak a pillanatnyi helyzetnek kívánnak megfelelni, hanem azok, akiket munkatársaik elfogadnak, tisztelnek, és távozásuk után még évek múlva is jó szívvel gondolnak rájuk.

MUHORAY ÁRPÁD

A 2001-es beregi árvíz tizedik évfordulóján túl

Már 1999-ben különösen nagy károkat okozott a tavaszi ár- és belvív. Még szinte fel sem ocsúdott az ország, és júniusban az akkor szinte beláthatatlan következményűnek látszó, viharokkal kísért felhőszakadások sorozata következett. Több tízezer ember szállt harcba életért, vagyonért, a természetért. A média testközelbe hozta a pusztulást, a rettenetet, de az összefogást, a közösségi erőt is. Majd ősszel újabb esőzés indult, télen rendkívüli hóhelyzet alakult ki, és senki sem gondolta volna, hogy ezek után a 2000-es évet nemhogy az árvizek, de a katasztrófák évének kell tekinteni.

Az akkor újonnan alakuló BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság mindjárt februárban a január 30-án Romániában történt baleset okozta tiszai cianidszennyezés által okozott veszélyhelyzet, majd a februártól kezdődő hat megyére, illetve az áprilistól induló hárommegyés bel- és árvízi helyzetben „mutatkozott” be. Eközben a hatalmas ágasegyházi tüzet a pusztaszállási gázkítörés, majd a tiszai finomító tüze követte¹.

A helyreállítás és újjáépítés az éves munka egyik legfontosabb feladata lett. Példás szervezettséggel, összehangoltsággal, céltudatosan működött az új szervezet. Az eredményesség bizonyítékául rangos elismerésként is szolgáló Sasakawa-oklevél átvételekor minden érintett remélte, hogy a közeljövőben nem ismétlődik meg a rendkívüli időjárás okozta katasztrófasorozat.

Azután 2001 márciusának első napjaiban Kárpátalján ötvenöt települést öntött el a víz, a Tisza hazai szakaszain is megkezdődött az áradás, 6-án Tarpánál átszakadt a gát...

Árvízi krónika

2001. március 3.: A Tiszán áradás kezdődött, a Felső-Tiszán *árvízvédelmi kérésültséget* rendeltek el².

¹ Csizsár Tamás (szerk.): Megzabolázott természet. BM OKF, Budapest, 2001
² <http://www.freeweb.hu/ujsgcikkek/2001/magyarnemzet/MN3162.htm>

Március 6.: A Tisza vízállása igen magas volt, a Felső-Tiszáról érkezett árhullám egybeesett a Szamoson és a Túron érkező árhullámokkal.

Az árvízzel veszélyeztetett térségbe látogatott *Orbán Viktor* miniszterelnök, *Pintér Sándor* belügyminiszter, valamint *Fónagy János* vízügyi miniszter, és helikopterről is megszemléltek a veszélyeztetett területeket. Orbán Viktor a helyszínen bejelentette: nyolcszázmillió forintot csoportosítanak át a védekezésre.

A kormány a polgári védelemről szóló törvény alapján *kihirdette az árvíz-védekezési veszélyhelyzetet*³.

13.30-kor a Tiszán *Tarpánál* ötméteres szakaszon *gátszakadás* történt⁴. Az Ukrajnából átfolyó vizek és a Túr magas vízállása miatt Sonkád felett gátsumadás keletkezett. Itt és Kispalád térségében csaknem nyolcszáz méter hosszban bukott át a víz. A BM OKF főigazgatója, *Bakondi György* országos irányító törzset jelölt ki a mentési munkák helyszíni koordinációjára. A védekezésben ezen a napon 348 tűzoltó vett részt, további 95-en a rendőrségtől. A honvédség is nagy erővel képviseltette magát.

A megyei közgyűlés elnöke nyolc helység kitelepítését rendelte el, ennek végrehajtására a megyei katasztrófavédelmi igazgatóság megette a szükséges intézkedéseket. A megyei katasztrófavédelmi igazgatóságon operatív törzs működött. Az otthonukat az árvíz miatt elhagyókat a befogadó településeken közösségi létesítményekben, illetve magánházaknál helyezték el, az étkeztetésükről gondoskodtak. Azokon a településeken, amelyekben nem volt egészséges ivóvíz, csomagolt vízzel látták el a lakosságot.

Március 7.: A Tisza Vásárosnamény térségében elérte a legmagasabb vízszintet, ez 18 cm-rel haladta meg az addig mért legnagyobb értéket. A tarpai *töltésszakadás 160 méterre* nőtt; a kiömlő víz elöntötte Tarpa, Gulács és Tivadar településeket, valamint Hete és Fejércse egy részét is. A megyei védelmi bizottság elrendelte a beregi öblözet további tizenkét településének kimentését. A déli rész tehermentesítése érdekében a 41-es számú fűutat két helyen átvágták, és két hatvantonnás hidat szállítottak a helyszínre. Ezen a napon tizenkétezer végeztek védekezési munkálatokat, több mint nyolcszáz különböző technikai eszközzel. A megyei katasztrófavédelmi igazgatóság megszervezte a kitelepítettek egészségügyi ellátását.

Március 8.: A beregi gátszakadás nagysága 240 méter fölé nőtt, és már több mint százmillió köbméter víz folyt ki az öblözet területére. A védekezés-

³ <http://www.freeweb.hu/ujsgcikk/2001/magyarhirlap/MH3142.htm>

⁴ <http://www.freeweb.hu/ujsgcikk/2001/magyarnemzet/MN3167.htm>

ben tizenháromezren vettek részt. Folytatódta a kitelepítések⁵, de az előtött területeken sokan ott maradtak a saját felelősségükre. A Magyar Speciális Mentők tizenöt, a tűzoltóságok negyven embert mentettek ki helikopterrel, illetve csónakkal.

Március 9.: A kormány a helyzet kezelését és a következmények felszámolását célzó feladatok összefogására létrehozta a *Helyreállítási és Újjépítési Tárcaközi Bizottságot*. A bizottság elnöke Bakondi György lett. A kormány a védekezési költségek megtérítésére *ötmilliárd forintot* utalt át a Belügyminisztérium számlájára⁶. Rendkívüli árvízvédelmi készültség volt érvényben 205 km hosszon.

Nyíregyházán belügyi katasztrófa-kommunikációs központ kezdte meg a működését.

A víz tizenegy települést öntött el, négyet elzárt. Az áramszolgáltatás hiánya miatt a távközlés is megszűnt. A kitelepített falvak lakosságának körülbelül tíz százaléka saját felelősségére a lakóhelyén maradt. A véderők gyógyszerrel, ivóvízzel és élelmiszerrel látták el őket. A megye több településének iskolájában rendkívüli tanítási szünetet rendeltek el.

Március 10.: Az előtött ötvenezer hektárnál nagyobbra nőtt, Tokaj alatt is igen magas vízszint alakult ki. Folyamatos, megfeszített munkával az Ár- és Belvízvédelmi Központi Szervezet erői szádfalveréssel és földfeltöltéssel elzárták a töltésszakadást.

Az előtött falvakból kimenekített és másutt befogadott emberek higiénés, orvosi ellátása és lelki támogatása folyamatos volt, a honvédség negyven mozgókonyhát ajánlott fel. Megkezdődött a lakosság visszatelepítésének előkészítése, a fertőtlenítés.

Összegyűjtötték az elhullott állatokat, megindult a közművek visszacsatlósítása és az életveszélyessé váló épületek felmérése.

Március 11.: Tiszadobon a nyári gátat magasították, intenzív védekezés folyt az átvágott 41-es főúton átengedett, a településeket körbevevő víz ellen. Az OKF *vegyi felderítő csoportokat* vezényelt a megyébe, hogy segítsék a fertőtlenítést.

Március 12.: A Tisza árhulláma Tiszabercel és Tokaj között tetőzött, megkezdődött a védekezés Tiszafüred és Csongrád között. *Az előtött területen élők elhelyezése, ellátása, a fertőtlenítés, a lakosság tájékoztatása érdekében a HUB elnöke munkabizottságot hozott létre.*

⁵ <http://www.freeweb.hu/ujsgcikkek/2001/magyarnemzet/MN3171.htm>

⁶ <http://www.freeweb.hu/ujsgcikkek/2001/nepszava/NZ3118.htm>;

<http://www.freeweb.hu/ujsgcikkek/2001/nepszabadsag/NS3258.htm>

A visszatelepülőket írásban és szóban tájékoztatták a betartandó rendszabályokról, a helyreállítási munkák aktuális kérdéseiről és a lakosság feladatáról. Egyre több segélyszállítmány és felajánlás érkezett az ország különböző részeiből.

Március 13.: Szabolcsban a védekezési munkák mellett megkezdődött a helyreállítási teendők felmérése is. *Megalakult a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Helyreállítási és Újjáépítési Bizottság.*

Március 14.: Csökkent a 41-es számú főút két átvágásánál átfolyó víz mennyisége. Tarpa lakossága saját felelősségére tért vissza a faluba. Húsz településen kezdődött meg a kárfelmérés.

Március 15.: Miközben a rendkívüli árvízvédelmi készültség még mindig 205 km hosszon volt érvényben, a Beregben tizenkét településen folytatódott a fertőtlenítés, újabb négy település lakói költözhetek vissza. *Tizenhat bizottság hatvannégy tagja végzett kárfelmérést⁷ az érintett falvakban.*

Március 16.: A Tisza árhulláma a kiskörei tározóhoz érkezett. A beregi öblötben húsz falu közül kilencben lokalizációs töltés épült, a körtöltések végleges formában készültek el.

Március 17.: Kisebb árhullám indult meg, de a Beregben húsból tizenhat településre visszaköltözhetek az emberek. A magyar és ukrán katasztrófavédelmi, illetve vízügyi szervezetek megállapodtak az árvíz szabályozott levezetéséről.

Március 18.: A rendkívüli árvízvédelmi készültség mellett elkezdtek az ideiglenes védművek bontását. Ezen a napon már valamennyi településen volt áramellátás.

Március 19.: A gátszakadások helyén folytatódta a munkálatok, a földfeltöltés elérte a harmadfokú árvízvédelmi készültség szintjéhez tartozó magasságot.

Március 20.: Folytatódott a földmunka, és az életveszélyessé váló épületek bontásának megszervezése, a fertőtlenítés.

Március 21.: A rendkívüli árvízvédelmi készültség megszűnt.

Március 22.: Elzárták a 41-es számú főút és a mellékutak átvágásait. Megkezdődött a korábban odarendelt véderők és eszközök fokozatos kionóása, folytatódott a kárfelmérés, a fertőtlenítés, a vízelvezetés és a romos házak bontása.

Március 23–26.: A beregi öblötben végleges töltésszelvény alakítottak ki Tarpa és Tivadar között. A térségbe vezényelt tűzoltók az összedőlő lakóházakat bontották. Fogadták a segélyszállítmányokat.

Március 26.: Valamennyi iskolában megkezdődött, illetve folytatódott a tanítás.

⁷ <http://www.freeweb.hu/tjsagcikk/2001/nepszabadsag/NS3260.htm>

A védekezés megszervezése

Az árvízi helyzet nagyságrendje, a hatalmas kiáramlott vízmennyiség, az elöntött, illetve az elöntéssel fenyegetett terület nagysága, a védekezési feladatok nagyságrendje indokolta, hogy a katasztrófavédelmi szervek tevékenysége a *megyeinél magasabb irányítási szint* által, direkt módon vezetett, illetve a katasztrófavédelmi igazgatóság az ország más megyéiből *vezényelt állománnyal* megerősített legyen.

A *Kormányzati Koordinációs Bizottság* (KKB) tárcaközi bizottságként a kormány szintű döntések előkészítéséért volt felelős. Tagjai azon minisztériumok és központi államigazgatási szervek vezetői voltak, amelyek a katasztrófák megelőzésével, kezelésével és a helyreállítás-újraépítés időszakával kapcsolatban felvetődő feladatokban közreműködtek.

A KKB a kormány katasztrófavédelemmel összefüggő döntéseinek előkészítése érdekében kialakította a felkészülést, valamint a védekezés egységes követelményeit, összehangolta a védekezésben részt vevő minisztériumi, országos államigazgatási, a HM és a rendvédelmi, valamint a megyei és helyi érintett szervek katasztrófák elleni védelmi tevékenységét.

A *megyei*, illetve a *helyi védelmi bizottságok* az illetékességi területükön hangozták össze a katasztrófavédelemben részt vevő szervek, önkormányzatok feladatainak ellátását és az arra való felkészülést, irányították és összehangolták a helyi védelmi bizottságok, a polgármesterek katasztrófavédelmi feladatait.

A Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei védekezési munkálatok felelős területi irányító szerve a vízügy mellett a *Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Katasztrófavédelmi Igazgatóság* volt. Az igazgatóság adott otthont a KKB országos irányító törzsének, összehangolta a védekezés megyei katasztrófavédelmi feladatait.

A *védekezéshez* mozgósították a megye és az érintett települések polgári védelmi szervezeteit, parancsnokságait, szakalegységeit, részt vettek benne a polgári védelmi kirendeltségek és a tűzoltóságok, a vízügyi szervek, a rendőrség, a határőrség, a honvédség, az Országos Mentőszolgálat, a közútkezelők, a MÁV, az energiaszolgáltatók, egészségügyi és állat-egészségügyi szervek, önkéntes mentőszervezetek, gazdálkodó szervek, de nagyon sok állampolgár is, sokan önkéntesen, más településekről.

A vonatkozó *akkori szabályozók szerint* a települési polgári védelmi szervezetek polgári védelmi parancsnokságokból és szakalegységekből, a területi polgári védelmi szervezetek szakszolgálat-parancsnokságokból és szakalegységekből álltak.

A szakalegységek típusai (*vezetés, lakosságvédelem, kárfelszámolás, logisztika négyes csoport*):

- riasztó, híradó, vezetésbiztosító,
- kitelepítési-elhelyezési, óvóhelyi, metró-, állat- és növényvédelmi, közegészségügyi és járványügyi, radiológiai-biológiai-vegyi,
- műszaki és kárfelszámoló,
- elsősegélynyújtó és sérültszállító, kórházi, műszaki mentő, ellátó és szállító.

A 2001-es árvízi védekezés során – az élet hozta követelmények miatt – az életre hívott védekezési részlegek, munkacsoportok *eltértek* az akkor hatályos szabályokban foglaltaktól. A szakszolgálat-parancsnokságokat nem aktivizálták, de nem is merült fel ennek szükségessége.

Nyíregyházán működött a

- vezetői,
- tervezés-szervezési,
- koordinációs,
- kitelepítési-befogadási és
- logisztikai munkacsoport.

A helyi csoportok kiegészültek sajtóreferenssel, a felajánlások fogadásával, nyilvántartásával foglalkozó és 24 órás ügyelettel. A munkát híradó és művelői tiszték, továbbá informatikus segítette.

A feladatok nagyságrendje és sokrétősége miatt a BM OKF főigazgatója az országos irányító törzshöz, illetve a megyei igazgatóságra más megyékből megyei igazgatókat, igazgatóhelyetteseket, törzsmunkában jártas polgári védelmi kirendeltségvezetőket, törzstiszteket vezényelt a veszélyhelyzet bekövetkezésekor.

A törzsmunka tapasztalatai

A Zala Megyei Katasztrófavédelmi Igazgatóság akkori igazgatójaként én is a BM OKF főigazgatójának vezénylési parancsa alapján indultam 2001. március 6-án Zalaegerszegről Nyíregyházára, hogy részt vegyek a KKB országos irányító törzsében a *tervezési-szervezési*, majd a *kitelepítési-befogadási* csoport munkájában, és vezessem ezek tevékenységét.

A csoportok feladatainak végrehajtása közben mindvégig nagy gondot fordítottunk a megyei védelmi bizottság elnökével, valamint a védekezésben

közreműködő társ- és együttműködő szervezetek vezetőivel való folyamatos kapcsolattartásra.

Állandó feladat volt az akkor újdonságnak számító – Nyíregyházán felállított és működtetett – *belügyi katasztrófakommunikációs központ* hiteles, aktuális információkkal való ellátása. A sajtómegjelenések alapjai a legtöbb esetben a központilag kiadott közlemények, illetve a vezetők helyszíni, illetve budapesti nyilatkozatai voltak (a jelen cikkben a hivatkozott internetes források is ezekre alapultak).

A két irányítási szint – a központi és a megyei – szervesen egymásra épült és tapasztalatom szerint jól együttműködött. Az információáramlás folyamatos volt, a jelentések felterjesztésének és az állomány vezénylésének rendje begyakorlottan, jól működött. Némi fennakadást az informatikai eszközök darabszáma okozott – a gépirói és gépkezelői kapacitás szűkössége miatt előfordult sorban állás a számítógépek előtt.

Nagyon hasznos volt az informatikai háttérben az Arc-view program alkalmazása, amelynek segítségével a megye térképének nyomtatán lehetett feltüntetni a különböző helyzeteket, eseményeket, a ki- és visszatelepítés, a mentesítés menetét, útinform-adatokat, erő-, eszközszámvetéseket stb.

A vezetői csoport munkájának sarkalatos pontja az előjárónak felterjesztett napi két jelentés volt, hajnali öt, illetve este hét órakor. Ez tartalmazta az előző jelentés óta eltelt órák alatt bekövetkezett események, tevékenységek részletes leírását, a szervezés aktuális helyzetét, kérelmek, javaslatok megfogalmazását, számokat, adatokat, statisztikákat.

A védekezési munkák végrehajtásakor alapvetően fontos volt a lehető legszélesebb körű együttműködés nemcsak a helyi szakmai csoportokkal, hanem földművelési, vízügyi, közegészségügyi, közútkezelő és más ágazatokkal, hatóságokkal, a karitatív szervezetekkel.

Tapasztalatom szerint a legnehezebben megvalósítható feladat a kitelepített lakosság létszámának településenkénti és befogadóhelyenkénti pontos nyilvánartása volt. A pontosítások érdekében személyes ellenőrzéseket is végeztünk, emellett folyamatos kapcsolatot tartottunk a polgármesterekkel, az iskolák vezetőivel. A változó létszámadatok a lakosság önmobilitását tükrözték.

A kitelepítettek ellátása rendben zajlott, átlagban személyenként napi hat-száz forint normából. Az érintettek tájékoztatására különös gondot fordítottunk, a higiénés és a lelki szolgáltatásokra is nagyon figyeltünk.

Visszatelepítés, helyreállítás, újjáépítés

Visszatelepítés

A megyei védelmi bizottság elnökének írásos intézkedése alapján megkezdett visszatelepítés legalább akkora szervezést igényelt, mint a kitelepítés. A szállításra részben a helyi lakosok vállalkoztak, részben a Volán kötelessége volt.

A visszatelepülés után a kárt szenvedett, fedél nélkül maradó lakosság elhelyezése közintézményekben, rokonoknál, ismerősöknél vagy más megoldással történt. Hat település 165 konténert kért és kapott az elhelyezés átmeneti nehézségeinek megoldására.

Különös figyelmet igényelt a fedél nélkül maradók létszámának megállapítása, mert a fogalmat eleinte a polgármesterek különbözőképpen értelmezték.

Én is részt vettem a befogadó települések helyszíni ellenőrzésében, felmérésében. Ez alapvetően a települések általános helyzetének megítélése mellett a befogadóhelyek elhelyezését, ellátását, működését, az óvodai és iskolai feltételek meglétét, a közműszolgáltatások létét, a közigazgatás működését volt hivatott megállapítani.

Az aktuális ügyintézését, így például a honvédségi erők mozgatását, vagy az állatállománnyal, vadkárokkal kapcsolatos kérdések tisztázását nagyban segítették a helyszínen tartózkodó közlekedési, honvédségi, földművelésügyi és más társszervek dispécserai, összekötői.

Március 15. után a védekezés mellett elsőbbséget kapott a *kárfelmérés beindítása*. A cél érdekében erre a feladatra külön részleget hoztak létre.

Az operatív irányító törzs struktúraváltozása nyomán a *visszatelepítő logisztikai ellátócsoport* vezetője lettem.

A *logisztikai koordináció* sok pontosítást, folyamatos személyes egyeztetést kívánt a feladatokba bevont erők, eszközök sokszínűsége, valamint a zömmel megosztott helyszíneken való elhelyezkedésük miatt.

A vezénylésem alatti személyes tapasztalataimat, véleményemet akkor a következőkben összegeztem:

- célszerű *más megyékből* katasztrófavédelmi vezetőket, polgári védelmi és tűzoltótiszteket, szakembereket a kárterületre vezényelni, így növelve a katasztrófavédelem lakosságvédelmi irányítóképességét;
- a vezénylés gépkocsivezetővel együtt történjen, a katasztrófavédelmi vezetők hozzák magukkal a munkatársaikat, így azonnal *teamként* tudnak tevékenykedni;

- célszerű egymástól távol lévő, más veszélyeztetettségű *testvérmegyéket* kijelölni a segítség gyors megszervezéséhez;
- az ár- és belvíz elleni védekezésekhez a megyei katasztrófavédelmi igazgatóságok személyi állományát, a polgári védelmi szervezeteket fel kell készíteni, ellátásukat, pihentetésüket meg kell szervezni, gondoskodni kell a védekezéshez szükséges induló készletekről (homok, homokzsák, fáklya, melles nadrág, gumicsizma, aggregátor, esővédő felszerelés stb.);
- a veszély-elhárítási és megalakítási terveket naprakészen kell tartani;
- rendszeres irányítószervi *gyakorlatokat* ajánlott tartani, a *különbéle katasztrófavédelemhez* igazított, *egyedi ajánlások, eljárásrendek* kidolgozásával;
- felül kell vizsgálni a szakszolgálati parancsnokságok működtetésének létjogosultságát;
- *egységesíteni kell* a különböző intézkedési szintek és szervek által kiadott utasítások *megnevezését* – a világos értelmezések miatt;
- a tapasztalatokat fel kell dolgozni és a *szakemberképzésben* szükséges hasznosítani őket⁸;
- össze kell hangolni a monitoringrendszerek működtetését, a határon túli szakmai és a hazai vízügyi szervekkel, megteremteni a folyamatos, kölcsönös tájékoztatást.

Helyreállítás, újjáépítés

A természeti csapások következményeinek felszámolására a kormánynak nem volt és most sincs jogszabályon alapuló kötelezettsége. Ennek ellenére, különösen súlyos természeti vagy más eredetű csapás után a károk mértéke, az érintett térség gazdasági, foglalkoztatási, szociális helyzete alapján a kormány számos alkalommal döntött, és ezután is dönthet úgy esetileg, hogy költségvetési támogatást nyújt a károk enyhítéséhez⁹.

Szabályozás

A kormány segítsége nem anyagi kártalanítás. A támogatási elvek meghatározása és a forrás biztosítása egyedi kormányzati döntésen alapul. Általános

⁸ Múhoray Árpád: A 2002. évi árvíz tapasztalatai. Polgári Védelmi Szemle, 2006/1–2.

⁹ <http://www.freeweb.hu/ujsgcikkek/2001/nepszava/NZ3143.htm>

cél a károsultak *elemi lakhatási feltételeinek az elősegítése*, és a támogatás nem kívánja átvenni az öngondoskodás (biztosítási hajlandóság, önerő) szerepét. Jogszabály szerint a katasztrófa által okozott károk felmérését a polgármester szervezi és irányítja. Különösen nagy károk esetén a feladatok elvégzésére helyreállítási és újjáépítési bizottság létrehozására kerül sor, ez történt 2001-ben, a beregi árvíz utáni időszakban is.

A helyreállítás és újjáépítés fogalmának jogszabályi meghatározása a közelmúltban is még hiányos, értelmezése eltérő volt. Ezen a téren is jelentős változást hozott az idén január óta hatályos új katasztrófavédelmi törvény, illetve az ahhoz kapcsolódó végrehajtási rendelet, hiszen az utóbbi jogszabály XI. fejezete már egyértelműen fogalmazza meg a tennivalókat a helyreállítás és újjáépítés során.

A helyreállítás tárgya maga is sokrétű lehet, hiszen a káresemény során az állam, az önkormányzatok, magánszemélyek, gazdálkodó és civilszervezetek, egyházak stb. tulajdona egyaránt károsodik.

A helyreállítások általános rendszere

1999 óta gyakorlatilag folyamatosan történtek helyreállítást és újjáépítést követelő természeti csapások. A támogatások mértéke és iránya (tulajdonkategóriák, létesítményfajták) eltért ugyan, és elvben, gyakorlatban különbözött a támogatás rendszere is, amely javarészt az önkormányzati területen keresztül valósult meg.

A személyi tulajdonú lakóingatlanok károsultjai esetében a leggyakoribb támogatási formák a következők voltak:

- visszatérítendő, kamatmentes kölcsön, amelyhez jelzálogjog-bejegyzés társult;
- vissza nem térítendő lakáscélú támogatás;
- természetbeli támogatás építőanyag, illetve kivitelezői kapacitás rendelkezésre bocsátásával;
- meglévő, épített vagy vásárolt önkormányzati tulajdonú lakás bérbe adása.

Az önkormányzati tulajdonú építmények árvízkárait általában a vis maior alaptól lehetett enyhíteni.

A beregi helyreállítás

A 2001-es beregi helyreállítás módja az előtött terület nagysága és a rendkívüli károk miatt *kivételesnek* tekinthető. A *központi szervezést* a bekövetkezett károk koncentrált jellege, az idős károsultak nagy száma és a tájjellegű építészeti jellegzetességeinek megőrzése motiválta. Ebben az igazgatási rendszerben nem volt szükség a szociális helyzet és a rászorultság mérlegelésére, az önkormányzatok feladata érintőleges volt. A károsultak komplett, kész házakat vehettek át, új utcák, településrészek épültek.

A védekezés megszervezése után a *helyreállítás és újjáépítés során* is meghatározó *felelőséget* kapott a hivatásos *katasztrófavédelmi szervezet*.

A feladat végrehajtásának irányítására április 15-én az árvíz sújtotta huszonhárom beregi településre *tíz újjáépítési biztost*¹⁰ nevezett ki a megyei önkormányzat. A biztosok építési szakigazgatásban jártas hatósági szakemberek voltak, akik az érintett települések vezetőinek a munkáját segítették.

A munkálatok megkönnyítése érdekében a hivatalok meggyorsították az engedélyezési eljárásokat, vízügyi szakvéleményeket kértek annak eldöntésére, hogy az árvízveszély szempontjából a beregi térségben hová lehet és hová nem lehet új házakat építeni. A kivitelezést a megye *konzorciumba*¹¹ tömörülő építési vállalkozói végezték el.

Újjáépítés

Az árvíz *46 települést érintett. A veszélybe kerülő hatezer ingatlan közül valamivel több mint kétszáz összedőlt, csaknem ezer pedig súlyosan megrongálódott. További ezerötyszáz-ezerhatszáz épület esetében a szakértők „csupán” helyreállításról beszéltek, ám ez minden egyes ingatlan esetében mást jelentett.*

A kárfelmérés befejeztével megállapították, hogy a helyreállításhoz összességében *18,5 milliárd forint*ra van szükség, amelynek jelentős része anyagköltség, ám a kivitelezési munkálatok is több milliárdot emészthetnek fel.

A kormány által *előírányzott huszonkétmilliárd forint* nem lett elegendő, ezért augusztusban – kifejezetten és csak épületekre – *újabb tízmilliárd forint*ot különített el.

A megállapodások alapján tizenhét títüsterv állt rendelkezésre. A beregi újjáépítésre alakult konzorcium hat cége kétszáznegyven alvállalkozóval dol-

¹⁰ <http://www.freeweb.hu/ujsgcikk/2001/magyarnemzet/MN3210.htm>

¹¹ <http://www.freeweb.hu/ujsgcikk/2001/nepszava/NZ3158.htm>

gozott. Kifejezett cél volt, hogy a lakosság az újjáépítés után jobb körülmények között élhessen, mint korábban.

A *műemlékek* esetében nem gondolkodtak típustervekben; az építészeti értékek helyreállításába bevonták a műemlékvédelmi hatóság embereit.

Az új katasztrófavédelmi szabályozás¹²

2012. január 1-jén hatályba lépett a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXVIII. törvény, valamint a végrehajtásáról szóló 234/2011. (XI. 10.) kormányrendelet.

*Az új szabályozás alapelvei*¹³

A katasztrófavédelem nemzeti ügy, és a társadalom által elvárt szerepének betöltése – az alaptörvénnyel összhangban – megköveteli a különböző természeti és egyéb változásokhoz igazodó korrekciók elvégzését, az állami szerepvállalás növelését és az igényelt fejlesztések megvalósítását.

A katasztrófavédelem korábbi jogszabályi környezetének átfogó módosításával, az *állam szerepvállalásának növelésével* fokozhatóvá vált Magyarország területén a lakosság életének, vagyonának biztonsága, valamint megoldhatóbbá az ország működőképességének folyamatos fenntartása.

A változtatások főbb pillérei a következők:

- a) A veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védelem fokozása új, egységes iparbiztonsági szolgálat létrehozásával.
- b) A lakosság biztonságának erősítése a katasztrófavédelmi igazgatási rendszer átalakításával.
- c) A polgári védelem átalakítása, szerepének növelése, a polgári védelmi szervezetek alkalmazásának fejlesztése.
- d) Új, állami tűzoltóság szervezése az egységes katasztrófavédelmi szervezet részeként.
- e) A hatékonyság növelése a finanszírozással összefüggő változtatásokkal.

¹² <http://www.kozlonyok.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/mk11113.pdf>

¹³ http://www.katasztrofavedelem.hu/index2.php?pageid=szervezet_jogszabaly_2012

Veszélyhelyzet-kezelés, helyreállítás, újjáépítés

A 2012. január 1-jén hatályba lépő új katasztrófavédelmi törvény és a kapcsolódó szabályozók alapján a kormány a katasztrófavédelemmel összefüggő döntéseinek előkészítése és a védekezéssel kapcsolatos feladatok ágazati összehangolása és irányítása érdekében a korábbi KKB alapvető feladatainak megtartása mellett *kormányzati koordinációs szervet* hoz létre és működtet.

Hogyha a veszélyhelyzet több megyét érint, vagy ha a katasztrófa elhárítása érdekében ez szükséges, a katasztrófák elleni védekezésért felelős miniszter – legfeljebb a veszélyhelyzet fennállásáig – *miniszteri biztost* nevez ki, a védekezési munkálatok koordinálására.

A megyei/fővárosi védelmi bizottság elnöke ez évtől a megyei *kormányhivatal vezetője*, akinek a *feladata* egyebek között:

- a megyei és helyi szervezetek felkészítésének, alkalmazhatóságának, a társadalmi és a karitatív szervezetek részvételének segítése;
- a közigazgatási szervek, a Magyar Honvédség és a rendvédelmi szervek, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal, a társadalmi szervezetek, valamint a polgári védelmi szervezetek együttműködésének szervezése,
- a polgári védelmi kötelezettségen alapuló területi polgári védelmi szervezetek megalakítása és megyei (fővárosi) veszély-elhárítási terv készítése,
- folyamatos jelentés a miniszteri biztosnak, és a kormányzati koordinációs szerv tájékoztatása.

A megyei védelmi bizottság *elnökének helyettese* veszélyhelyzetben és katasztrófaveszély esetén a *megyei katasztrófavédelmi igazgató*.

A katasztrófavédelmi szempontból I. és II. veszélyességi osztályba sorolt településen a polgármester *közbiztonsági referenst* jelöl ki, akinek jelentős feladatai és kötelezettségei lesznek mind a felkészülés és a védekezés, mind a helyreállítás, újjáépítés időszakában.

Íme, néhány példa a helyreállítással és újjáépítéssel kapcsolatos új új szabályokból.

A központi költségvetésből történő helyreállítást és újjáépítést a kormány esetileg határozza meg, amely a természeti vagy civilizációs katasztrófa következtében károsodott ingatlanok tulajdonosainak támogatása útján valósul meg. A támogatás fő célja a katasztrófa következtében károsodott

- a) magántulajdonú lakóingatlanokban, a káresemény időpontjában életvitelszerűen lakó, arra rászoruló károsult elemi lakhatási feltételeinek megteremtése,*

b) *közfeladatok* ellátását biztosító ingatlanokban működő intézmény számára a *közfeladat folyamatos ellátásának lehetővé tétele*, ha az más forrásból nem fedezhető.

A kárenyhítési támogatás a károsult által történő kárbejelentés és annak elbírálása, valamint a támogatási megállapodás alapján folyósítható. A megállapodást – a szociális igazgatásról és a szociális ellátásokról szóló törvényben meghatározott rászorultsági szempontokat is figyelembe véve – a helyi önkormányzat köti meg.

A *2001-es beregi árvíz pusztítása után a kormány eleget tett kárenyhítési kötelezettségének*. Az akkori hatályos szabályzók alapján szervezett helyreállítási és újjáépítési rendszert továbbfejlesztve új kárenyhítési irányelvek meghatározása történt meg, az akkor rendelkezésre bocsátott központi forrásokkal lehetővé tette a személyi tulajdonban lévő lakás céljára szolgáló épületek, az önkormányzati tulajdonban lévő, kötelező önkormányzati feladatokat ellátó ingatlanok, valamint a káresemények által érintett egyéb károk helyreállítását, az újjáépítést. Mindezekkel a Beregben egy korábban soha nem tapasztalt *térségi fejlesztés* is megvalósult, szinte ötven évvel meghaladva a korábbi lakhatás és életminőség feltételeit.

A rendkívüli hevességű árhullámot a *vízügyi szervek* jól kezelték, azonban az addig ki nem javított védművek megközelíthetlensége és a gyors lefolyású földművi tönkremenetel miatt a katasztrófa bekövetkezett. A szakadáson kifolyt víz kormányzását, a többi védvonalszakaszon a védelmi munkákat a vízügyi szervek színvonalasan szervezték.

Az árvízi védekezésnél az irányítás és koordináció, a lakosságvédelem, a kitelepítés, befogadás, a helyreállítás, újjáépítés szervezésénél mindvégig *meghatározó volt a katasztrófavédelmi szervezetek szerepe*.

A helyreállítás, újjáépítés során mindösszesen

- kártalanításként 713 személyi, 18 önkormányzati ingatlan *felépítésére*,
- 1477 személyi, 104 önkormányzati ingatlan felújítására, *helyreállítására* került sor,
- 226 lakást *vásárolhattak* az érintett és arra jogosult károsultak,
- 168 esetben történt *pénzbeli kártalanítás*.

Az árvíz okai

A 2001-es árvízet több tényező szerencsétlen egybeesése okozta. Hirtelen nagy mennyiségű csapadék hullott, a hó a márciusi meleghullám hatására

gyorsan olvadni kezdett, és a fagyott talajról rohamosan lefutott. Erre érkezett rendkívül hirtelen a különösen heves, erős esőzés.

Az erdőknek nagy szerepük van ugyan a csapadékvíz megfogásában, tárolásában, de azt a következtetést, hogy a felső-tiszai árvíz egyik fő oka az erdőirtásokban keresendő, tovább kell vizsgálni.

A gátszakadás nem az előrejelzésen múlt. A töltések negyven százaléka nem felelt meg a szabványoknak, amelyek megkövetelik, hogy a gát magassága legalább egy méterrel haladja meg a százévenként egyszer előforduló mértékadó árvízszintet. Van keresztmetszeti, gátszerkezeti előírás is. A kormány döntése alapján a legfontosabb 740 km töltés (amiből 100 km van a Felső-Tiszán) rekonstrukciójára tíz év alatt hatvanmilliárd forintot fordítottak, ebből 2000 öszére Tarpáig sikerült eljutni.

A szakadás a kiépített szakasz végétől fél kilométerre történt...

Szolidaritás és karitatív tevékenység

Sajátos mozzanata volt az árvízi kárenyhítésnek, helyreállításnak és újjáépítésnek az állampolgári és közösségi szolidaritás ereje, sokrétűsége, megújuló jellege.

Az adományokat az érintett kormány szerveken kívül elsősorban a nagy karitatív szervezetek gyűjtötték és osztották szét: a Baptista Szeretetszolgálat Alapítvány, a Magyar Karitás, a Magyar Máltai Szeretetszolgálat, a Magyar Ökumenikus Szeretetszolgálat, valamint a Magyar Vöröskereszt.

Az áradás első napjaiban leginkább élelmiszerre, ivóvízre, tisztálkodási és tisztítószerekre, fertőtlenítőre, illetve pénzsegélyre volt szükség. A kitelepítések után a befogadó településeken elsősorban matracok, takarók kellettek, majd az ellátás segítésére mosógépek és mélyhűtőládák. A gátakon dolgozókat teajárat látogatta, meleg teát, kávé, csokoládét, szendvicset, gyógyszert, kézkrémet kínálva az árral küszködőknek.

Az adományok szétosztásakor igyekeztek betartani az alapelvet: segélyt úgy kell adni, hogy senkit se sértsenek meg emberi méltóságában. Lelkiségegy-szolgálatokat, gyermekmegőrző, -gondozó ügyeket is működtettek. A szakszervezetek is árvíz-károsult tagjaik segítségére siettek, és azonnali pénzsegélyt nyújtottak a legrászorultabb családoknak.

Új jelenség volt, hogy személyek, egyházi és civil szervezetek pénzt, tartós élelmiszereket, a háztartásokban nélkülözhetetlen felszereléseket: hűtőgépeket, tűzhelyeket, illetve mosógépeket, háztartási eszközöket, ruhákat, berende-

zési tárgyakat gyűjtöttek abból a célból, hogy az otthonukba visszatérők és az „új fedél” alá kerülő árvízkárosultak megsemmisült eszközeit pótolják.

Az árvíz sújtotta településekről – az oktatási tárca és az akkori ifjúsági és sportminisztérium költségén – ezerötyszáz gyermek egy hetet töltött a tavaszi szünetben Zánkán.

A közigazgatás próbatétele

Az árvíz a megyében sehol sem akasztotta meg a közigazgatás gépezetét. A polgármesteri hivatalok épületeit nem kellett elhagyni, irat nem semmisült meg, az önkormányzatok munkatársai kitartottak, dolgoztak. Tizennégy katasztrófavédelmi segítő, valamint tizenkét újjáépítési biztos segítette a településeken az időszerű feladatok végzését. Jelentősen közreműködtek, és sok segítséget adtak a cigány kisebbségi önkormányzatok is.

2001 és 2011 kapcsolata

A *2010-es vörösiszap-katasztrófa* által sújtott településeket – Devecsert és Kolontárt – a 2001-es árvíz utáni *beregi tapasztalatok* alapján *építették újjá*. A munkálatok tervezéséhez-szervezéséhez, a lakosság minél alaposabb, személyesebb tájékoztatása érdekében Bakondi György kormánybiztos a vörösiszap-károsultaknak javasolta a beregi térség megtekintését. Csaknem százan keresték fel a Beregben a megújult házakat.

2011. június 24-ig Kolontáron 21, július 29-ig Devecserben 87, Somlóvásárhelyen egy lakóingatlan átadására került sor a kormányzati kár-enyhítés nyomán.

2011. június 27-én *Tákos* községben *felavatták* a 2001-es beregi árvíz és újjáépítés tizedik évfordulójára emelt *emlékművet*. Az ünnepségen elismeréseket is átadtak a védekezésben kiemelkedő munkát végzőknek, így többek között a katasztrófavédelmi munkatársaknak is.

IRODALOM

Bodnár Gáspár: Rendkívüli belvízvédekezés a FETIVIZIG területén. In: **Szlávik Lajos (szerk.):** 1999–2000. évi ár- és belvizek. Országos Vízügyi Főigazgatóság, Budapest, 2003 [Vízügyi Közlemények Különszám II.]

Csiszár Tamás (szerk.): *Katasztrófavédelem 2000. évkönyv.* BM OKF, Budapest, 2001

Csiszár Tamás (szerk.): Megzabolázott természet. BM OKF, Budapest, 2001

Horkai András – Szlávik Lajos: A 2001. évi felső-tiszai árvíz eseménynaptára. In: **Szlávik Lajos (szerk.):** A 2001. évi árvíz. Országos Vízügyi Főigazgatóság, Budapest, 2003 [Vízügyi Közlemények Különszám III.]

Illés Lajos: A Felső-tiszai árvíz előrejelzés fejlesztési koncepciója. *Vízügyi Közlemények*, 2002/1.

Kertai István – Vincze Zoltán: A 2001. évi árvíz utáni helyreállítási munkák tervezése. In: **Szlávik Lajos (szerk.):** Elemző és módszertani tanulmányok az 1998–2001. év ár- és belvizekről. Országos Vízügyi Főigazgatóság, Budapest, 2003 [Vízügyi Közlemények Különszám IV.]

Muhoray Árpád: A 2002. évi árvíz tapasztalatai. *Polgári Védelmi Szemle*, 2006/1–2.

Nagy László: Természeti veszélyek és a kockázat. *Vízügyi Közlemények* 2001/3.

Országh Imre: A nemzetközi katasztrófa segítségnyújtás az ezredforduló árvizei során (1998–2003). *Polgári Védelmi Szemle*, 2006/1–2.

Szlávik Lajos – Tóth Sándor – Szél Sándor – Nagy Lajos: Az árvízi kockázatok elemzésének és térképezésének irányelvei. *Vízügyi Közlemények*, 2002/4.

Szlávik Lajos: A 2001. évi felső-tiszai árvíz kialakulása és hidrológiai sajátosságai. In: **Szlávik Lajos (szerk.):** A 2001. évi árvíz. Országos Vízügyi Főigazgatóság, Budapest, 2003 [Vízügyi Közlemények Különszám III.]

PAP ANDRÁS LÁSZLÓ

A Monica Lewinsky-ügy

A közelmúltban több szexuális erőszakkal kapcsolatos ügy foglalkoztatta a nyilvánosságot. A *Dominique Strauss-Kahn-ügy*¹ vagy a *Damu Roland*² ellen folyó büntetőeljárás különös aktualitást ad minden idők talán legnagyobb hatású szexbotrányának: annak a politikai támadássorozatnak, amely a *Bill Clinton* amerikai elnöknek egy beosztottjával folytatott viszonyán alapult, és amely végül az elnök közjogi felelősségre vonását célzó eljárás megindításához vezetett. A sajtóban *Monicagate*, *Lewinskygate*, *Sexgate* vagy *Zippergate* (sliccgate) címkékkel ellátott történet lényege a következőképpen foglalható össze: a huszonegy éves kaliforniai *Monica Lewinsky* a főiskola befejezése után, 1995-ben gyakornoki állást kapott a Fehér Házban, majd rövidesen személyessé vált a kapcsolata az akkor első elnöki ciklusát töltő *Bill Clinton*-nal. Viszonyáról beszámolt barátjának, a védelmi minisztériumban dolgozó *Linda Tripp*nek, aki titokban felvette a telefonbeszélgetéseiket, és amikor megtudta, hogy *Lewinsky* egy az elnök ellen folyamatban lévő szexuális zaklatási ügyben olyan tartalmú tanúvallomást tett, amelyben tagadta bármilyen viszony fennállását kettejük között, ezeket a felvételeket eljuttatta a Clinton ellen három ügyben már nyomozó független ügyésznek, *Kenneth Starr*nak. A független ügyész (*independent counsel*) intézményét 1978-ban, a Watergate-ügy után hozta létre az amerikai kongresszus, azzal a céllal, hogy különösen nagy súlyú állami, hivatali visszaélések ügyében a kormány alá rendelt igazságügy-minisztertől (aki a legfőbb ügyész is) független hatóság nyomozhasson.³ 1999-ben (nem függetlenül a Clinton-ügytől és Starr később ismertetett vizsgálatától) az intézmény megszűnt.

Előjáróban fontos hangsúlyozni, hogy a *Lewinsky-ügyben* jogi tekintetben – eltérően például a *Dominique Strauss-Kahn-esettől* – nem vetődött fel a szexuális erőszak kérdése: sem annak fizikai kényszerítést magába foglaló

1 Balogh Lídia – Pap András László: Fényes nappal, egy luxusszállóudában. Ki szorul védelemre a DSK-ügyben? Magyar Narancs, 2011. július 20.

2 Prischetzky Réka: *Damu Roland* esete a média tükrében – bűnös vagy áldozat? In: Balogh Lídia – Kassa Nóra – Sinkó Zsófia (szerk.): *Nők mint az erőszak áldozatai a médiában: Álláspontok és esettanulmányok*. MONA Alapítvány, Budapest, 2010, 20–23. o.

3 Bővebben Pap András László: *Különleges ügyész – független vád*. Parlamenti Levelek, 1998. február

formája, sem pedig az, hogy az elnök visszaélt volna hivatali pozíciójával, abból a célból, hogy szexuális együttlétre bírja a Fehér Ház egyik gyakornokát. A politikai és közjogi eljárás középpontjában az állt, hogy az elnök az ellene folyó különböző vizsgálatok és eljárások során, ahol a nemi életére vonatkozó kérdés csupán egy volt a sok közül, eskü alatt állított-e valótlanságokat, és ezáltal erkölcsi, politikai és jogi értelemben megkérdőjelezhető-e az alkalmassága az elnöki tisztségre. Ez már csak azért is figyelemre méltó, mert a közszereplőket érintő szexuális zaklatási ügyek eseteiben többnyire evidenciának tekinthető az, hogy amennyiben egy – például munkajogi tekintetben – alárendelt személy és a felettese között alakul ki szexuális kapcsolat, akkor annak konszenzuális jellegét – tekintettel az egyik érintett kiszolgáltatott helyzetére – nem vélelmezzük.

A történeti tényállás – és felderítése

Vegyük sorra az eseményeket! Monica Lewinsky 1995 júniusában került a Fehér Házba egy fizetés nélküli gyakornoki helyre, és novemberben kezdődött szexuális kapcsolata az elnökkel. Decemberre az elnöki titkárság hivatásos, fizetett állományába került: kongresszusi kapcsolattartóként gyakran kézbesített iratokat az elnöki dolgozószobába, az úgynevezett Ovális Irodába. Lewinsky vallomása szerint kilencszer került sor szexuális aktusra az elnökkel: 1995. november 15-én, 17-én, december 31-én; 1996. január 7-én, 21-én, február 4-én, március 31-én; 1997. február 28-án és március 27-én. A Fehér Ház hivatalos adatai szerint a kilencből ötször a first lady is az épületben tartózkodott. Az együttlétek többnyire hétfvégén reggel az elnöki dolgozószoba előszobájában, a fürdőszobában vagy magában az Ovális Irodában zajlottak, miközben többnyire csak az elnök személyi titkára, *Betty Currie* tartózkodott a Fehér Ház nyugati szárnyában. Lewinsky vallomása szerint ezen alkalmakkor többnyire fellációt végzett az elnökön, aki két eset kivételével az ejakuláció előtt az aktus megszakítását kérte. Clinton a felláció alatt többnyire megérintette Lewinsky mellét és genitáliáit, de előfordult olyan is, hogy telefonbeszélgetést folytatott. Lewinsky kérése ellenére vaginális közösülésre nem került sor.

1996 áprilisában Clinton tanácsadói politikailag veszélyesnek ítélték az elnök házasságon kívüli kapcsolatát, ezzel összefüggésben Lewinsky átkerült a Pentagonba: *Ken Baconnek*, a hadügyminisztérium szóvivőjének az aszisztense lett. Májusban Clinton szakított Lewinskyval. November 5-én

Clintont másodsorra is megválasztották az Egyesült Államok elnökének; ez után újra viszonyt folytatott Lewinskyval, de 1997. május 27-én véglegesen megszakította, miután a legfelső bíróság kimondta, hogy mentelmi joga nem terjed ki egy korábbi – még arkansas-i kormányzó korában történt – incidens kapcsán indított eljárásra.

1994. május 6-án ugyanis *Paula Jones* arkansas-i köztisztviselő szexuális zaklatás miatt pert indított az elnök ellen. Hétszázezer dollár kártérítés megítélése mellett annak a megállapítását kérte a bíróságtól, hogy az 1991. május 8-án, a Little Rock-i Excelsior Hotelban megrendezett menedzsmentkonferencia után a kormányzó szexuálisan zaklatta. Állítása szerint egy rendőr és a kormányzó biztonsági embere tolmácsolta a kormányzó abbéli kérését, hogy találkozzon vele a szálloda egyik szobájában. Fontos karrierlehetőségként tekintve e meghívásra, Jones eleget tett a kérésnek, ám Clinton letolt nadrággal, látványos erekcióval fogadta, és arra kérte, hogy csókolja meg. Jones, kijelentvén, hogy „ő nem olyan”, sietve távozott. A Jones-ügyet tárgyaló bíró lehetővé tette a felperesnek, hogy további hasonló, szexuális zaklatási esetre vonatkozó bizonyítékokat is bemutasson a tárgyaláson. Clinton második szakításának hátterében tehát az állt, hogy értesült arról, miszerint Monica Lewinsky neve is szerepel az e perben tanúként meghallgatandó személyek listáján.

1994. augusztus 4-én az agresszivitásáról és ambícióiról ismert, független ügyészi kinevezése előtt szövetségi fellebbviteli bírósági bírói és legfőbb államügyész-helyettesi (*solicitor general*) tisztelet betöltő Kenneth Starr vette át a Clinton család ellen folyó vizsgálatok vezetését. *Robert Ray*, Starr hivatali elődje három ügyben kezdett nyomozást. Egyrésztől, a Whitewater nevű, részben Clinton és a felesége tulajdonában lévő bukott ingatlanfejlesztő cég finanszírozása kapcsán, amikor is felmerült, hogy 1992-ben arkansas-i kormányzóként Bill Clinton nyomást gyakorolt egy hitelintézetre, hogy e cég ügyleteinek finanszírozására az üzlettársának háromszázezer dollár kedvezményes hitelt adjon. A másik ügy az FBI irattára és a Fehér Ház közötti, gyaníthatóan jogellenes adatkérés kapcsán folyt, a harmadikban pedig az vetődött fel, hogy a Fehér Ház utazási irodája az elnök barátai tulajdonában lévő cégek számára kívánja átjátszani az elnöki titkárság (és a sajtóosztály) utazásainak lebonyolítását.

1994. október 11-én, hajnali fél háromkor Clinton felhívta Lewinskyt a lakásán, és felajánlotta, hogy segít neki állást szerezni. Clinton munkatársai közben meg is kérték *Bill Richardson* ENSZ-nagykövetet, hogy hívja be Lewinskyt egy állásinterjúra, ám Lewinsky elutasította a nagykövet állás-

ajánlatát. Ez után Betty Currie kapcsolatba lépett az elnök közeli barátjával, *Vernon Jordannel*, és kérte, hogy segítsen Lewinskynak elhelyezkedni a ver-senyszférában, New Yorkban. December 8-án Vernon és Lewinsky találko-zott is, és Lewinsky későbbi állítása szerint Vernon ekkor arra kérte őt, hogy semmisítse meg az elnöknek írt levelei másolatait.

Lewinskyt december 17-én beidézték a Jones-ügy tárgyalására. Utolsó ta-lálkozásukon, december 28-án Clinton „kitérő magatartást” javasolt Lewin-skynak a perben. Az 1998 januárjában tett vallomásában Lewinsky tagadta, hogy szexuális kapcsolata lett volna az elnökkel.

Mindeközben Linda Tripp, a Clintont szenvedélyesen gyűlölő hadügymi-nisztériumi tisztviselő 1997 szeptemberétől folyamatosan rögzítette a barátnőjével, Monica Lewinskyval folytatott telefonbeszélgetéseit, amelyekben meggyőzte Lewinskyt, hogy őrizze meg az elnöktől kapott ajándékokat, és ne tisztíttassa ki azt a ruháját, amelyre az egyik együttlétük idején rákerült az el-nök spermája. Felvételeit és ismereteit megosztotta az ugyancsak vehemen-sen Clinton-ellenes menedzserrel, *Lucianne Goldberggel*, aki minderről be-számolt a sajtónak, valamint az elnök ellen más ügyekben vizsgálatot folytató Kenneth Starr különleges ügyésznek, akinek hivatala ugyan eddigre már több tízmillió dollárt költött el az elnök és felesége ellen folyó vizsgálá-tokra, kézzelfogható eredménnyel azonban nem járt.

Az illegális kampányfinanszírozásra vonatkozó vádakkal kiegészített Whitewater-ügyben – az amerikai jogtörténetben először – a first lady, *Hillary Clinton* is vallomást tett a vádesküdszék előtt. A kongresszusi eljárás három-száz órányi ülése, harmincötezer oldalas vizsgálati anyaga és nyolcszáz olda-las beszámolója nem vezetett semmilyen eredményre a Clinton család ellen: vádemelésre nem került sor – igaz, tizenöt embert elítéltek, és a Clinton után következő kormányzó is lemondásra kényszerült. Ugyancsak nem emeltek vá-dat sem Hillary, sem Bill Clinton ellen az FBI-akták ügyében, bár *Craig Li-vingstone*, az elnök biztonsági főnöke lemondott. Hasonlóan eredménytelen lett a Fehér Ház utazási irodájának ügye: a független ügyész mellett vizsgáló-dott az FBI, az ügyészség és a kongresszus is – minधिába.

Starr, immár tárgyi bizonyítékok birtokában, örömmel szabott új irányt a nyomozásnak, és erőt a Lewinsky-ügyre összpontosította. Az elnök elleni korábbi vádpontokat bővítette (majd *Janet Reno* igazságügy-miniszter és leg-főbb ügyész, valamint egy háromtagú bírói tanács engedélyével helyettesítet-te) a Jones-ügyben tett hamis tanúzással.

Starr 1998. január 12-én kapta meg Linda Tripptól a telefonbeszélgetések felvételeit. Másnap Lewinsky állást kapott a Revlon kozmetikai cégnél. Há-

rom nap múlva Tripp ebédre hívta Lewinskyt a Pentagon bevásárlóközpontjába – ezúttal az FBI lehallgatóberendezésével a ruhája alatt. Az ebéd után FBI-ügynökök Lewinskyt a közeli Ritz-Carlton Hotel Bar Pentagon City 1012. számú szobájába kísérték, ahol hat – Starr kabinetjébe tartozó – ügyész tizenegy órán keresztül hallgatta ki; nem engedve, hogy kapcsolatba lépjen az ügyvédjével (aki akkor éppen még nem adta le a vallomását a Jones-ügyben), és huszonhét évnyi börtönbüntetés kilátásba helyezésével arra próbálták rávenni, hogy szereljen magára lehallgatókészüléket, és kérjen találkozót az elnöktől. (A hamis tanúzásért valójában legfeljebb két évet kaphatott volna.) Lewinsky elutasította az együttműködést, és hajnali fél egykor távozott a szállodából. Másnap Clinton vallomást tett a Jones-ügyben, tagadva bármilyen házasságon kívüli szexuális kapcsolatot.

A sajtó hamar lecsapott az ügyre. 1998. január 26-án, maga mellett a feleségével, az Egyesült Államok 42. elnöke elmondta valószínűleg legismeretebbé vált mondatát: „*Nem volt szexuális kapcsolatom azzal a nővel, Miss Lewinskyval.*” Hillary Clinton – a későbbi külügyminiszter – január 27-én az NBC hírcsatornának azt nyilatkozta, hogy az egész egy jobboldali összeesküvés a férje ellen. Két nap múlva a Jones-ügy bírója kimondta, hogy a Lewinsky-eset irreleváns az ügy szempontjából.

A büntetőjogi felelősség alóli mentességért (*transactional immunity*) csejrébe július 28-án Lewinsky a Clinton elleni vádemelésről döntő esküdtszék (*grand jury*) előtt tanúvallomást tett, és két nap múlva átadta az elnök DNS-t tartalmazó, kék színű ruháját. Augusztus 17-én – hivatalban lévő elnökként az amerikai történelemben elsőként – Clinton a vádesküdtszék, majd a sajtó nyilvánossága előtt is beismerte, hogy „helytelen fizikai kapcsolata” (*improper/not appropriate physical relationship*) volt Lewinskyval.

1998 februárjától kezdve a vádesküdtszék tanúk tucait hallgatta meg, legtöbbször ötször-hatszor is: Lewinsky anyját, a Fehér Ház tisztviselőit (például az elnök ajándékainak visszaszerzésével vádolt Currie-t), kormányőröket, az elnök barátait (például Jordant); sőt – egy hosszas bírósági eljárás után, a legfelső bíróság döntése alapján – a nemzetbiztonsági szolgálat tisztjeit is. Az eljárást soha nem látott sajtónyilvánosság és közérdeklődés övezte. Trippet életveszélyesen megfenyegették; egy védett házban lakott négyszer megismételt vallomástétele idején.

Tekintettel arra, hogy Clinton korábban írásban tagadta bármilyen házasságon kívüli szexuális kapcsolat létét, Starr tehát immár hamis tanúzásért kívánta felelősségre vonni az elnököt. Ezzel kapcsolatban tette az elnök azt az elhíresült okfejtést, miszerint értelmezésében a szexuális kapcsolat (*sexual*

relations) csak akkor állt volna fenn, ha ő maga aktív szereplője lett volna a szexuális együttlétnek, a másik nemi szerveinek izgatása révén; miután azonban az együttléteik csupán a Monica Lewinsky által orálisan végzett szexuális tevékenységre korlátozódtak, szexuális kapcsolatáról nem volt szó.

Az eljárás – és következményei

Szeptember 9-én Kenneth Starr benyújtotta a kongresszusnak a Clinton–Lewinsky-ügyről szóló 453 oldalas összefoglaló jelentését⁴, amelyet harminchat doboznyi bizonyíték és több mint háromezer oldalnyi melléklet egészített ki. Két nap múlva, szeptember 11-én a különleges ügyész ezt nyilvánosságra is hozta, az anyag az interneten is elérhetővé vált. Szeptember 18-án a képviselőház Clinton több mint négyórás, a vádasküldtűzék előtt tett vallomásának, valamint az összesen hétezer oldalnyi (például a Lewinsky szerelmes leveleit is tartalmazó) teljes anyag nyilvánosságra hozatala mellett döntött.

A Starr-jelentést számos kritika érte, elsősorban azért, mert szükségtelenül tartalmazott profán, valósággal pornográf leírásokat Lewinsky vallomásából (például, amikor részletesen beszámolt egy a menstruációja miatt visszautasított kunnilinguszról; vagy arról, hogy Clinton a mosdóba maszturbált; illetve hogy szivart helyezett a vaginájába, majd szopogatni kezdte; vagy hogy hogyan izgatta orálisan az elnököt, miközben az politikusokkal folytatott telefonbeszélgetést; hogy mi volt a telefonszex-beszélgetések tartalma, és hogy milyen módon izgatta Clinton a genitáliáját stb.).

Mindenesetre, a független ügyész nyomozási beszámolója után megindult az elnök közjogi felelősségre vonására irányuló eljárás, az *impeachment*. Az Egyesült Államok alkotmánya II. cikkének 4. §-a szerint az ország elnökét, alelnökét, illetve bármely közhivatalnokát vádemelés során el kell mozdítani tisztségéből, amennyiben hazaárulás, vesztegetés és egyéb súlyos bűncselekmény, illetve vétség miatt vádat emelnek ellenük, illetve elítélik őket. Az eljárás kétlépcsős: a képviselőház egyszerű többséggel szavaz az eljárás megindításáról, majd – a legfelső bíróság elnökének elnöktele mellett – a szenátus kétharmados többséggel állapíthatja meg az elnök közjogi felelősség-

⁴ Starr Report: Narrative. Nature of President Clinton's Relationship with Monica Lewinsky. U.S. Government Printing Office, Washington, D.C., May 19, 2004. http://icreport.access.gpo.gov/report/6narrit.htm#N_1091_

gét, és mondhatja ki hivatalvesztését – ezt az eljárást rendes bírósági, így büntetőeljárás is követheti.

Mivel 1998-ban a demokraták a kongresszus mindkét házában kisebbségben voltak, Bill Clintonnak, a világ legbefolyásosabb politikusának helyzete igencsak kétséges volt. A Starr-jelentés alapján a képviselőház igazságügyi bizottsága október 5-én 21 szavazattal (16 ellenében) javasolta az impeachment megindítását, amit a képviselőház december 11–12-én 228 igen szavazattal (206 ellenében) hamis tanúzás miatt, és 221 szavazattal (212 ellenében) az igazságszolgáltatás akadályoztatása miatt támogatott is. Az elnöki felelősségre vonást célzó szenátusi tárgyalás 1999. január 7-én kezdődött. A Starr által javasolt egyéb vádpontok elbuktak: a Paula Jones elleni szexuális zaklatás 205–229, a hivatali visszaélés 48–285 arányban. A szenátusban a képviselőház által kijelölt tizenhárom vádbiztos nem tudta megszerezni a kétharmados többséget: a tanúk videofelvételén rögzített vallomásainak értékelése után az első vádpontban negyvenötön, a másodikban ötvenen szavaztak Clinton ellen, így február 12-én az elnököt felmentették.⁵

A közjogi felelősségre vonását célzó eljárás alól a szenátus felmentette ugyan az elnököt, de két hónap múlva a Jones-ügyet tárgyaló *Susan D. Webber Wright* bíró polgári perben a bíróság megsértéséért és hamis tanúzásért kilencszázezer dollár pénzbüntetésre ítélte, majd öt évre felfüggesztették arkansas-i ügyvédi kamarai tagságát, és a megvonták a legfelső bíróság előtti eljárási jogát.

A Lewinsky-botrány hatással volt a 2000-es elnökválasztásra, amely a republikánus *George W. Bush* szoros, a legfelső bíróság ítéletét igénylő győzelmével zárult. Elemzők ennek okát egyfelől a demokrata szavazók kiábrándultságában, másfelől a Gore-kampány visszafogottságában és a leköszönő elnök csökkentett mértékű kampányrészvételében látták. A demokraták a politika legitimitációvesztéshez vezető bulvárosodásáért és elsősorban álszentséget vonták felelősségre a republikánusokat, hiszen számos hasonló ügyre derült fény az ő padsoraikban is. *Henry Hyde*, az impeachment-javaslatot tevő bizottság hetvenéves republikánus tagja például 41 éves illinois-i képviselőként beismerten hasonló viszonyba bocsátkozott, ezt „ifjúkori botlásnak” (*youthful indiscretion*) minősítette. A *Hustler* című szexuális lelkes demokrata kiadója, *Larry Flynt* egymillió dollárt ajánlott a republikánus politikusok hasonló kapcsolatainak felfedésére; erről értesülvén mondott le mandátumá-

⁵ Bővebben például Douglas O. Linder: *The Impeachment Trial of President William Clinton*. 2005 <http://law2.umkc.edu/faculty/projects/ftrials/clinton/clintontrialaccount.html>

ról Robert Livingston, a Clinton-vád egyik szószólója, a következő választások házelnökjelöltje. Flynt bizonyítékokat tárt fel a Clinton-ügyben hasonlóan aktív *Bob Barr* és *Dan Burton* képviselők viszonyairól, utóbbiéból még egy gyermek is született. Ugyancsak lemondásra kényszerült (a 2011-es elnökválasztáson is induló) házelnök, *Newt Gingrich*, miután kiderült róla, hogy mialatt az impeachment-eljárás vezetője volt, egy gyakornokával csalta második feleségét. Az ugyancsak hangos purista idahói *Helen Chenoweth-Hage* képviselő pedig beismerni kényszerült, hogy korábban hat éven keresztül egy házasságban volt viszonya.

Monica Lewinsky neve világszerte ismertté vált. 1999. március 3-án az ABC televízió-csatorna *20/20* című műsorában hetvenmillióan nézték meg a vele készült interjút, amelyet a másfél milliós szerződéssel kiadott könyve megjelenése napján adott: ekkora nézőközönséget egyetlen hírműsor sem vonzott még. Lewinsky a Clinton-ügy után egy ideig New Yorkban élt, reklámokban szerepelt, és *The Real Monica* márkanévvel táskákat tervezett. 2005-ben Londonba költözött, és diplomát szerzett a London School of Economicsen. Szakdolgozatát a tárgyalás előtti nyilvánosságnak az esküdtek pártatlanságára gyakorolt hatásáról írta.

Linda Tripp munkaviszonyát 2001. január 19-én megszüntették a Pentagonban. Hét év múlva – a személyes adatok iránti érzékenységről tanúságot téve – pert indított az igazságügyi és a hadügyminisztérium ellen, mert a személyi aktájából információk kerültek ki a sajtóhoz (egyebek között az is, hogy maga is hazudott az eljárás során, amikor arra kérdésre, hogy volt-e valaha büntetve vagy letartóztatva, nemmel felelt: 1969-ben ugyanis 263 dollár készpénz és egy 600 dollár értékű óra ellopása miatt eljárás indult ellene). A per megegyezéssel zárult: 595 ezer dollárt és visszamenőleges előléptetést (valamint magas állami nyugdíjat) kapott; 2004-ben férjével, egy német építésszel egész évben nyitva tartó karácsonyajándék- és kegytárgyboltot nyitott.

Paula Jones számára Clinton egyezséget és nyolcszázötvenezer dollárt ajánlott, ám ebből a bíróság csak kétszázezernek a megfizetését engedélyezte. Jones ügyvédi költségei bőven meghaladták ezt az összeget, és a hiány fedezésére, miután a férje is elhagyta, meztelenül fényképezkedett a *Penthouse* magazin számára – hogy ezáltal az erkölcsi megújulás hőse helyett feslett nő-személyként állítsa be a konzervatív sajtó.

Kenneth Starr ügyvédként kezdett dolgozni, és a későbbiekben több ismertté váló ügyben felbukkant a neve. 2007-ben a gimnazista lányokat megrentő floridai milliomos, *Jeffrey Epstein* védője volt; ő vezette azt a jogász-csapatot, amely a melegházasság tilalmáért indított 2008-as kaliforniai

népszavazási kezdeményezés mellett érvelt; illetve az iraki háború során okozott károk miatt perelt Blackwater katonai magánvállalat részére is végzett ügyvédi munkát. Emellett a Pepperdine Egyetem jogi karának dékánja, 2010-től a Baylor Egyetem rektora lett.

Összegzés

A Lewinsky-est tanulsága többértű: élesen vetette fel a jog, az erkölcs és a politika összefüggéseit. A puritán etika elveire épített amerikai közéletben mindig is fontos szerepet játszott a politikusok magánélete. A kérdés itt az volt, hogy a családi erkölcs közerkölcsé emelt szabályainak megsértésével kapcsolatos, tulajdonképpen természetes tagadás (az emberek hallgatnak, és adott esetben hazudnak is titkos, erkölcsileg nem vállalható szexuális viszonyaikról – ha folytatnak ilyeneket) válhat-e jogszabálysértéssé, és egy a politika küzdőterének részévé tett bírósági eljárás során eskü alatt tett hamis nyilatkozat megalapozhatja-e egy ország első számú politikai vezetőjének közjogi felelősségre vonását, hivatala elvesztését. És nem mellesleg az is felvetődik, helyes-e, hogy a világ talán legbefolyásosabb embere (és ugyancsak nem mellesleg: a világ ekkor talán legfontosabb testülete, az Egyesült Államok kongresszusa) az ehhez mért felelősség terhe mellett idejének és energiájának nagy részét egy ilyen ügy kösse le. Ugyancsak érdekes, hogy miként történéhetett meg az, hogy a huszadik század második felének talán legjelentősebb amerikai elnökének valószínűleg ez az ügy lett az elsődleges politikai hagyatéka.

A Lewinsky-ügy közjogi tanulságai ugyancsak sokrétűek: amikor a szenátus elutasította az impeachment-eljárást, nyilvánvalóan nem azért tette, mert nem találta megalapozottnak a hamis tanúzás (nyilatkozat) vádját: a „szexuális kapcsolat” igencsak unortodox értelmezésekor maradhatna csak annak fogalmi keretein kívül a felláció. (Még abban az esetben is, ha Lewinsky szavahihetőségének kétségbevonhatóságát alapul véve a szivar vaginába helyezését és a nemi szervek megérintését nem tekintette volna bizonyítottnak a szenátus – erre egyébként még lehetett is volna alapja, hiszen Lewinsky a Jones-ügy első fordulójában már tett eskü alatt hamis vallomást. Az ominózus kék ruhán talált sperma azonban minden kétséget kizáró bizonyíték, amellyel kapcsolatban az elnök abbéli nyilatkozata, hogy nem emlékszik arra, hogy töltött volna valaha időt kettesben Lewinskyval, kevésbé meggyőző.) A szenátus az elutasítással valószínűleg azt a ki nem mondott alkotmányértelmezési felfogást kö-

vette, hogy a hamis tanúzás nem tekinthető olyan súlyú bűncselekménynek, amely megalapozhatja a legmagasabb rangú választott állami tisztségviselő elmozdítását. Ennyiben igaza lett *Henry Hyde*-nak, aki úgy vélte, hogy eskü alatt hazudni csupán etikettséértésnek minősül, ha az elkövető az Egyesült Államok elnöke. *Richard Posner* bíró, az amerikai jogelmélet jeles alakja is elfogadhatónak tartja, hogy a magas választott hivatali viselők bizonyos tekintetben, egy kicsit – de csak kicsit – a törvények felett állhatnak.⁶

Ugyancsak közjogi fejlemény volt annak felismerése, hogy a lényegében korlátlan költségvetési felhatalmazással működő független ügyész intézménye (ne feledjük, hogy Amerikában az ügyészség a kormány alá rendeltlen működik: a legfőbb ügyész egyben az igazságügy-miniszter is) talán több kárt okoz, mint amennyit használ. Kenneth Starr ugyanis hetvenmillió dollár felhasználása mellett nemcsak közjogi értelemben vallott kudarcot – azzal, hogy sem az eredeti kinevezése alapjául szolgáló ügyben, amely a fehér házi utazási irodához kapcsolódott, sem az FBI-adatokkal kapcsolatos, sem pedig a Clinton család ingatlanügyeit érintő vizsgálataiban nem tudott eredményt felmutatni –, de a Lewinsky-jelentés pornografikus leírásai az elnök öncélű megalázásához, valamint az alkotmányos intézmények és a politika lejárata-sához vezettek. A kongresszusi eljárást annak kezdetekor például a lakosság csaknem kétharmada ellenezte. Ráadásul Lewinsky „elrablásával” és a beszerzésére tett kísérletével – noha közjogi értelemben a hatáskörén belül maradt – egy fedett akciót is megpróbált szervezni az elnök csapdába csalására. A független ügyész intézményét a Clinton-ügy lezárásakor lényegében megszüntették.

⁶ Richard A. Posner: *An Affair of State: The Investigation, Impeachment, and Trial of President Clinton*. Harvard University Press, Cambridge, 1999

John J. Rodger:
Criminalising Social Policy:
Anti-social and Welfare in De-civilised Society.
Willan Publishing, 2008

John J. Rodger a skóciai Paisley Egyetem Társadalomtudományi Iskolájának dékánhelyettese. Elsősorban az igazságszolgáltatási politika területén, a családi élet és szociálpolitika, illetve a jóléti elképzelések kapcsán végez kutatásokat, de korábban foglalkozott a kormányzati eszközként használt, közigazgatásban alkalmazott felmérésekkel, illetve ezek hatásával a többségi társadalomra és a közösségi ellenállásra. Doktori értekezését az északi-tengeri olaj és gáz part menti kitermelése elleni, gyéren lakott skóciai területeken tapasztalt tiltakozásokról írta.

Jelenleg a globalizáció és feltételeesség gondolatának szociálpolitikai vizszozatükrözödését, illetve annak hatását vizsgálja a modernista elveket elhagyó jóléti államokban. A jóléti állammal kapcsolatos munkásságának alapvetését a *From a Welfare State to Welfare Society*¹ című művében fejtette ki részletesen, míg jelenlegi munkájában *Norbert Elias* civilizációs elméletére támaszkodva az antiszociális magatartás megítélését és kezelésének módszereit vizsgálja. E tekintetben elsősorban a szociálpolitika kriminalizálására, valamint a bünözés stratégiai fontosságára koncentrálnak, a jelenlegi kormányzati berendezkedések tükrében.

A most ismertetésre kerülő műben Rodger arra keresi a választ, hogy a civilizációs folyamat módosulásával – a decivilizációs folyamatban, ahogy a szerző Eliasra utalva nevezi a posztmodern társadalom átalakulásának irányát – melyek azok a hagyományosan a kohézió és konformitás megteremtésében szerepet játszó színterek a társadalom életében, amelyek hiánya vagy deformálódása a szociálpolitika kriminalizálásának kényszerét hordozza. A vizsgálat során nem csak leírja a jelenséget, de az Egyesült Királyság országain, az angol-walesi rendszer és a skóciai jogalkotás ellentétbe állításával azt is megmutatja, hogy mind koncepciójában, mind kezelő módszereiben mekkora elentétét feszül az integrációra (Skócia), valamint a kontrollra (Anglia és

¹ John J. Rodger: *From a Welfare State to a Welfare Society. The Changing Context of Social Policy in a Postmodern Era*. Palgrave Macmillan, 2000

Wales²⁾ építő szociálpolitikai elgondolás mögött. A szerző lényegében kizárólag a család és a gyermekkori devianciák kapcsán értékeli a jelenlegi angliai átalakulás egyes lépéseit.

A decivilizáció folyamata

A könyv címébe foglalt és a mű egészét végigkísérő központi gondolat a Norbert Elias elméletére³ építő decivilizációs teória. Elias elmélete szerint az állam kifelé pacifikálódik és megszerzi az állampolgáraival szemben az erőszak, az adózás és a büntetés monopóliumát, míg a társadalom ebben a rendszerben komplex, az információk és áruk cseréjén alapuló, hosszú láncot tartott kulturális entitásként értelmezhető. A társadalom tagjaiként fellépő egyének támogatott egyéni viselkedésének alapja az önkontroll, az empátia és az egyre növekvő érzékenység. Rodger véleménye szerint ez a képlet remekül ráhúzható az ipari társadalmakra, ám szerinte a posztindusztriális, globalizálódó világban ezzel ellentétes folyamat indul meg. A hosszú láncok elszakadnak, a kis közösségek felbomlanak, a társadalom két részre szakad: a globális világhoz a munka és fogyasztás révén kapcsolódó, *mainstream* rétegre, és egy a perifériára kerülő, társadalmon kívüli *underclassre*, amelyek egymással való kapcsolata minimális. A kapcsolat lazulásával az empátia és az érzékenység egyszerűen eltűnik, az önkontroll reális igénye pedig más-más értelem kap a kirekesztett és a középosztályi kultúrában. „*Manapság az állampolgárság előnyökhöz és szolgáltatásokhoz való jogként való értelmezését befeketítette annak »valamit a semmiért társadalom«-ként való felfogása, és felváltotta az állampolgárság fogyasztói társadalomhoz tartozásként való értelmezése*”⁴ – írja Rodger arra a jelenségre utalva, hogy a jóléti rendszer átalakulása nyomán a kettészakadt társadalom kulturálisan már csupán a fogyasztói szintéren kapcsolódik össze, ami lényegében a feszültség alapvető forrásaként is értelmezhető.

Rodger az elmélet ismertetésével arra próbál rámutatni, hogy a globalizált társadalom átalakuló szerkezetéből adódó szükségesség egy újfajta szociál-

2 Tekintettel arra, hogy Anglia és Wales jogalkotása és igazságszolgáltatási rendszere lényegében megegyezik, a jelen cikkben angolként említett jelenségek és jogalkotási változások ennek külön említése nélkül is vonatkoznak a walesi rendszerre.

3 Norbert Elias: A civilizáció folyamata. Gondolat Kiadó, Budapest, 2004

4 "Today, social citizenship, as ascribed rights of access to benefits and services is denigrated as encouraging a 'something for nothing society' and is being replaced by a conception of citizenship more in keeping with the consumer society." John J. Roger (2008): i. m. 32. o.

politikai szemlélet kialakítása, az új jelenségek megoldására a hagyományos jóléti eszközök nemcsak az anyagi forrás, hanem a kulturális differenciálódás miatt sem jelenthetnek megoldást. Az Egyesült Királyság államaiban alkalmazott jogalkotási és gyakorlati megoldások irányvonalai két végletes álláspontot képviselve igyekeznek rendet teremteni – az utóbbi évek tapasztalatai alapján több-kevesebb sikerrel: az angol gondolkodás alapja egyértelműen a büntetőhatalom kontroll általi kiszélesítése, amely már túlyúlik a konkrét bűnözés határain. A skót megoldás ezzel szemben a szétbomló, hagyományos közösségek újjáépítésével és a szolidaritás felélesztésével operál, amellel érvelve, hogy ha a feszültségek az eszköztelenségen alapulnak, a megfelelő eszközök rendelkezésre bocsátása gyógyír a kialakult problémákra. A decivilizáció folyamatában tehát az előbbi megoldás a jelenség fenntartása mellett a külső kontroll erősítésére koncentrálna a szerző véleménye szerint mintegy visszalép a társadalomszervezés eszköztárának lineárisan értelmezett fejlődési vonalán, míg utóbbi a társadalomtól kívánja meg, hogy az így értelmezett fejlődés útján visszakanyarodjon.

Az angol út

„Amennyiben a családok és a szülők képtelenek a közösség tekintetében fennálló kötelezettségeik teljesítésére, addig fogunk velük dolgozni, amíg képesség nem válnak rá”⁵ – fogalmazta meg szociálpolitikai hitvallását az Egyesült Királyság belügyminisztere (Home Secretary) 2003-ban, az *Anti-Social Behaviour Act* morális alapjait lefektető dokumentum, a *Respect and Responsibility* című kormányzati kiadvány előszavában. Az elsöre ártalmatlannak tűnő kijelentés gyakorlatilag kijelöli az angol jogalkotás elmúlt húszéves fejlődési ívének fő vonulatait, amelyek a legjobban a társadalomszerkezet és a büntetőpolitika változásainak tükrében értelmezhetők.

Az Egyesült Királyságban a hatvanas és hetvenes évek szélsőséges treatmentalapú igazságszolgáltatási modelljét a nyolcvanas évektől felváltotta a régi-új úgynevezett „*justice*”-modell. A változás szélsőséges szembefordulást jelentett, nem pedig a rendszer jóléti elemekre építő racionalizálását, ami elsősorban a növekvő bűnözésnek, és a mainstream és az underclass réteg közötti határvonal egyre markánsabb kirajzolódásának a következménye volt. A

⁵ “Where families and parents are failing to meet their responsibilities to their communities, we will work with them until they do.” David Blunkett: *Respect and Responsibility*. Home Office, 2003, p. 5. <http://www.archive.2.official-documents.co.uk/document/cm57/5778/5778>.

bűnözés növekedésével, és főként annak láthatóvá válásával a közbiztonság kérdése a kormányzati politika kiemelt fontosságú területévé nőtte ki magát, ezért az alapvetően esetjogra (*common law*) épülő angol és walesi büntető igazságszolgáltatásra törvények áradatát zúdították az aktuálisan regnáló kormányok⁶. Ezzel lényegében folyamatosan szűkítették a tradicionálisan széles döntési jogkörrel felruházott angol bírák mozgásterét a bűncselekmények megítélése és a szankciók kiszabása tekintetében is. A folyamat során kirajzolódó és a *David Blunkett* által kijelölt célokból is tisztán látható három elv: a magánélet körébe tartozó bármely kötelezettség, közösségre tekintettel történő értelmezése; az állami kényszer szükségessége; és a kikényszerített, szégyenérzeten alapuló „képzés” hatékonyságának illúziója⁷. E három szempont szerint haladva az 1991-ben hatályba lépett *Criminal Justice Act* elfogadásától az 1998. évi *Crime and Disorder Act* rendelkezésein át jutott el az angol törvényalkotás az *Anti-Social Behaviour Act* hatálybalépéséig.

A kezdetben csupán a gyermek által elkövetett bűncselekmény miatti szubjektív szülői felelősség kimondására építő, kizárólag az igazságszolgáltatásban alkalmazott anyagi szankció mára egy hatósági személy vagy akár iskolaigazgató által, objektíve, bármely antiszociális vagy annak vélt gyermeki cselekmény alapján megállapítható szankciók rendszerévé változott. Ennek szociálpolitikai vetülete az úgynevezett „parenting order”⁸.

Rodger elemzésének célkeresztjében a decivilizálódó posztmodern társadalom patológikus jelenségeinek megoldására hivatott angol út és annak a tévesen lefejtett elméleti alapok által vezérelt diszfunkcionalitása áll. Az angol rendszer kulcsa ugyanis a *kontroll*, amely megjelenik egyrészt a szülőnek a gyermek feletti hatalmában, másrészt az állam és a szülő viszonyában is. A társadalmat szervező legkisebb egység, a család, e gondolkodásmód értelmében szimpla hatalmi viszonyra egyszerűsödik, amelyben a szülő–gyermek viszonyt a *Ranschburg Jenő* által kétdimenziós skálán definiált (a hideg–meleg és korlátozó–engedékeny tengely keresztvezése) viszony⁹ leegyszerűsített, egy-

6 Lévay Miklós: Az angol büntető igazságszolgáltatási politikáról, annak szerzőiről és szereplőiről. In: Lévay Miklós (szerk.): Kriminálpolitika és büntető igazságszolgáltatás Nagy-Britanniában a '90-es években. Bótor Kiadó, Miskolc, 2000 [Bűnügyi Tudományi Közlemények, 1.]

7 A nevelés mint eszköz elvetésével a racionális emberkép miatt egyedül a társadalmi normákhoz való idomulás igényére mint egyéni motivációra építhet a jogalkotó, ezért a szégyen mint alapvető elem rendkívül fontos a büntetési koncepcióban.

8 Anti-Social Behaviour Act (2003), ch. 3.

http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/38/pdfs/ukpga_20030038_en.pdf

9 Ranschburg Jenő: Mélységből kiáltok: Depresszió, öngyilkosság és kábítószer a serdülőkorban. Saxum Kiadó, Budapest, 2010. 198–217. o.

dimenziós változata, a korlátozó–engedékeny skála jellemzi. Ilyen értelemben a családban a szülő szerepe társadalmi szempontból az, hogy a gyermeket visszatartsa a bűnelkövető vagy antiszociális magatartástól, míg a szociálpolitika feladata a szülőnek a felkészítése erre a szerepre és a betartására való hajlandóság külső nyomás általi fenntartása. A hatalmi viszony fenntartása értelem-szerűen kizárólag a büntetőjogi vagy büntető jellegű hatósági intézkedések eszközével történik; a gyermekvédelem rendszere egy ezen kívül elhelyezkedő, a gyermeket mint áldozatot, nem pedig mint elkövetőt támogatni hivatott intézményrendszer. A szerző szerint ez az éles elválasztás az egyik alapvető, ellentmondás-teremtő vonása a rendszernek, hiszen az élethelyzet, amelyben egy gyermek bűnelkövetővé válik, általában nem egy-egy jellemző diszfunkcionális elem (például elhanyagoló magatartás) nyomán alakul ki, hanem egy komplex, folyamatában megragadható tünetegyüttes fennállásának következménye, amelyben a szülő felelősségre vonása a jéghegy csúcsa. A szankció mint olyan, önmagában közvetlenül nem növelheti a szülői magatartás hatékonyságát, hiszen a felszín alatti problémahegyet nem semmisíti meg, csupán a nyomás tudatosításától várja az eredményt. Mindeközben a szegénység, a stressz, az erőszakos, elhanyagoló attitűd vagy tipikusan az ezek halmaza által determinált szülő–gyermek viszony elmérgesítésében is aktív szerepet játszik, így a szankció ténye pluszteherként nehezedik az egyébként is gondokkal sújtott családokra. Hogy miért nem lehet hatékony egy ilyen eszköz, arra a szerző a következő magyarázattal szolgál: „Az emberek a rendelkezésükre álló szociális és kulturális határokon belül mozogva viselkednek és ezek alapján cselekszenek: azoknak a környezetükben élő embereknek az általános magatartási gyakorlatát, viselkedési standardjait és szociális normáit követik, akikhez az önmagukat is hasonlítják. Ha az emberektől azt kívánjuk, hogy a saját kulturális gyakorlatuktól eltérően viselkedjenek vagy cselekedjenek, gyakran ellenállóvá válnak, azok miatt a nehézségek miatt, amelyeket Swider a »retooling« emberi és gazdasági költségeinek nevez [...].”¹⁰ Az említett nehézségek közé Rodger a társadalmi fegyelem, szokások, attitűdök és a mások megértéséhez elengedhetetlenül szükséges megértés elsajátítását, illetve kialakítását sorolja. Ezeknek a felszíni, közvetlen kommunikáció minőségét meghatározó viselkedési mintáknak (*toolok*) az átalakítása (*retooling*) azonban

¹⁰ "People behave and act within the limits of their social and cultural competencies: they behave in accordance with the typical practices, behavioural standards and social norms of the people in their locality with whom they most closely identify. When some people are required to act and behave outside their cultural routines they often resist because of the difficulties of what Swidler calls the human and economic costs of 'retooling' [...]" John J. Rodger (2008): i. m. 66–67. o.

nem lehet hatékony a viselkedés alapján történő szankcionálással. Az antiszociálisnak titulált magatartási formák ugyanis nem azért olyanok, amilyenek, hogy szándékos lázadást tükrözzenek a középosztály ellenében, hanem egyszerűen az azokat használó személyek deficitesebb szocializációjának tulajdoníthatók. A jelenséget a szerző a „NEET” vagy „chav” fiatalok¹¹ példáján keresztül érzékelteti, akiknek vesztes, perspektíva nélküli és emiatt státuszfrusztráció nyomása alatt álló kulturális háttere talán a legtöbb fejtörést okozza a szociálpolitika kriminalizálása kapcsán – a szülőket sújtó szankciók jelenős része is rájuk tekintettel történik.

A szerző által ismertetett kép több kérdést is felvet, amely a posztmodern állam társadalomszervezési stratégiájában kulcsszerepet játszhat. Egyrészt elgondolkodtató, hogy a rendnek csupán a látszatra törekvő állam intézkedéseivel mennyi ideig tartható fenn a valós rend állapota egy olyan társadalomban, amelyben nyilvánvalóan generációról generációra tevődik át a kezeletlen problémahalmaz. A kérdés aktualitását a 2011-es angliai zavargások¹² jelzik, mindazonáltal mivel ezek valószínűleg heterogén motivációkból fakadnak, helyes megítélésük egyelőre még a tudomány számára is próbatétel. Szintén fontos kérdés, egyrészt pénzügyi, másrészt tudományos szempontokat figyelembe véve, hogy nem érné-e meg jobban az államnak, ha a hatalom a büntető intézkedésekbe fektetett szakmai és anyagi forrásokat a gyermekvédelem, illetve családtámogatás területére telepítené át, támogatva ennek aktív együttműködését az igazságszolgáltatás szerveivel. Egy ilyen valóság együttműködés nyomán a problémák hosszú távú megoldásának szempontjai is érvényesülhetnének. A szerző véleménye szerint egy ilyen rendszer megteremtése a skót *children's hearing*.

11 NEET: not in employment, education or training [oktatásban, (szak)képzésben vagy munkaerőpiaci foglalkoztatásban részt nem vevő] chav: speciális öltözetű, jellemzően csoportokba verődő fiatalok.

12 2011. augusztus 4-én, csütörtökön egy Mark Duggan nevű fekete férfit rendőrök löttek le London Tottenham negyedében. Meg nem erősített források szerint a rendőr le akarta tartóztatni a férfit, aki ekkor rálőtt, mire a rendőr két halálos lövést adott le. A Duggan halála miatt szervezett spontán tüntetésekből augusztus 7-én zavargások robbantak ki – a tiltakozók összecsapnak a rendőrökkel is. Bár a zavargás Londonban augusztus 10-én befejeződött (több kisebb városban még folytatódott a következő napokban is, tekintettel arra, hogy a rendőri erők jelentős részét korábban Londonba vezényelték), a jelenség a kutatók számára meglehetősen fontos kérdéseket vetett fel, a zavargásokban ugyanis nagy arányban vettek részt nem bevándorló fiatalok is, ami jelentősen megnehezíti az események valódi kiváltó okának magyarázatát. Az angol sajtóban megjelenő vélemények a kiváltó okok között említették a szülők nevelési kötelességeinek elmulasztását is.

<http://www.guardian.co.uk/uk/2011/dec/06/dont-blame-parents-say-rioters>

A kontroll alternatívája: a skót rendszer

A skót rendszer az angol szisztémához hasonlóan a társadalom patológikus jelenségeire igyekszik reagálni, ám a szerző véleménye szerint lényeges eltérés, hogy nem *kizáró*, hanem *befogadó* módon teszi. A probléma elemzése a skót rendszer esetében ugyanolyan súllyal esik latba, mint a megfelelő szankció kiválasztása, amely itt nem objektív – legalábbis nem olyan mértékben, mint Angliában és Walesben. A beavatkozás szintjéről és minőségéről a hatóságok az elkövetett bűncselekményen vagy antiszociális magatartáson túl a gyermek családi hátterének tágabb vizsgálata alapján döntenek a children's hearing folyamán. A szerző kiemeli, hogy a „*manapság népszerű politikai klíma, amely a fiatalok antiszociális magatartásával és bűnelkövetésével szemben erőteljesebb módszerek alkalmazását tartja kívánatosnak, arra kényszeríti a szakembereket, hogy a fiatalok igazságszolgáltatási rendszerében dolgozzanak országszerte, hogy újragondolják a jóléti és a büntető intézkedések közötti egyensúlyt*”¹³. Ez a törekvés Skóciában azonban az általános elméleti és gyakorlati szakmai gondolkodást sokkal inkább az együttműködés megszervezésén alapuló fejlesztés irányába orientálja a szankció-alapú elmozdulás helyett.

A skóciai children's hearing olyan eljárási rend, amelyben a jelzés után egy „*reporter*” által irányított folyamatban megtörténik a gyermekre vonatkozó információk beszerzése, majd egy minden releváns személy részvételével tartott, informális (nem bíró, hanem egyéb szakember vezetésével) tárgyaláson döntés születik arról, hogy a vizsgálat folyamán vázolt helyzetben milyen szankció(k) alkalmazása szolgálná a gyermek legfőbb érdekét. Skóciában a 2004-ben elfogadott, az angol törvénytől gyökeresen eltérő elveken alapuló *Anti-Social Behaviour Act*ben foglalt „*parenting order*”¹⁴ ennek az eljárásnak a kiegészítője. Az angol rendszerrel ellentétben a szankció a gyermek érdekeit figyelembe véve történik. Az eljárásnak ezért nem lényegi eleme a szülő büntetés általi megszégyenítése és ezzel a közösség szabályainak betartására való pszichikai nyomásgyakorlás, része azonban az aktív családi életre nevelés támogatása, amely annak potenciális esélyét hivatott növelni,

13 “The popular and political climate of today, demanding 'tough' measures against anti-social behaviour and youth offending, is forcing specialists working within the juvenile justice sphere, north and south of the border, to recalibrate the balance between welfare and punishment.” John J. Rodger (2008): i. m. 139. o.

14 *Anti-Social Behaviour Act* (2004), ch. 9.

http://www.legislation.gov.uk/asp/2004/8/pdfs/asp_20040008_en.pdf

hogy a gyermek a későbbiekben nem kerül kapcsolatba a hatóságokkal. Az igazságszolgáltatási és gyermekvédelmi elemek arányát ebben a szisztemában a gyermekvédelmi intézkedések túlsúlya jellemzi, hiszen elsősorban a gyermek érdekére van tekintettel, nem pedig a szülő büntetésére. A szankcióként alkalmazandó szupervízió ultima ratio jellegű, így garantálva a lehető legkevesebb beavatkozást a család személyes terébe.

A kontroll szemléletének ismertetése után logikusan vetődik fel a kérdés, hogy a Skócia tekintetében vázolt minimális hatósági beavatkozás elve hogyan alapozhatja meg a társadalmi rend fenntartását hatékonyabban, mint a hatalmi viszony által meghatározott szigorú felügyelet. A szerző válasza erre a valós és aktív együttműködés. A children's hearing rendszerben ugyanis az a felismerés ölt testet, hogy a kis közösségeken túl a gyermekkel és a családdal kapcsolatba kerülő egyes szocializációs közegek területén dolgozó szakemberek is képesek jellemző vonások alapján a problémák felismerésére, hatékony együttműködésük pedig a megoldás záloga lehet. (Az együttműködés mint elv megjelenését egyébként Angliában „youth offending team”-ek felállítása jelzi, ezek funkciója azonban a szankció megfelelő végrehajtására és az ennek során történő szociális gondozásra korlátozódik.) Az együttműködés fontosságának értelmezéséhez fontos adalék, hogy Skócia a tizenhat év alatti fiatalok tekintetében *kizárja* az elzárásbüntetés alkalmazását, és támogatja a resztoratív igazságszolgáltatást, amely aktív segítség hiányában nem valószínűsíthető meg.

Rodger véleménye szerint a hatékonyság jele kizárólag a rendszernek a gyermek későbbi bűnelkövetésének elmaradásában, valamint a már felmerült károk orvoslásában játszott szerepe.

A téma aktualitása

Bár a könyv 2008-ban jelent meg, lényegében a globalizált világot sújtó gazdasági válság előtt, a téma aktualitása négy év elteltével is vitathatatlan. A szankció jellegű intézkedésekkel átszótt szociálpolitika nem csupán a könyv által ismertetett angol és skót jóléti szabályozás lebontásának elemeként jelenik meg Európában, de más országokban is megfigyelhető, így az utóbbi időben Magyarország is több, hasonló természetű lépést tett a szociálpolitika fegyvelmező szabályozással történő átalakítása, illetve az antiszociális (vagy annak beállított) magatartások kriminalizálása terén. Előbbinek a legjellemzőbb területe a munkanélküliek segélyezésével kapcsolatos, sokat vitatott ön-

kormányzati szabályozási kísérlet, utóbbira példa pedig a szintén éles vitákat kiváltó szabálysértési elzárás, amelynek következtében a törvény alapján fiataalkorúnak minősülő gyermekeket is lehet rövid tartamú szabálysértési elzárással sújtani.

A szerző által felvetett kérdések nem csupán az Egyesült Királyság területén, de a világ minden részén aktuálisak, hiszen tágan értelmezve arra keresik a megoldást, hogy melyek azok a szociálpolitikai intézkedések, amelyek hatékonyan támogatják a társadalmi békét egy közösségi kontrollt és szolidaritást nélkülöző társadalomban. Hogy erre az angol vagy a skót módszer kínál-e megfelelő módszereket, arra a szerző egyértelmű választ ad, az olvasó azonban valószínűleg a mégoly meggyőző érvelés és stílus ellenére is elbizonytalanodik. A kételkedést egy kriminológus számára semmi esetre sem az angol rendszer pozitívumaira való rádöbbenés okozza, sokkal inkább a szerző maga.

Véleményem szerint a *Criminalising Social Policy* című könyv leginkább vitatható pontja az, hogy a szerző az egész kötetben egyetlen nézőpontból, a skót rendszer szemszögéből közelíti meg az alapvetően Anglia területén jellemző jelenségeket és problémákat is. Ezzel az ellentétes nézeteket valló szabályozási rendszert a skót nézőpontból kommentálja és értékeli, nem pedig egy elvont elméleti-tudományos felfogás alapján. Az olvasóban ez azt az érzést kelti, hogy a skót rendszer mind elméleti, mind gyakorlati síkon szinte tökéletes és hibátlan, amelyet az Egyesült Királyság közös jogalkotásának negatív hatásai fenyegetnek. E tekintetben az a kritika érheti a szerzőt, hogy nem visz közelebb a véleménye alapján Angliában uralkodó nyilvánvaló társadalmi ellentmondásosság mélyebb gyökereinek megértéséhez, csupán egy elfogult – mindazonáltal mind tudományosan, mind pedig társadalmi gyakorlat szempontjából rendkívül pontosan alátámasztott – vélemény megfogalmazására törekszik. A szerző ennek alapján Anglia és Skócia társadalmának szerkezeti jellemzői között sem tesz különbséget, azt azonos közegként kezeli, amelyben kizárólag egy hatékony szisztéma, a children's hearing és az aktív családpolitika skót rendszere jár a helyes szociálpolitikai úton.

A könyv legnagyobb erénye, hogy nem csupán tényekkel és adatokkal bombázza az olvasót, hanem egy a kötet elején bemutatott gondolatra építve újabb és újabb kérdéseket vet fel és válaszol meg – vagy esetleg azokat nyitva hagyva döbentí rá az olvasót, hogy az átalakuló társadalomról szerzett tudásunk még mindig mennyire kevés ahhoz, hogy pontos képet adjunk a valóban hatékony eszközökről. A kérdések és válaszok örvénye, amelybe a könyv sodorja az olvasót, nem hagyja magát félretenni, folyamatosan érezte-

ti, hogy a témát nem lehet hanyagolni, hiszen nem csak szakmailag, de emberileg is érinti a mindennapjaink alakulását. Az lehetetlen, hogy nem beszélünk és gondolkodunk arról, hogy mi zajlik a világban, velünk, hogy hová tűnt a társadalmi szolidaritás, hogy mi történt a kis közösségekkel és mit kell tennünk, hogy egy újfajta világban megőrizzük azokat az értékeket, amelyek képesek összetartani a társadalmakat. Ezért ajánlom a *Criminalising Social Policy*-t azok figyelmébe, akik a globalizáció társadalmi hatásainak mélyebb ismeretére törekcsenek, vagy csupán meg akarják érteni, hogy mivel magyarázható az európai jogalkotók szigorúsága. Ajánlom azoknak is, aki a közpolitika szociális, illetve rendészeti területén dolgoznak, kutatnak, esetleg döntéseket hoznak, hiszen olyan új szempontokat említve ad bepillantást a vizsgált jelenség hátterébe, amelyekkel párhuzamosan önmagunk és a világ elé is tükröt tart.

Készítette: Párkányi Eszter

IRODALOM

Blunkett, David: Respect and Responsibility. Home Office, 2003

Elias, Norbert: A civilizáció folyamata. Gondolat Kiadó, Budapest, 2004

Lévay Miklós: Az angol büntető igazságszolgáltatási politikáról, annak szerzőiről és szereplőiről. In: **Lévay Miklós (szerk.):** Kriminálpolitika és büntető igazságszolgáltatás Nagy-Britanniában a '90-es években. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2000 [Bűnügyi Tudományi Közlemények, 1.]

Ranschburg Jenő: Mélységből kiáltok: Depresszió, öngyilkosság és kábítószer a serdülőkörben. Saxum Kiadó, Budapest, 2010

Raymond, Arthur: Punishing Parents for the Crimes of their Children. *Howard Journal of Criminal Justice*, vol. 44, Issue 3, July 2005

http://www7.open.ac.uk/oubs/research/pdf/WP04_01.pdf

Rodger, John J.: Welfare State to a Welfare Society. The Changing Context of Social Policy in a Postmodern Era. Palgrave Macmillan, 2000

A hónap eseményei az EU belügyi együttműködése terén (augusztus)

A MINISZTEREK TANÁCSÁNAK BELÜGYI FORMÁCIÓJA HAGYOMÁNYOSAN A FÉLÉVES SOROS ELNÖKSÉG ELEJÉN TARTJA MEG INFORMÁLIS ÜLÉSÉT, így a ciprusi elnökség első jelentős rendezvényére is rögtön a ciklus elején került sor az ország fővárosában. Tekintettel az ülés jellegére, a napirenden szereplő témákkal kapcsolatban kötetlen véleménycserére került sor, az informális tanácsüléseken döntések nem születnek. Helyette az elnökség mindig fontos, aktuális témák részletesebb áttekintésére, megvitatására ad lehetőséget, ez alkalommal a belügyi napon a migrációról és menekültügyről szóló harmadik éves jelentés mellett a számítógépes biztonsághoz kapcsolódó időszzerű kérdésekkel és a biztonsági technológiák, eszközök ipari ágazatában megjelenő feladatokkal foglalkoztak a miniszterek. A diskurzus az elnökség által készített vitadokumentumok szerint zajlott.

A migrációs éves jelentés a bevándorlásról és a menekültügyről, a legális migráció, az illegális migráció, a határellenőrzés fejlesztése és a nemzetközi védelem területein végbemenő folyamatokat mutatja be. A jelentéshez az európai polgárok határokon átnyúló mobilitáshoz, migrációhoz és biztonsághoz való hozzáállásáról szóló Eurobarométer-felmérést is csatolták. A bizottság mostani jelentése kapcsán mind a legális, mind az illegális migráció kapcsán érdekes felvetések hangzottak el. A bizottság megállapításai között hangsúlyosan szerepelt az, hogy a különböző területeket lefedő stratégiák egységesítése, összehangolása mindenképpen kívánatos volna, emellett elkötelezett a tekintetben is, hogy a migráció gazdasági szempontból hasznos formái mellett határozottan ki kell állni. A közeljövő célkitűzései kapcsán a tagállamok felhívták a figyelmet arra, hogy az illegális migrációs nyomás egyes európai országok esetében változatlanul jelentős probléma. Számunkra változatlanul a Nyugat-Balkán felől érkező migrációs nyomás okozza a legnagyobb nehézséget, a kezeléséhez azonban, főként a Frontex ügynökségtől, eddig is sok támogatást kaptunk.

Az informatikai biztonság tekintetében a feltett kérdések elsősorban azt szolgálták, hogy a vita eredménye értékes hozzájárulást jelentsen az Európai kiberbiztonsági stratégia tartalmához, amelynek előkészületi munkálatai je-

lenleg is zajlanak az Európai Bizottság és az unió külügyi és biztonságpolitikai főképviseelőjének irányítása mellett. A tagállamokban létező, a területhez kapcsolódó nemzeti stratégiák és ezek sikereinek, illetve a legsúlyosabb fenyegetések számba vétele mellett kitértek arra is, hogyan válaszolhatna hatékonyan az Európai Unió ezekre a próbatételekre. A válasz egyértelműen a globális, gyakorlati jellegű összefogásban rejlik. Növelni kell a rendőri jelenlétet a kibertérben, és fontos lenne a speciális tudással felvértezett ügyészek és bírák számának növelése is. Az Európai Unió mind infrastrukturális hátterre, mind fejlettsége miatt az egyik legjelentősebb szereplő a kibertérben, és ebből kifolyólag nagymértékben áldozata is az ebben a környezetben végbe menő káros folyamatoknak. Mindazonáltal az unión belül sem állnak rendelkezésre a kiberbiztonság garantálása és a számítógépes bűnözés elleni fellépés hatékony eszközei. A most készülő uniós stratégia mellett jelentős fejlemény, hogy az Europol berkein belül megindult a munka az európai kiberbűnözés elleni központ felállítására. A központ tevékenységének kialakításakor felhasználják az amerikai tapasztalatokat is, kiemelten fontosnak tartják, hogy a tagállamok a kezdetektől aktívan együttműködjenek az új egyezséggel. Már dolgoznak a magánszféra jelentős képviselőivel való kapcsolatépítésen és a munkamódszerek, programok megalkotásán. Magyarország az előző évekhez hasonlóan kiemelt feladatként kezeli a témakör valamennyi aspektusát, és szeptemberben néhány szakmai, október 4–5-én pedig a tavalyi nagyszabású londoni Cyberspace-konferencia nyomán követését szolgáló konferenciát szervezünk.

A biztonsági ipar és annak fejlesztésével, az ezen a területen az európai cégek versenyképességével kapcsolatos kérdés felvetését számos delegáció üdvözölte. Alapvetően belső piaci kérdésként kezelik ezeknek a piaci szereplőknek a tevékenységét is, pedig ez a speciális terület speciális szabályok szerint működik, és finoman fogalmazva is kevésbé tekinthető rugalmasnak. Óriási garanciális elem a felek között fennálló bizalom és az állandóság. Magyarország hagyományosan nagy jelentőséget tulajdonít az innovációnak, nincs ez másként a belügyi ágazatban sem. Fontos a versenyszférában tapasztalható felgyorsult technológiai fejlődés nyomán követése és azok vívmányainak a bűnözők általi alkalmazására történő felkészülés, illetve a reagálási képesség fejlesztése. A kérdés aktualitását adja az is, hogy a tanácsban zajlik a vita a következő többéves pénzügyi keretről, fontos, hogy a biztonsággal kapcsolatos kutatás-fejlesztés kapcsán is megfelelő források álljanak rendelkezésre. A Horizon 2020 kutatás-fejlesztési keretprogram része a Biztonságos társadalmak – Európa és polgárai szabadságának és biztonságának

védelme, amely más források mellett meghatározó alapot teremt majd ezen a területen a kutatásnak és a fejlesztésnek.

A TANÁCSÜLÉS UTÁN, JÚLIUS 26-ÁN JELENT MEG A BIZTONSÁGI IPAR UNIÓS FEJLESZTÉSÉRE VONATKOZÓ CSELEKVÉSI TERVET TARTALMAZÓ BIZOTTSÁGI KÖZLEMÉNY. Az elmúlt évtizedben a biztonsági ipar területén megtízszereződött a piac mérete, nincs olyan szakpolitikai terület, amelynek ne lenne fontos eleme a biztonság garantálása. A most benyújtott cselekvési terv elsődleges célja az ágazat fejlesztése, ezen belül is a növekedés garantálása és a foglalkoztatás növelése. A fellépés oka, hogy az előrejelzések szerint az EU huszonöt százalékos részesedése 2020-ra ebben az ágazatban húsz százalékra csökkenthet, ha nem tesz közös, határozott lépéseket ennek megelőzésére. A uniós piac legnagyobb problémái a széttöredezettség, a kutatás és a piac közötti rés, valamint a társadalmi elfogadottság alacsony szintje. A piac széttöredezettségén európai standardok, tanúsítványok és megfelelőségi eljárások bevezetésével, a biztonsági és védelmi technológiák közötti szinergiák feltárásával kívánják javítani. A kutatás és a piac közötti kommunikáció hiányát ennek pótlására irányuló pénzügyi támogatásokkal kívánják ösztönözni, illetve a beszerzések átjárhatóságának növelésével, a felelősség csökkentésével kívánják orvosolni. A társadalommal való jobb kapcsolat érdekében előzetes hatásvizsgálatokat és a magánélethez való jog tiszteletben tartását garantáló minőségbiztosítási rendszer fejlesztését tervezik.

MEGELÉGELVE, HOGY AZ ELTÉRŐ TAGÁLLAMI SZABÁLYOZÁSOK OKÁN CSORBUL AZ EURÓPAI UNIÓ PÉNZÜGYI ÉRDEKEINEK HATÉKONY VÉDELME, AZ EURÓPAI BIZOTTSÁG, ÚJ, ELSŐSORBAN A JOGHARMONIZÁCIÓ ERŐSÍTÉSÉT CÉLZÓ IRÁNYELVJAVASLATOT NYÚJTOTT BE A TANÁCSNAK ÉS A PARLAMENTNEK. Az unió pénzügyi érdekeinek védelemét érintő szabályozás és annak fejlődése a büntetőjogi jogharmonizáció bölcsője és fokmérője. A jelenlegi javaslat is igen ambiciózus, a büntetendő cselekmények vonatkozásában közös definíciós alapot teremt a közös értelmezésnek, előírja a szankciók minimumát, fontos rendelkezéseket rögzít az eljárási szabályok közelítése tekintetében is, mégpedig azonos határidőket írna elő a büntetőeljárás különböző szakaszainak lefolytatására és az elévülési szabályok vonatkozásában is egységes zsinormértéket javasol. A súlyos bűncselekmények esetében szabadságvesztés-büntetés alkalmazását támogatja, és jelentős súlyt fektet arra, hogy mindenképpen garantált legyen a pénzeszközök visszaszerzése, illetve a bűncselekményből szerzett jövedelem elkobzása. A javaslat iránya összhangban

van azzal az általános trenddel, amely nemcsak emlegeti a hatékonyabb vagyoni visszaszerzés jelentőségét, hanem konkrét fellépést is megfogalmaz annak elérése érdekében.

2008 UTÁN AZ IDÉN JÚLIUS 1-JÉN ÚJBÓL MAGYARORSZÁG VETTE ÁT A SALZBURG FÓRUM SOROS ELNÖKSÉGÉT. A Salzburg Fórum olyan multilaterális összefogás, amelynek legfőbb célja a régió országainak a belbiztonság területén való együttműködési lehetőségeinek feltárása és megerősítése. Állandó tagjai között a régióknak nyolc uniós tagállama mellett Horvátország is megtalálható megfigyelőként. A fórum féléves elnökségi periódusokkal tizenhét hónapos programok alapján működik, hasonlóan az uniós megközelítéshez, és alapvető szerepe van abban, hogy a tagországok egyes kiemelten fontos, a belbiztonságot érintő uniós kérdésben a lehetőségeikhez képest koordinált álláspontot képviseljenek. Az első trióelnökséget alkotó Ausztria, Bulgária és Csehország jelentős erőfeszítéseket tett annak érdekében, hogy erősítsék a Salzburg Fórum országainak együttműködését az Európai Unióban napirenden lévő kérdésekben, növeljék a regionális partnerséget, illetve intenzívebbé tegyék a Salzburg Fórum barátainak platformját. Az új tizenhét hónapos munkaprogram végrehajtására a Magyarország, Lengyelország és Románia alkotta trióelnökség idején kerül sor. A schengeni térség jövője, valamint a 2013 utáni időszakra vonatkozó új uniós költségvetés belügyi vonatkozásai kiemelt jelentőségűek a Salzburg Fórum országai számára, ezért ezeket a témákat a magyar elnökség is kiemelt figyelemmel kezeli. Számunkra mindig elsődrendű volt, ezért örömmel vesszük, hogy előrelépés történik majd az elnökségünk alatt a közúti közlekedésbiztonsággal kapcsolatos közlekedési jogsértések határokon átnyúló végrehajtásában. Az illegális migrációs nyomás indokoltá teszi a fórum tagjai és barátainak platformja közös erőfeszítéseinek fokozását, ezért a Nyugat-Balkán országaival való szorosabb együttműködés is fontos, napirenden lévő kérdés lesz. A Salzburg Fórum országainak hagyományos belügyminiszteri találkozáját október 10–11-én rendezzük meg. Emellett számos szakértői rendezvényre is sor kerül majd a fél év folyamán.

A HOZZÁTARTOZÓK KÖZÖTTI ERŐSZAK RENDÉSZETI KEZELÉSE. AZ EURÓPAI BIZOTTSÁG ÁLTAL FINANSZÍROZOTT PROJEKT KERETÉBEN JÚLIUS 10–12. KÖZÖTT KONFERENCIÁT TARTOTTAK CIPRUSON A HOZZÁTARTOZÓK KÖZÖTTI ERŐSZAK RENDÉSZETI SZEMPONTÚ MEGKÖZELÍTÉSE TÉMAKÖRÉBEN. A találkozó és a projekt célja a Cepol közreműködésével egy rendőröknek szóló, jó

gyakorlatokat összegző kézikönyv, illetve tananyag összeállítása, amely segít a hatékony fellépésben, a nehézségek kezelésében. A tanácskozás eredményeit a tanács rendészeti munkacsoportjában mutatják be az ősz folyamán.

AZ EURÓPAI BIZOTTSÁG AZ EUROMED–III PROJEKT KERETÉBEN TIZENÖTMILLIÓ EURÓT FORDÍT A KÖVETKEZŐ KÉT ÉS FÉL ÉVBEN HÁROM MODULBAN (rendőri együttműködés, igazságügyi együttműködés és migráció) AZ EUROMEDITERRÁN ORSZÁGOK BEL- ÉS IGAZSÁGÜGYI ÉS MIGRÁCIÓS TERÜLETEKEN VALÓ FEJLESZTÉSÉRE. Az Euromed Police–III céljai képzések és tapasztalatcserék megszervezésében testesülnek meg annak érdekében, hogy létrejöjjön egy a nemzetközi rendőri együttműködés hatékonyságának fejlesztésért felelős szakértői hálózat. A projekt keretében három olyan találkozó megszervezésére is sor kerül, amelyre az európai szomszédságpolitika déli partnerországai (Algériai Népi Demokratikus Köztársaság, Egyiptomi Arab Köztársaság, Izrael, Jordán Hasemita Királyság, Libanon, Líbia, Marokkó, a Palesztin Hatóság, a Szíriai Arab Köztársaság és a Tunéziai Köztársaság) rendőri/csendőri/belbiztonsági/vámszolgálatainak vezetőit hívják meg a nemzetközi rendőri együttműködést érintő egy-egy konkrét téma megvitatása céljából. Az Euromed Police–III keretében az első rendészeti vezetői találkozót Spanyolország rendezhette meg, ennek témája a kábítószer-csempészet és a pénzmosás volt. A vezetői találkozó végső konklúziói a projekt honlapján megtalálhatók.

Összeállította: Szabó Adrienn

Ára: 500 Ft

